

६. मी पळून गेलों नव्हतों असें शाबीद करण्याचें काम आरोपिताचें आहे, आरोपितानें असें शाबीद केलें नाहीं सबब त्याची जिनगी सरकारांत घेण्याचा हुकूम देण्यास माजिस्त्रेत ह्यास अधिकार होता. व चुकीनें क. १८४ ह्यांत सांगितल्याप्रमाणें तो हजर होण्यापूर्वी ६ माहिने हा हुकूम दिला नसला तरी चिंता नाहीं. (क. हा. को. व्हा. ३ पृ. ६३ विश्वनाथ सरकार ह्याचे खटल्यांत)

७. “ योग्य कोर्तापुढें चौकशीचे वेळीं ” असे शब्द लिहिले आहेत, त्याचा अर्थ असा कीं, आरोपित पळून गेला होता, ह्याविषयी पुरावा; व तो पळून गेला नव्हता ह्याविषयी पुरावा. व ह्या मुद्यावरच्या न्यायाचा निकाल त्याचे समक्ष झाला पाहिजे. (क. हा. को. व्हा. ३ पृ. ६३ विश्वनाथ सरकार ह्याचे खटल्यांत)

८. आग्रा सदर कोर्तानें असा ठराव केला आहे कीं, ज्या गुन्ह्याबद्दल वारंट दिलें असेल त्या गुन्ह्याची चौकशी करणारे कोर्तास हे शब्द लागू आहेत. (आग्रा स. को. व्हा. ६ पृ. १०६)

९. मी अमुक ठिकाणीं नव्हतों, मी पळत नव्हतों ह्याविषयीच्या पुराव्यावर स्पष्ट ठराव करून घेण्याचा आरोपितास अधिकार आहे. (क. हा. को. व्हा. ८ पृ. १८)

१०. आरोपितास चौकशीस हजर करण्याचा संभव नसल्यामुळें कज्या काढून टाकल्या असतां क. १८४ प्रमाणें पळून गेल्याविषयी जें काम चालतें त्याचा निकाल झाला असें समजतां येत नाहीं. (क. हा. को. व्हा. ७ पृ. ४० महादेव शरणसिंग ह्याचे कज्यांत)

१८६. अपराध कसा झाला ह्याची माहिती ज्या मनुष्याला असेल, आणि साक्ष देण्याकरितां हजीर हो- जें खटलें चालविण्याकरितां साक्षी दाखवाजोगे ह्याविषयी साक्षीदारास समन्स. असतील, त्यांचां नांवें माजिस्त्रेतानें फिर्यादीला विचारून अगर दुसऱ्या रीतीनें खास केलीं पाहिजेत, आणि अमक्यावर फिर्याद झाली आहे, त्या फिर्यादीविषयी जें माहीत असेल तें सांगण्याकरितां अमक्या वेळेस अमक्या ठिकाणीं माजिस्त्रेतापुढें हजीर व्हावें, असें त्याला समन्स केलें पाहिजे.

१. साक्षीदार ज्या ठिकाणाहून आला त्या ठिकाणीं तो पुनः परत साक्ष देऊन पो- चेले इतका वेळ पर्यंत तो कोणत्याही वारंतावरून धरला जाणार नाहीं. (क. हा. को. व्हा. ३ पृ. ९३)

२. ज्यापेक्षां सन १८२७ चा का. १३ क. ३४ रकम ३ अद्यापी कायम आहे, त्यापेक्षां कोणीं प्रतिष्ठित मनुष्यास साक्षीस बोलावणें असल्यास समन्साचे ऐवजीं पत्र पाठविण्यास फौजदारी कोर्तास अधिकार आहे असें मानण्यास हरकत नाहीं.

३. सेशन कोर्तने चीकशी करावयाचे गुन्हांची फियाद माजिस्त्रेताकडे प्रथम देऊन नंतर नेमले तारखेस फियादी माजिस्त्रेतापुढे पुनः हजर होऊन पुराव्यास साक्षीदारांची नावे लिहून देऊन समन्स करण्याविषयी त्याने माजिस्त्रेतास अर्ज केला. माजिस्त्रेताने फियादी आपला खटला शाबीद करण्यास तयार नाही, सबब फियाद काढून टाकिली. कलकत्ता हायकोर्तने ठराव केला की, हा माजिस्त्रेताचा ठराव गैर कायदा आहे. फियादीचे साक्षी माजिस्त्रेताने घेतलेच पाहिजेत.

४. १५ व्या बाबेप्रमाणे जेव्हा माजिस्त्रेता चीकशी करित असेल तेव्हा ह्या कलमाप्रमाणे तजवीज करण्याची जरूर नाही. क. ३६२ प्रमाणे माजिस्त्रेताने तजवीज करावी. (क. हा. को. व्हा. ९ फौ. ठ. प्र. ३)

५. खरा इनसाफ होण्यासाठी कोणा मनुष्याची साक्ष घेणे अवश्य आहे असे कोणा माजिस्त्रेतास वाटेल तर त्या साक्षीदारास आपणासमूर हजर होण्याविषयी समन्स किंवा वारंट करण्याचा अधिकार माजिस्त्रेतास आहे. तो साक्षीदार हिंदुस्थानातील इंग्रज सरकारचे हद्दीत मात्र असला पाहिजे. त्या माजिस्त्रेताचे इलाख्यांत नसला तरी हरकत नाही. (अ. ज. आ. ता. ७ नवंबर सन १८६५)

१८७. (सदर्हू क. सन १८६९चा आक्ट न. ८ वरून रद्द आहे.)

१८८. सख्ती केल्यावांचून साक्ष देण्याकरिता साक्षीदार येणार नाही, पाहिल्याने वारंट केव्हा करावे. असे मानण्यास माजिस्त्रेतास कारण दिसल्यास, समन्स न करितां पाहिल्यानेच वारंट करण्याचा अधिकार त्या माजिस्त्रेतास आहे.

१. सबॉर्डिनेत माजिस्त्रेता वर्ग २ ह्याजकोडे फियाद शाली असतां तीत साक्षीदारास वारंट करण्यापूर्वी साक्षीदार समन्सने का येणार नाही ह्याविषयी फियादीस विचारून प्रातिजेवर लिहून घेऊन खात्री झाल्यास वारंट करावे. (रा. आ. प्र. १२३)

२. जिल्ह्याचे माजिस्त्रेता अगर फुलपावर माजिस्त्रेता ह्यांनी सबॉर्डिनेत माजिस्त्रेता वर्ग २ ह्याप्रमाणे फियादीची जबानी न घेतां त्याचे अर्जावरून वारंट करण्यास हरकत नाही. (रा. आ. प्र. १२३)

३. माजिस्त्रेतापुढे वारंतावरून साक्षीदारास धरून आणल्या तर त्यास कैदी समजून जये, व त्याजला निडी घालून नये. त्याची दिवाणी कामांत धरून आणलेल्या मनुष्याप्रमाणे तजवीज करावी. (क. हा. को. सर. नं. २१ सन १८६४)

४. सरकारी नौकर आपले कायदेशीर काम करित असतां त्याजला कोणी हरकत केल्याचे गुन्हावर फियाद ज्या कोर्ताचा किंवा अंमलदाराचा त्यांत संबंध असेल त्याचे फियादीवांचून ती फियाद चालवू नये. हरकत झालेल्या मनुष्य शिपाई बगैरे असेल

तर त्याचा जो मुख्य अधिकारी असेल त्याने किर्याद केली पाहिजे. (क. हा. को. व्हा. ३ पृ. ६८)

१८९. वारंट बजावितां येत नसल्यास, आणि तें आपणावर बजाविलें जा-
वारंट बजावितां येत नसल्यास. ऊं नये ह्या करितां साक्षीदार पळाला अगर लपला
आहे अशी माजिस्त्रेताची खातरी झाली, तर अमक्या वेळेस अमक्या ठि-
काणीं साक्षी द्यावयाकरितां त्या साक्षीदारानें हजीर व्हावें, असा जाहीरनामा
करण्याचा, आणि तो साक्षीदार ज्या घरांत नेहेमी राहत असेल त्या घराच्या
एखाद्या प्रसिद्ध ठिकाणीं तो डकविण्याचा अखत्यार त्या माजिस्त्रेतास आहे;
आणि त्या जाहीरनाम्यांत सांगितलेल्या वेळेस व ठिकाणीं तो साक्षीदार हजीर
न झाल्यास, जप्तीचा खर्च आणि पुढील कलम १९० ह्यांतील नियमांच्या आ-
धारानें ज्या दंडास तो साक्षीदार पात्र असेल तो दंड ह्याच्या, एकमेहून ज्यास्त
नाहीं अशी जी रक्कम योग्य वाटेल तितक्या एकमेचा त्या साक्षीदाराचा
जंगम माल जप्त करण्याविषयीं हुकूम देण्याचा अखत्यार त्या माजिस्त्रे-
तास आहे. जप्तीचा हुकूम करणाऱ्या माजिस्त्रेताच्या अधिकाराच्या हद्दी-
बाहेर जो माल असेल त्याची जप्ती त्या हुकुमावरून करण्याचा अखत्यार
नाहीं; परंतु त्या हुकुमाच्या पाठीवर दुसऱ्या माजिस्त्रेतानें आपली सही केली
असतां त्यावरून त्याच्या अधिकाराच्या हद्दींतील माल जप्त करण्याचा अख-
त्यार आहे.

१. फौजदारी खटल्यांत पळून जाणारे हरएक मनुष्याविषयीं जाहिरनामे पोलिसानें
प्रसिद्ध करावे. क. १८३ व त्यावरील टीपा पहा. (रा. आ. पृ. १२४)

१९०. साक्षीदार हजीर होऊन माजिस्त्रेताची खातरी करील कीं आप-
जप्ती झाल्यावर साक्षीदार हज- णावर वारंट बजाविलें न जावें म्हणून आपण प-
र होऊन माजिस्त्रेताची खात्री क- ळालों नाहीं व लपलों नाहीं, आणि जाहीरनाम्यांत
रील तर त्या मालावरची जप्ती उ- ढविली पाहिजे. सांगितलेल्या वेळेस व ठिकाणीं हजीर व्हावें अशा
अवकाशाच्या वेळेस आपणास जाहीरनाम्याची खबर मिळाली नाहीं; तर

मालावरची जप्ती उढविण्याविषयीं माजिस्त्रेतानें हुकूम केला पाहिजे, आणि

जर साक्षीदार हजर झाला ना- जप्तीच्या खर्चाविषयीं जो हुकूम त्यास योग्य वाटेल
हीं अगर माजिस्त्रेताची खात्री तो त्यानें करावा. तो साक्षीदार हजीर न झाला,
त्यानें केली नाहीं तर मालाची ते विक्री व्हावी.

किंवा हजीर होऊन तें वारंट आपणावर बजाविलें
न जावें म्हणून आपण पळालों नाहीं; अगर लपलों नाहीं व वर सांगितल्याप्र-
माणें आपणास जाहीरनाम्याची खबर मिळाली नाहीं, अशी त्यानें माजिस्त्रे-

ताची खातरी न केली, तर जप्तीचा सर्व खर्च व हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्यांतल कलम १७२ ह्यांतल्या नियमांच्या आराधानें त्या साक्षीदारावर जो दंड मानिखेत ठेवील तो दंड भागण्याकरितां जप्त झालेला सर्व माल अगर त्याचा कांहीं अंश विकण्याविषयी हुकूम देण्याचा अधिकार त्या मानिखेतास आहे. वर लिहिलेला खर्च व दंड साक्षीदारानें मानिखेताकडे भरल्यास, मालावरची जप्ती उठविण्याचा हुकूम मानिखेतानें केला पाहिजे.

१. आरोपित गैरहजर झाला व साक्षीदार गैरहजर झाला तर त्या दोघांबद्दल कायद्यांत ज्या शिक्षा सांगितल्या आहेत त्यांत फार भेद आहे तो लक्षांत ठेविला पाहिजे. आरोपिताबद्दल जाहीरनामा करणें त्यांत मुदत ३० दिवसांहून कमी नसावी. साक्षीदाराबद्दल मुदत ठरविणें ती मानिखेताच्या मुखत्यारीवर आहे. आरोपिताबद्दल जाहीर नाम्याबरोबर स्थावर व जंगम मालाची जप्ती करतां येते. साक्षीदाराबद्दल जाहीरनामा केल्यावर त्या मुदतींत तो हजर न झाल्यास मग मालाची जप्ती व्हावयाची व तीही फक्त जंगम मालाची करावी. आरोपिताची सर्व जिनगी जप्त करतां येते. साक्षीदाराची जिनगी, त्याला पी. को. क. १७२ प्रमाणे होणारा दंड म्हणजे एक हजार रुपये व जप्तीचा खर्च भागण्यापुरती मात्र जप्ती करावयाची. आरोपिताचे जिनगीची विक्री प्रायः जप्तीपासून सहा महिने पर्यंत करतां येत नाहीं. साक्षीदार हजर होऊन योग्य कारण त्यानें दाखविलें नाहीं किंवा हजर झाला नाहीं तर जाहीरनाम्याची मुदत पुरी होतांच नेमले तारखेस विक्री करतां येते. (प्रि. प्र. ९०)

२. एक साक्षीदार जाहीरनामा केल्यावर व त्याची जिनगी जप्त केल्यावर हजर झाला नाहीं सबब त्याजवर मानिखेतानें त्याचे मागे खटला चालवून दंड केला. अपिलांत, तो मनुष्य हजर नव्हता, व त्याचा जबाब झाला नाहीं ह्या कारणानें मानिखेतानें केलेला ठराव गैरकायदा म्हणून फिरविला. त्याकामीं कलकत्ता हायकोर्टानें असा ठराव केला आहे कीं, जज्जाची कायद्याच्या समजूतीविषयी ही चुक झाली; कारण आरोपिताचा जबाब होण्यास तो मनुष्य हजर होणे अवश्य आहे; आणि तो हजरच न झाला तर त्याचा जबाब झाला नाहीं ह्यामुळे त्यावर खटला करण्यास हरकत मानली तर त्या मनुष्यास त्याचे गुन्हाबद्दल शिक्षाच होणार नाहीं. (क. हा. को. व्हा. २ प्र. ४५ मार्च १८६५ रुदयनाथ विश्वास ह्याचे खटल्यांत)

१९१. साक्ष देण्याकरितां हजीर होण्याविषयी कोणास समन्स केलें अस-
त्यानें समन्स न मानलें तर वा- तां, समन्सांत नेमलेल्या वेळीं व ठिकाणीं हजीर
रंत करावें.
होण्याविषयी तो मनुष्य हेगय करील अगर नाकबूल

होईल, आणि ती हेग्य करण्याविषयी अगर नाकबूल होण्याविषयी घाजवी सबब न दाखवील, तर समन्स बरोबर बजाविल्याचा पुरावा झाल्यास, घर जिहलियाप्रमाणे साक्षी दावयाकरितां तो मनुष्य आपणापुढें हजीर करण्यासाठीं आपल्या सही शिक्क्यानिशां वारंत करण्याचा अधिकार त्या माजिखेतास आहे.

१. समन्स योग्य रीतीने बजाविले होते असा पुरावा असल्याशिवाय साक्षीदारावर वारंत काढण्याची माजिखेतास जरूरी नाही. (क. हा. को. व्हा. ७ पृ. ३७ अब्दुल रहिमान ह्याचे कज्यांत)

२. क. १८८ वरील टीप नं. ३ ची पहा.

३. पीनलकोडचे क. १७४ पहा.

४. ह्या कलमाप्रमाणे अपराध होण्यास कायद्याने अधिकार आहे अशा सरकारी नौकराने समन्स केले पाहिजे एवढेच पुरे नाही; तर ते मानणे कायद्याने भाग पडेल अशा प्रकारचे पाहिजे. (पी. को. क. ४३) ह्यास्तव समन्स कायदेशीर नसेल तर ह्या कलमाप्रमाणे ते न मानल्यास अपराध होणार नाही. उदाहरण—कोणी किर्याद केल्याशिवाय माजिखेतास स्वतांचे माहितीवरून नौकरीचे करार मोडणे, जार कर्म करणे ह्याबद्दल समन्स करण्यास अधिकार नाही. (क. ६८) ह्यास्तव ज्यास समन्स झाले त्याने हजीर होण्याचे नाकबूल केले तर त्यास ह्या कलमावरून शिक्षा देतां येणार नाही. (म्या. इ. पी. को. क. १७४)

५. सरकारी नौकराने न्यायाचे कामांत केलेला हुकूम न मानणे व इतर कामांत केलेला हुकूम न मानणे ह्यांत भेद ठेविला आहे. (म्या. इ. पी. को. क. १७४)

६. हजर होणे न होणे हे कोणाचे खुषीवर ठेविले असेल अगर मुखत्यार मार्फत हजर होण्यास परवानगी दिली असेल किंवा दस्तऐवज हजर करण्याविषयी बोलाविले असेल तर त्याने स्वतः हजर न होतां हुकुमाप्रमाणे केले म्हणजे झाले. (किता)

७. ज्या कान्स्टेबलाने समन्स बजाविले त्याचा प्रतिज्ञेवर जबाब घेतल्याशिवाय ह्या कलमाप्रमाणे वारंत करण्याचा सर्वाडिनेट माजिखेत वर्ग २ ह्यास अधिकार नाही. (रा. आ. पृ. १२६)

१९२. कोणी मनुष्य माजिखेतापुढे समन्सावरून अगर कोणी आणिल्या-
जबाब देण्याविषयी कोणी नाक- बरून हजीर झाला असतां जे प्रश्न त्याला घालतील त्यांचीं उत्तरें देण्याविषयी नाकबूल होईल, आणि नाकबूल होण्याविषयी घाजवी सबब न दाखवील, तर आपल्या सही शिक्क्यानिशां वारंत करून त्या मनुष्यास सात दिवसांहून अधिक नाही अशा कोण-

त्याही मुदतीची कैद देण्याचा अखत्यार त्या माजिस्त्रेतास आहे; जर तो मनुष्य दरम्यान उत्तरे देण्यास कबूल झाला तर बाकीची कैद माफ व्हावी. आणि सांगितलेली मुदत भरल्यावर तो तसाच नाकबूल राहिला तर त्या आक्तांतील कलम १६३ ह्यांतील नियमाप्रमाणे त्या मनुष्याला वर्तविण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेताला आहे.

१. सन १८५५ चा आक्ट २ क. ३२ पहा.

२. साक्षीदाराने विचारल्या प्रश्नाचे उत्तर न दिल्यास त्याला पी. को. क. १७९ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे; व त्यावर खटला कसा करावा ह्याबद्दलची रीत क. १६३ ह्यांत सांगितली आहे. (प्रि. प्र. ९१)

३. हा अपराध होणे तो ज्या गोष्टीबद्दल चौकशी करण्याचा अधिकार सरकारी नौकरास आहे तशा गोष्टीविषयी कांहीं प्रश्न, अगर ज्याचा त्या गोष्टीशी कांहीं संबंध आहे असा कांहीं प्रश्न केला असता त्याचे उत्तर देण्यास नाकबूल केल्याने होतो. (म्या. इ. पी. को. क. १७९ व ह्या कायद्याची क. १६३ व ३६५ पहा.)

१९३. फिर्याद करणाऱ्याची साक्ष व ज्या अपराधाविषयी फिर्याद झाली फिर्यादी व खटले चालविणाऱ्या तो अपराध कसा काय झाला ह्याविषयी ज्यांस कडचे साक्षीदार ह्याच्या जबाब्या कांहीं माहिती आहे असे म्हणतात त्यांच्या साक्षी माजिस्त्रेताने घेतल्या पाहिजेत.

१. फौजदारी खटल्यांत फिर्यादीची जबाबी साक्षीदारांप्रमाणे घेतली पाहिजे.

२. बारावे किंवा चौदावे बाबेप्रमाणे चौकशी करण्याचे गुन्ध्यांत नेमले दिवशी फिर्यादी हजर झाला नाही तर काय करावे असा एका जज्जाने प्रश्न केला. त्याचा नं. ७७८ ता. २८ जुन १८६७ रोजी कलकत्ता हायकोर्टाने जबाब दिला त्याचा मतलबः—

“ चौदावे किंवा बारावे बाबेप्रमाणे फिर्याद दिली असता माजिस्त्रेताने फिर्यादीस साक्षीची नावे पुसून घेऊन त्यांजला समाने करावी आणि नेमले तारखेस जरी फिर्यादी हजर नसला तरी माजिस्त्रेतास चौकशी करण्याचे जरूर वाटल्यास साक्षीदारांच्या जबाब्या ध्याव्या. फिर्यादीचे साक्षीची जरूर आहे असे वाटल्यास कोणत्याही वेळेस क. २०१ प्रमाणे समन्स करून त्याजला माजिस्त्रेत आणू शकतो. फिर्यादी ज्यापेक्षां हजर झाला नाही त्यापेक्षां त्याच्या गैर हजरींत चौकशी करणे हे व्यर्थ आहे, असे माजिस्त्रेतास वाटेल तर आरोपितास माजिस्त्रेत सोडूनही देऊ शकेल. ”

“ कोर्टास ही गोष्ट उघड दिसते की, नेमले दिवशी फिर्यादी गैरहजर झाला इतक्या कारणावरून कज्याचा परिणाम झाला असे नाही. कारण फिर्याद केल्यावर फिर्यादी मरण पावला तरी कज्या चालला पाहिजे. क. १९३।१९४ ही कोर्तांनी वाचून पाहतां त्यांचा

अर्थ इतका दिसतो की, फिर्यादी व त्याने लिहून दिलेले हजर असलेले साक्षीदार ह्यांच्या माजिस्तेताने जबाब्या ध्याव्या, आणि त्या जबाब्या जर घेतल्या तर आरोपिताचे समक्ष ध्याव्या. ह्याजरितां जर फिर्यादी नेमले तारखेस गैरहजर असेल तर त्याचीच साक्ष मात्र आरोपिताचे विरुद्ध होणे राहिल. इतकाच काय तो त्यापासून परिणाम होईल. (क. हा. को. व्हा. ८ फौ. प. प्र. १२)

३. आरोपीत वाईट चालीचा मनुष्य आहे असा पुरावा फिर्यादी तर्फे घेऊं नये. (मुं. हा. को. व्हा. २ प्र. १३१)

४. आरोपिताने फिर्यादी तर्फेच्या साक्षीदारांस उलट पालट सवाल करते वेळेस किंवा आपले तर्फेचे साक्षीदारांच्या साक्षी होते वेळेस आपली चाल चांगली आहे असे दाखविल्या नंतर आरोपिताचे गैर चालीविषयी जर फिर्यादी तर्फे पुरावा असेल तर तो दाखल करावा. (टेलर प्र. ३४९/३५०)

१९४. फिर्याद करणारा व खटले चालविणाऱ्याकडील साक्षीदार ह्यांच्या ब्यावर फिर्याद झाली त्याच्या साक्षी ध्यावयाच्या त्या ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याच्या समक्ष किंवा, त्याला जातीने हजीर होण्याची माफी असल्यामुळे तो मुखत्याराच्या मार्फतीने हजीर होईल तर, त्याच्या मुखत्याराच्या समक्ष घेतल्या पाहिजेत. फिर्याद करणारा व त्याजकडील साक्षीदार ह्यांस उलट सवाल करण्याचा अखत्यार ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला अगर त्याच्या मुखत्याराला आहे.

१. आरोपितास वारंत किंवा समन्स करून पकडला असेल तेव्हां त्याचे अपरोक्ष त्या कण्यांत कोणतेही साक्षीची जबाबी घेऊं नये. [क. हा. को. व्हा. ८ प्र. ७४]

२. साक्षीदाराची जबाबी घेणे ती आरोपिताचे समक्ष घेतली पाहिजे. एका खटल्यांत झालेल्या साक्षीदारांच्या जबाब्या त्याच गुन्हाबद्दल मागाहून धरलेल्या मनुष्याचे खटल्यांत पुराव्यास उपयोगी पडावयाच्या नाहींत. (क. हा. को. ता. २७ जानेवारी सन १८६३ काशीराय ह्याचे खटल्यांत.)

३. ह्या नियमास एक मात्र अपवाद आहे. क. ३७१ प्रमाणे मरणोन्मुख झालेल्या मनुष्याचा इकरार आरोपिताचे समक्ष झाला नसल्यासही विशेष प्रसंगी पुराव्यांत दाखल करतां येतो. तसाच रसायनशास्त्राचे आधारें परीक्षा करणारा सरकारी कामगार ह्याने क. ३७० प्रमाणे केलेला रिपोर्ट हाही पुराव्यांत दाखल करितां येतो. (प्रि. प्र. ९२)

४. मद्रास सदर कोर्टाने असा ठराव केला आहे की, जरी जबाब्यावर साक्षीदारांच्या सद्द्या घेण्याची अवश्यकता नाहीं तरी मूळ जबाब्यावर सद्द्या ध्याव्या हें बरें. (प्रि. प्र. ९३)

५. ह्या कलमाप्रमाणे साक्षीच्या सारांशाचे टिपण स्वतां माजिस्त्रेताने केले असेल तर ते खटल्याबरोबर ठेविले पाहिजे. साक्ष माजिस्त्रेताने स्वतः लिहिली असेल तर मग हें टिपण ठेवण्याचें कारण नाहीं. (मद्रास हायकोर्टाचें पत्र ता. ९ एप्रिल सन १८६३)

१९५. हरएक साक्षीदाराची साक्ष ज्या जिल्ह्यांत तें कोर्ट भरतें त्या जि-
ती साक्ष कोणत्या रीतीने व जिल्ह्यांत जी भाषा नेहमी चालते त्या भाषेंत खुद्द
कोणत्या भाषेंत लिहावी. माजिस्त्रेतानें, किंवा त्याच्या समक्ष व त्याच्या एक-
ण्यांत येईल अशा रीतीने तो जातीने सांगत असतां व नजर ठेवीत असतां
दुसऱ्या मनुष्यानें, लिहिली पाहिजे; आणि त्या साक्षीखालीं माजिस्त्रेतानें आप-
ली सही केली पाहिजे. कोणा साक्षीदारानें इंग्रजी भाषेंत साक्ष दिली अस-
ली, तर ती त्या भाषेंत आपल्या हातानें लिहून घेण्याचा अवतार माजिस्त्रे-
तास आहे; आणि हा तरजुमा खरा आहे, असा शेर सहीनिशीं ज्यावर
झाला असा ज्या जिल्ह्यांत कोर्ट भरतें त्यांत जी भाषा नेहमी चालते त्या
भाषेंत झालेला त्या साक्षीचा तरजुमा त्या खटल्याच्या कागदांवर ठेविला पाहि-
जे. ज्या खटल्यांत साक्षीदाराची जवानी खुद्द माजिस्त्रेत लिहून घेत नाहीं
त्या खटल्यांत, हरएक साक्षीदाराची साक्ष चालली असतां तो साक्षीदार
जो मजकूर सांगेल त्याच्या सारांशाची याद लिहिणें माजिस्त्रेताला जरूर
आहे. ती याद माजिस्त्रेतानें आपल्या हातानें लिहून तिजवर आपली सही
केली पाहिजे. आणि ती याद त्या खटल्याच्या कागदांच्या शेवटीं जोडली
पाहिजे. जर वर सांगितल्याप्रमाणें माजिस्त्रेताला स्वतः याद लिहिण्यास
अडचण असली, तर ती अडचण कोणती हें त्यानें लिहून ठेविलें पाहिजे.

१. सन १८४० चा आक्ट ५ क. १ व सन १८२७ चा का. १३ क. ३६
र. २ व क. ४३ पह.

२. प्रत्येक साक्षीदाराच्या जवानीचे हांशिलाची याद निरनिराळी लिहून ठेविली पा-
हिजे. (मुं. हा. रिपोर्ट व्हा. १ पृ. ९२)

३. साक्षीदाराची जवानी चालत असतां त्या बरोबर सेशन जजानें किंवा माजिस्त्रे-
तानें आपले हातानें टिपण केले पाहिजे. अमुक साक्षीदाराप्रमाणेंच हा साक्षीदार म्हण-
तो असें मोघम लिहिणें पुरें होणार नाहीं. (मुं. हा. को. व्हा. १ पृ. ९२, आग्रा स-
दर कोर्ट सर. नं. १८ सन १८६५ व सदरलंडस रिपोर्ट सन १८६४ पृ. १८)

४. साक्षीदाराची जवानी झाल्यावर त्यांतून क. १९५ प्रमाणें हांशिलाचें टिपण क-
रण्याची वहिवाट कायद्याचे विरुद्ध आहे. (आग्रा स. को. सर. नं. १३ सन १८६५)

५. "साक्षीदार" ह्या शब्दांत किर्यादीचा समावेश होतो. (क. हा. को. नं. १६५ सन १८६५)

६. गोशांतील स्त्रियेस आपल्या मेण्यांत वसून जवानी देऊं द्यावी किंवा करी ह्या प्रश्नाचा निकाल विवि रूखया वनु हिचे कर्ज्यांत ता. १७ फेब्रुवारी सन १८६८ रोजी तशी जवानी देऊं द्यावी असा ठराव क. हा. को. ने केला आहे.

७. ह्या कायद्यावरून जवानीवर साक्षीदारांची सही घेण्याची जरूरी नाही. परंतु साक्षीदाराने स्वभाषेंत साक्ष दिली असेल तेव्हां जवानीवर त्याची सही घ्यावी हें बरें दिसतें. (मद्रास स. को. ता. ७ मार्च सन १८६२)

८. किर्यादी व साक्षीदार ह्यांची साक्ष होत असेल तेव्हां त्याचे सारांशाचें टिपण पत्रकाराचे वकील किंवा मुखत्यार ह्यांनी करण्यास त्यास अधिकार आहे. (रा. आ. प्र. १३१)

९. आरोपितास साक्षीदारांच्या जवान्याच्या नकली देण्याविषयी ह्या कायद्यांचे क. २३० पहा.

१०. कोणी साक्षीदार आपले जवानींत फरक पडल्यामुळे घोटाळून भोंवड येऊन पडल्याचें सोंग घेईल आणि तसें करून बुद्धिपुरःसर कोडताचे कामास उशीर लावील तर पी. को. क. २२८ प्रमाणें हरकत केल्याचे गुन्हास पात्र होईल. (म. हा. को. टा. स्टे. १९ एप्रिल सन १८६४)

११६. ह्या आक्ताचें कलम ४४५ ह्याच्या नियमांच्या आधारानें ज्या माजिस्त्रेताच्या स्वभाषेंत साक्षी जिल्ह्यांत अगर जिल्ह्याच्या ज्या विभागांत हा आ-
लिहून देण्याविषयी हुकूम करण्या-
चा अखत्यार इलाख्याच्या सर-
काराला आहे. **स्वतः** आपल्या स्वभाषेंत
लिहून घ्यावयाविषयी हुकूम करण्याचा अखत्यार इलाख्याच्या सरकारास
आहे. कोणा साक्षीदाराची साक्ष स्वतः लिहून घेण्यास कोणत्याही योग्य
कारणानें त्याला अडचण असली, तर ती अडचण कोणती हें त्यानें लिहून
ठेविलें पाहिजे, आणि उघड कोर्तांत आपण सांगून ती साक्ष लिहिलेली पाहिजे.
तशा लिहिलेल्या साक्षी खालीं माजिस्त्रेतानें आपली सही केली पाहिजे, आणि तो
परंतु कागद खटल्याच्या कागदांत ठेविला पाहिजे. परंतु
माजिस्त्रेताची स्वभाषा इंग्रजी नसल्यास, किंवा ज्या जिल्ह्यांत कोर्त भरतें
त्या जिल्ह्यांत जी भाषा नेहमी चालते ती भाषा नसल्यास, आपल्या स्वभाषेंत
साक्षीदाराची साक्ष न लिहितां, इंग्रजी भाषेंत अगर ज्या जिल्ह्यांत कोर्त भरतें
त्या जिल्ह्यांत जी भाषा नेहमी चालते त्या भाषेंत ती लिहून घेण्याविषयी
माजिस्त्रेतास हुकूम करण्याचा अखत्यार इलाख्याच्या सरकाराला आहे.

१४४ फौजदारी काम चालविण्याविषयीचा कायदा.

१. आरोपीत ज्या भाषेत जबाब देईल त्या भाषेतच ते लिहून घेतले पाहिजेत.
(क. हा. को. व्हा. ३ फौ. प. ट. १४)

२. जर जबाबीतील एखादे शब्दाचा अर्थ बरोबर कळत नसेल आणि त्या शब्दाचा आरोपिताचे गुन्हाशी मोठा संबंध असेल तर अस्सल शब्द तसाच लिहून घ्यावा म्हणजे हायकोर्टापुढे सदरहू कज्याचे कागद आल्यास बरोबर अर्थ करण्यास ठीक होईल.
(क. हा. को. सर. नं. ९ सन १८६५)

३. जज्यास समजत नाही अशा भाषेत जबाबी झाली तर दुभाषा नेमण्याविषयी क. ४३१ ह्यांत लिहिले आहे. (प्रि. ट. ९४)

१९७. ज्या जिल्ह्यांत एखादे कोर्ट भरते त्या जिल्ह्यांत कोणती भाषा एखाद्या जिल्ह्यांत कोणती भाषा नेहमी चालते त्याविषयी वाद पडल्यास, त्या गोष्टी- नेहमी चालते त्याचा निश्चय इत्या- चा निश्चय ह्या आक्ताच्या संबंधाच्या कामा पुरता दलाख्याच्या सरकाराने केला पाहिजे.

१९८. साक्ष लिहून देणाऱ्याची ती बहुत करून सवाल जबाबाच्या रीती- साक्ष कशी लिहून देवावी. नें न लिहितां हकीकतीच्या रीतीनें लिहिली पाहिजे. अमुक सवाल व जबाब लिहून घेतला पाहिजे, असें माजिस्त्रेतास विशेष कारणावरून दिसत असल्यास, किंवा कोणीं खटले चालविणारा अगर ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली तो अगर त्याचा वकील अगर त्याचा मुखत्यार ह्यानें तो लिहून घेण्याविषयीं विनंती केली असल्यास, तसें करणें माजिस्त्रेताच्या विचारास आलें असतां, तो सवाल जबाब स्वतः लिहून घेण्याचा, अगर दुसऱ्याकडून लिहाविण्याचा, अखत्यार त्या माजिस्त्रेतास आहे. ती जबाबी पुरी झाल्यावर ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली तो हजीर असल्यास त्याच्यासमक्ष, अगर त्याला जातानें हजीर होण्याची माफी असून तो मुखत्याराच्या मार्फतीनें हजीर झाला असल्यास त्याच्या मुखत्याराच्या समक्ष, ती साक्ष त्या साक्षीदारास वाचून दाखविली पाहिजे, व तीत चुका असल्यास त्या नीट केल्या पाहिजेत. ती जबाबी साक्षीदारास वाचून दाखविली असतां, तींतील कांहीं मजकूर बरोबर नाही अशी त्यानें तक्रार केल्यास, तींतील चुक नीट न करितां साक्षीदारानें जो आक्षेप केला त्याची याद त्याच कागदावर लिहिण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे; आणि त्याविषयीं जो शेरा त्यास जरूर वाटेला तो त्यानें लिहावा. साक्षीदारानें एके भाषेत साक्ष दिली असून ती दुसऱ्या भाषेत लिहून घेतली असली, आणि ज्या भाषेत ती लिहिली ती भाषा त्या साक्षीदारास समजत नसली, तर त्या लिहिलेल्या जबाबीचा अर्थ

मी बोललों त्या भाषेनें किंवा मी समजतो तशा भाषेनें, मला सांगा, असें म्हणण्याचा अखत्यार त्या साक्षीदाराला आहे.

१. आरोपितास पूर्वी शिक्षा झाली होती किंवा तो व त्याचे नातलग वाईट चालीचे आहेत अशी गोष्ट पुराव्यांत घेणे अग्राह्य आहे. (क. हा. को. व्हा. ८ पृ. ११)

२. आरोपितावर गुन्हा शाबीद झाल्यानंतर मात्र शिक्षा देण्याचे अगोदर तो पूर्वी मुन्द्द्यांत आल्याबद्दल पुरावा घेण्यास हरकत नाही.

३. एका माजिस्त्रेतीनें ह्या कलमाप्रमाणे साक्षीच्या जबाब्या स्वतांच इंग्रजीत लिहून घेतल्या आणि क. १९९ प्रमाणे यादी दाखल केल्या नाहीत. इतक्याच कारणावरून माजिस्त्रेताचा ठराव रद्द केला. कारण जी भाषा आरोपितास किंवा साक्षीदारांस येत नाही त्या भाषेत त्यांची साक्ष माजिस्त्रेतीनें लिहून ठेविली. आणि क. १९९ प्रमाणे याद दाखल केली नाही तर तो मजकूर आरोपितास व साक्षीस कसा कळतो असें कायदेशीर मानण्यास कांहीं कारण नाही असें कलकत्ता हायकोर्टाने ठरविले आहे. (क. हा. को. व्हा. ८ पृ. ६३)

४. क. १९४ व १९५ ह्यांवरील टीपा पहा.

१९९. हरएक साक्षीदाराच्या जबाबीला माजिस्त्रेताच्या सहीची एक याद जबाबीला जोडावयाची याद. जोडिली पाहिजे; आणि त्या यादींत, ही जबाबी साक्षीदार अमुक भाषा समजतो त्या भाषेत ती त्याला घाचून दाखविली असा मजकूर लिहिला पाहिजे, आणि ही जबाबी बरोबर आहे असें साक्षीदारानें कबूल केलें असल्यास, साक्षीदारानें जबाबी बरोबर आहे असें कबूल केलें, असेंही लिहिलें पाहिजे. माजिस्त्रेतीनें आपल्या हातानें साक्ष लिहून घेतली नसल्यास माजिस्त्रेताच्या समक्ष व त्याच्या एकेण्यांत येईल अशा रीतीनें व तो जातीनें सांगत असतां व नजर ठेवीत असतां ती साक्ष लिहून घेतली, असेंही त्या यादींत लिहिलें पाहिजे.

१. ह्या कलमांतील नियम दोन्ही तर्फेचे म्हणजे फिरादी व आरोपीत ह्यांच्या साक्षीदारांस लागू पडतात. (म. हा. सन १८६४)

२००. ज्या मनुष्यावर फिराद झाली तो जी भाषा समजत नाही तशा व्यावर फिराद झाली त्याला भाषेत साक्षीदारानें साक्ष दिली असता, तो मनुष्य अगर त्याच्या मुखत्याराला साक्षीचा अर्थ केव्हां सांगितला पाहिजे. जातीनें हजीर असल्यास, जी भाषा त्याला समजते त्या भाषेनें उघड कोर्तात त्या साक्षीचा अर्थ त्याला सांगितला पाहिजे. तो मनुष्य मुखत्याराच्या मार्फतीनें हजीर झाला असल्यास, ज्या जिल्ह्यांत कोर्ट भर

ते त्या जिल्ह्यांत जी भाषा नेहमी चालते त्या भाषेहून निराळ्या भाषेत साक्षीदाराने साक्ष दिली असता त्या जिल्ह्याच्या भाषेने त्या मुखत्यारास त्या साक्षीचा अर्थ सांगितला पाहिजे.

१. क. ४३१ व १९५ पहा.

२०१. चाललेल्या तपासांत कोणा मनुष्याची साक्ष घेणे जरूर आहे तपासाच्या कोणत्याही पर्यायास असे माजिस्त्रेतास वाटल्यास, तपासाच्या कोणत्या कोणा मनुष्यास समन्स करून ही पर्यायास त्या मनुष्याला समन्स करून आणवून त्याला पुरशीस करून जबाबी घेण्याचा मनुष्याचा माजिस्त्रेतास अधिकार. त्यास पुरशीस घालून त्याची जबाबी घेण्याचा अखत्यार त्या माजिस्त्रेतास आहे.

२०२. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला पुरशीस करावी असे माजिस्त्रेताच्या विचारास आल्यास, तपासाच्या कोणत्या त्याला पुरशीस करणे. ही पर्यायास पाहिजे तेव्हां जे सवाल जरूर वाटतील ते सवाल त्या मनुष्यास करण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे. तशा सवालांची उत्तरे देणे हे त्या मनुष्याच्या खुबीवर आहे.

१. कलकत्ता हायकोर्टाने सन १८६४ साली नंबर १३ चा वट हुकूम त्या इलाख्यांतील सर्व माजिस्त्रेतांस केला. त्यांतील मतलबः—

“एखाद्या मनुष्यास सेशनांत पकडे चौकशीकरिता पाठविण्याचे पूर्वी माजिस्त्रेतापुढे चौकशी चालली असता चौकशीचे कोणत्याही पर्यायाचे वेळेस आरोपितास पुरशीस करण्याची जरी कायदाप्रमाणे अवश्यकता नाही तरी सदहू तपासाच्या कोणत्याही पर्यायाचे वेळी माजिस्त्रेताने आरोपितास पुरशीस करावी, हे फार उपयोगाचे आहे. असे कित्येक खटले असतात की, ज्यामध्ये आरोपिताचे दोषाविषयी किमपीही श्रंती नसते, अशा खटल्यांत आरोपितास पुरशीस न केल्यास हरकत नाही. परंतु असे खटले फारच थोडे, सबब सामान्यतः आरोपितास पुरशीस करावी हाच नियम बरा आहे. शिवाय क. २२५ ह्यांत आरोपितास पुराव्याचे अनुकूलतेप्रमाणे सोडण्याचा किंवा सेशनांत पाठविण्याचा अधिकार माजिस्त्रेताकडे आहे. तेव्हां आरोपितास पुरशीस केली असता तो जो मजकूर सांगेल त्यावरून सामान्यतः खटल्याचे खरे स्वरूप कळण्यास फार उपयोग होईल. आरोपितास पुरशीस करते वेळेस जबाब देणे किंवा न देणे हे त्याचे खुबीवर आहे, हे मात्र त्याला समजून सांगावे. हा हुकूम देण्यांत आरोपितावर जबाब देण्याबद्दल कोणत्याही प्रकारे सक्ती करण्याविषयी अगदी उद्देश नाही असे पक्के समजावे.”

२. आरोपीत भ्रमिष्ट असेल किंवा जबाब देण्यास असमर्थ असेल तर माजिस्त्रेताने त्याला पुरशीस करू नये. (क. हा. को. सर. नं. १४ सन १८६४)

३. फिर्याद झाल्याशिवाय आरोपितास पुरशीस करूनये. चौकशीचे आरंभी प्रथम-
त्तःच आरोपिताची जबाबी घेणे बरोबर नाही. (क. हा. को. नं. ६२७ सन १८६३)

४. परंतु आरोपितास नाट समजूत दिली असून त्याने खुशीने गुन्हा कबूल केला
तर ती त्याची कबुलायत फिर्यादीची रीतीप्रमाणे जबाबी होण्यापूर्वी झाली असल्यास पु-
राव्यास घेण्यास हरकत नाही. (क. हा. को. ता. १२ सप्टेंबर सन १८६५ राम
चरण चांभार ह्याचे खटल्यांत)

५. जुडिशियल कमिशनर पंजाब ह्यांनी असे ठरविले आहे की, जर आरोपित आ-
पले जबाबीत बिनाकारण खोटा व निंदायुक्त मजकूर सांगेल तर त्या मजकुराबद्दल त्या-
जवर दिवाणीत किंवा फौजदारीत काम चालविण्यास अधिकार आहे.

६. आरोपित ह्याची पूर्वी गुन्हाची माफी करून जी जबाबी साक्षीदाराप्रमाणे झाली
असेल, तींतील मजकूर पुढे आरोपिताप्रमाणे त्याची चौकशी चालली असतां पुराव्यास
घेण्या योग्य होतो असा कायद्यांत कोठे ठराव नाही. हा मजकूर पुराव्यास घेतला
असतां क. २०३ ह्यांतील ठरावाचे विरुद्ध वागल्या सारखे होतें. कारण त्या क-
लमांत वचन, धमकी किंवा दुसरे कोणतेही उपायाने जो मजकूर कोणा मनुष्यास ठा-
ऊक असेल तो सांगण्यास त्याला अगत्य पाडूं नये, असा ठराव आहे. एका सेशन
जजाने अशाप्रकारचा मजकूर पुराव्यांत दाखल केल्यावरून कलकत्ता हायकोर्टाने
असा ठराव केला आहे की, ह्या मजकुराचा जजाने विचार करावयाचा नव्हता, व आ-
रोपितावर तेवढाच जर पुरावा होता तर त्याला सोडून देणे अवश्य होतें. (क. हा. को.
व्हा. ८ फौ. प. पृ. १४)

७. आरोपिताचा जबाब घेण्याविषयीचा जो अधिकार कायद्याने दिला आहे, त्याचा
उपयोग करणे तो त्याविरुद्ध ज्या गोष्टी साक्षीदाराने सांगितल्या त्याविषयी त्याचे काय
म्हणणे आहे हें समजण्यासाठी करावा. त्याने आपला गुन्हा कबूल करण्यासाठी करूं
नये. (स्टो. रि. व्हा. २ पार्ट २)

२०३. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याच्या माहितीची जी कांहीं गोष्ट
गोष्ट कळविण्याविषयी मन वळ- असेल ती कळविण्याविषयी अगर न कळविण्या-
विषयाचा उद्योग करूं नये. चिषयी त्याला कलम २०१ यांत सांगितलें आहे तें
खेरीज करूनकांहीं वचन देऊन अगर धमकी दाखवून अगर दुसऱ्या रीतीने त्याचे
मन कळविण्याचा उद्योग करूं नये.

१. हें कलम ४ २०५ आणि ३६६ ह्या वरून आरोपिताचे जबाबावर माजिस्त्रेताचे
सहीशिवाय दुसरी सही व सात असण्याची गरज नाही. मग त्या जबाबांत गुन्हा क-

बूल केला असला तरी हरकत नाही. (प्रो. म. स. को. ता. ९ एप्रिल सन १८६२)
(क. ९८११४६ पासून १४९ पहा.)

२. कोणा अधिकारी मनुष्याने कोणा आरोपितास म्हटले की, तू गुन्हा कबूल केल्यास बरे होईल, नाही तर तुझे फार वाईट होईल, असे सांगितल्यामुळे त्याने गुन्हा कबूल केला तर ती कबुलायत पुराव्यास धरण्याजोगी नाही. परंतु वचन किंवा धमकी ईश्वर माफी करील अशाविषयी असली किंवा परलेकी आपणास बक्षीस अगर शिक्षा मिळेल असे आरोपितास वाटत असेल, त्याविषयी असली तर तिजमुळे केलेली कबुलायत पुराव्यास घेण्यास हरकत नाही. (रास्को. ट. ३८ व ४०)

३. ज्या मनुष्यास अधिकार नाही अशा मनुष्याने लालच दाखविल्यामुळे गुन्हा कबूल केला असेल, आणि ती लालच दाखविते समयी अधिकार असणारा मनुष्य समक्ष असून लालच दाखविणारास ताकीद करित नाही; किंवा तिजविषयी आपली संमती नाही असेही सांगत नाही तर तशी कबुलायत पुराव्याचे उपयोगी नाही. परंतु दुसरे कोणतेही खटल्यांत ज्या मनुष्याचा आरोपितावर अधिकार अगर हुकुमत नाही व दिलेले वचन अगर धमकी अमलांत आणण्यास सत्ता नाही अशा मनुष्याने दिलेल्या धमकीवरून अगर वचनावरून केलेली कबुलायत पुराव्यास घेण्यास योग्य आहे. (रास्को. ट. ४५ ते ४७)

४. वचन अगर धमकी दिल्याशिवाय युक्तीने अगर लबाडीने मिळविलेली कबुलायत पुराव्यास घेतां येते. (रास्को. ट. ४७)

५. कोणा मनुष्याचे कबुलायतीच्या कांहीं भागावरून त्यास दोषी ठरवितां येणार नाही. जर आरोपिताची कबुलायत खरी मानली तर ती सगळी खरी आहे असे समजले पाहिजे. तिचा कांहीं भाग घेऊन कांहीं भाग सोडून देतां येणार नाही. (क. हा. को. व्हा. ७ ट. ३९ गिरधारी मानजी ह्याचे खटल्यांत व व्हा. ७ ट. ८ क्रिस्तुमंडल ह्याचे खटल्यांत)

२०४. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्यास शपथ अगर प्रतिज्ञा ज्यावर फिर्याद झाली त्याला देऊं नये.
शपथ देऊं नये.

२०५. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला केलेले सर्व सवाल आणि ज्यावर फिर्याद झाली त्याचा ज. त्याने दिलेली सर्व उत्तरे लिहून ती जबानी त्याला बानो कशी लिहून घ्यावी. दाखविली पाहिजे अगर वाचून दाखविली पाहिजे; आणि त्याला आपल्या उत्तरांचा अर्थ स्पष्ट करण्याची अगर त्यांत ज्यास्ती मजकूर घालण्याची परवानगी आहे; आणि मग ही जबानी बरोबर आहे असे त्याने म्हटल्यावर, त्या जबानी खाली माजिखेताने आपली सही करून, ही

जवानी माझ्यासमक्ष व मला ऐकूं येईल अशा रितीने घेतली आहे. व ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याने जो मजकूर सांगितला तो सर्व हांत बरोबर लिहिला आहे, असा आपल्या सहीनिशीचा शेरा तिजवर लिहिला पाहिजे.

१. आरोपिताचा जबाब ज्या भाषेत झाला असेल त्याच भाषेत लिहून ठेविला पाहिजे. इलाख्याचे सरकारने क. १९६ प्रमाणे इंग्रजीतच पुरावा लिहिला पाहिजे. असा हुकूम दिला असला तरी चिंता नाही. (क. हा. को. व्हा. ४ ट. १ गणेश कुर्मी ह्याचे कज्यांत)

२. कलम १९५/१९९/२०३ आणि प्रो. म. स. को. ता. ९ एप्रिल सन १८६२ ह्या आक्ताचे क. २०३ वर पहा.

ह्या कलमांत लिहिल्याप्रमाणे आरोपिताचा लेखी जबाब नसेल तर तो पुराव्यांत बिलकुल दाखल होणार नाही. (मुं. हा. व्हा. २ ट. १३१)

२. आरोपिताने कोणत्याही तक्रारी लिहून दिल्या तरी तो कागद कज्यांत दाखल करून सेशन कोर्ताकडे पाठविला पाहिजे. (क. हा. को. व्हा. २ ट. ५८)

३. अमुक नमुन्याचा सवाल असण्याची कांही जरूर नाही. पण मुद्याची मुख्य गोष्ट ग्राह्य करून सवाल घालू नये. (मुं. हा. को. ता. ११ एप्रिल १८६४ गंगाराम मुकुंदा ह्याचे कज्यांत)

४. जर आरोपिताचा जबाब सदर कलमांत सांगितल्या नमुन्याप्रमाणे नसेल तर आरोपिताने त्या प्रमाणे मजकूर माजिस्त्रेतापुढे सांगितला होता असे तोंडचे साक्षीवरून शाबीद केल्यावर तो जबाब पुराव्यांत घेतां येईल. (टे. लॉ. ए. क. ८१७)

५. आरोपिताचा जबाब घेण्यापूर्वी क. २०२ चे शेवटचे भागाप्रमाणे जबाब देण्याची त्याची खुषी आहे असे माजिस्त्रेताने प्रथम त्याजला कळवावे. व जे तू बोलशील ते तुझे विरुद्ध पुराव्यांत दाखल केले जाईल अशी ही समजूत द्यावी. व ह्याप्रमाणे समजून दिल्याचे जबाबाचे आरंभी लिहून ठेवात जावे हे बरे.

६. माजिस्त्रेतापुढे आरोपिताने लिहून दिलेला जबाब लिहिल्यानंतर आरोपितास वाचून दाखविल्यावर त्याने नाकबूल केला तर ज्या कारकुनाने तो लिहून घेतला असेल त्याची साक्ष घ्यावी आणि त्यास स्मरण होण्याकरितां लिहून घेतलेल्या जबाबाचा उपयोग करावा. (सन १८६५ चा आक्त २ क. ४५ व वेस्ट)

७. जुरीचे रिपोर्टांत आरोपिताची कबुलायत असेल ती पुराव्यांत मानू नये. (मुं. हा. को. ता. ११ एप्रिल सन १८६६)

८. आरोपिताचे जबाबाखाली शेरा लिहिणे तो माजिस्त्रेताने आपले हातानेच लिहिला

पाहिजे असे नाही. त्याने आपली फक्त सही केली म्हणजे बस आहे. ती सही माजि-
स्त्रेताची आहे किवा नाही अशी शंका कोर्तास आल्यावांचून सही शाबीद करण्याची
जरूर नाही. (क. हा. को. व्हा. ८ प्र. ५५ ता. ३१ जुलै सन १८६७)

९. आरोपिताची जी भाषा असेल त्या भाषेत त्याचे सवाल जबाब त्याजला समजा-
वून त्याच भाषेत लिहून घेतले पाहिजेत. जर इतर भाषेत लिहून घेण्याची जरूरी
पडली तर तो मजकूर त्याजला नाट समजाविला पाहिजे, आणि त्याप्रमाणे केले होते
असे माजिस्त्रेताने त्या खाली लिहिले पाहिजे. त्यावांचून तो जबाब पुराव्यास उपयोगी
पडणार नाही. (क. हा. को. व्हा. ४ फौ. प्र. १)

२०६. माजिस्त्रेताच्या कचेरीत कांहीं खटल्याचा तपास चालला असता
कचेरीत आलेला कोणी मनुष्य कोणी फिर्याद केल्यावरून धरून आणलेला अगर
त्याने केलेल्या अपराधाबद्दल त्यास समन्स करून आणिलेला नाही असा कोणी मनुष्यह-
अटकावून ठेवण्याचा अखत्यार आहे. जीर आहे त्याने एखादा अपराध केला आहे, असे को-
णाचे साक्षीवरून दिसून आल्यास, तपास होण्याकरिता त्या अपराधाबद्दल त्यास
अटकावून ठेवण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे. आणि कोणी फिर्याद
केल्यावरून धरून आणिल्याप्रमाणे अगर समन्स करून आणिल्याप्रमाणे
त्याजवर खटले चालविण्याचा अखत्यार आहे.

१. कलम ८१ वरून ज्या मनुष्यास वारंट करून घरावयाचा तो मनुष्य जर माजि-
स्त्रेताचे समोर असेल तर त्याला वारंताशिवाय धरण्याचा अधिकार आहे. (प्रि. प्र. ९८)

२०७. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याच्या विरुद्ध जो साक्षीपुराचा
ज्यावर फिर्याद झाली त्याचे त- झाला आहे त्याचा जबाब देण्याकरिता अगर तो रद्द
फौची साक्ष माजिस्त्रेताच्या विचा- करण्याकरिता अमुक मनुष्याची साक्ष घ्यावी असते
रास आल्यास त्याने घ्यावी. मनुष्य म्हणेल, तर, त्या मनुष्यास समन्स करून आणणे माजिस्त्रेताच्या विचारास
आल्यास, त्याने त्याला समन्स करावे.

१. बारावे बाबेप्रमाणे जे खटले चालतात त्यांत ह्या कलमाप्रमाणे कैदी जे साक्षी-
दार देईल त्यांपैकी एखादे साक्षीदारास बोलावणे अगर न बोलावणे हे माजिस्त्रेताचे खु-
षीवर आहे. परंतु सेशन कोर्तापुढे खटला चालविण्याचे वेळी साक्षीदाराची जी याद
आरोपिताने क. २२७ प्रमाणे दिली असेल त्या यादीतील सर्व साक्षीदारांस समन्स कर-
णे माजिस्त्रेतास जरूर आहे. परंतु जर साक्षीदार विनाकारण दिले आहेत असे त्यांस
वाटेल तर त्याने क. २२८ प्रमाणे तजवीज करावी. (आग्रा स. को. सर. नं. २५
सन १८६५)

२०८. कलम १८८ याच्या प्रारंभापासून कलम १९२ याचे शेवटापर्यंत १८८ पासून १९२ पर्यंत कलमें तर्ची कलमें यांतील नियम ज्या मनुष्यावर फिर्याद ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याच्या तर्फेच्या साक्षीदारांस लागू आहेत. त्या साक्षीदारांस समन्स करून आणण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे.

२०९. या आक्ताच्या शेवटी जोडलेल्या कागदाच्या ७ व्या आसनांत अपराधांत सामील असलेले ज्या अपराधाची चौकशी सेशन कोर्टानें करावी मनुष्यास माफी देऊं म्हणून बोलण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे. म्हणून लिहिलें आहे तसा अपराध करण्यामध्ये प्रत्यक्ष अगर परंपरेनें सामील झाल्याचा अगर त्या विषयी माहितगार असल्याचा ज्या मनुष्यावर वहीम आहे त्यांतील एका मनुष्यास अगर अनेक मनुष्यांस झालेल्या अपराधाविषयी आणि तो अपराध करण्यांत ज्या कोणाचें अंग असेल तशा हरेक मनुष्याविषयी तुला अगर तुम्हाला जितक्या गोष्टी माहीत असतील तितक्यांचा पुरा खरा व वाजवी मजकूर सांगशील अगर सांगाल तर तुला अगर तुम्हाला माफी मिळेल असें बोलण्याचा अधिकार जिल्याच्या माजिस्त्रेतास अगर माजिस्त्रेताचा अधिकार चालविणाऱ्या दुसऱ्या कामगारास अगर २६वे कलमाअन्वये ज्या ताब्यांतील माजिस्त्रेतास योग्य रीतीनें अखत्यार दिला असेल त्यास आहे व आपण असें कां केलें याचें कारण त्यानें लिहून ठेविलें पाहिजे.

या कलमाच्या आधारानें कोणा मनुष्यानें माफी कबूल केल्यास साक्षीदारांची साक्ष घेण्याविषयी जे नियम आहेत त्याच्या अन्वये त्यांची साक्ष घेतली पाहिजे.

तो मनुष्य जामीन देऊन सुटला नसला तर सदरू माजिस्त्रेतास अगर दुसऱ्या कामगारास योग्य वाटल्यास चौकशी संपेपर्यंत त्याला कैदेत अटकावून ठेवण्याचा अखत्यार आहे.

१. आरोपितास माफी दिल्यास त्याचें कारण माजिस्त्रेतानें लिहून ठेविलें पाहिजे. (क. हा. को. व्हा. ३ फौ. प. नं. १७)

२. सेशन कोर्टाचे अधिकारांतील गुन्हे असतील त्या गुन्ह्याचे आरोपितास माफी देता येते. ज्या गुन्ह्याची चौकशी करून निकाल करण्याचा अधिकार सेशन कोर्टास आहे व माजिस्त्रेतास आहे तशा खटल्याची चौकशी माजिस्त्रेतापुढें चालली असतां तो खटला कमिट करण्याचा असेल तर मात्र त्यांत माफी द्यावी. नाही तर देऊनये. (क. हा. को. व्हा. २ फौ. प. नं. ८ नं. ३२३ ता. ५ मे. सन १८६२)

३. ताब्यांतील माजिस्त्रेतास क. ३८ प्रमाणे सेशनांत खटले कमिट करण्याचा अधिकार दिला असल्यास त्यास आरोपितास माफी देण्याचा अधिकार येतो. (क. हा. को. नं. ७८५ सन १८६३)

४. आरोपितास ज्या कराराने माफी दिली असेल त्या कराराने तो बागला नाही तर त्याची माफी रद्द समजून त्यास सेशनांत कमिट केल्या पाहिजे.

५. सेशनांत खटला गेल्यावर माफी दिलेला आरोपीत ध्याने केलेला करार मोडला असे दिसल्यास सेशन कोर्ताने त्यास कमीट करण्याचा हुकूम द्यावा. माजिस्त्रेताचे पुढेच खटला असल्यास त्याने द्यावा. (क. हा. को. नं. ५३५ सन १८६३)

६. सदरहू कोर्ताने आणखी असा ठराव केला आहे की, सन १८५५ चा आक्ट २ क. २८ ह्यांत जी शर्त लिहिली आहे ती जिल्ह्यानिहाय सर्व कोर्तास लागती. सबब खोटी साक्ष दिल्याचे खटल्यांत एकच मनुष्याची साक्ष सरकार तर्फे असल्यास त्याच्या खरेपणाबद्दल प्रत्यक्ष पुरावा असणे अवश्य आहे. (क. हा. को. ता. ७ फेब्रुवारी सन १८६६. लीलचंद कावराय ह्याचे खटल्यांत.)

७. तसेच माफी दिलेले आरोपिताची साक्ष सरकारतर्फे घेतली असल्यास त्याचे खरेपणाबद्दल प्रत्यक्ष पुरावा असणे जरूर आहे. (क. हा. को. ता. २५ जेनिवारी सन १८६६ द्वारकाच्या खटल्यांत)

८. लांच घेणाराचे वरिद्ध लांच देणाराची साक्ष घेण्यास अधिकार आहे. (त्याजला ह्या कलमाप्रमाणे माफीच दिली पाहिजे असे नाही.) (क. हा. को. व्हा. ३ फी. ठ. प्र. १९)

२१०. आसेसरांच्या मदतीने चाललेल्या चौकशीच्या खटल्यांत सदरहू माफी देऊन असे सांगण्याविषयी प्रकारचा अपराध करण्यांत प्रत्यक्ष अगर परंपरेने हुकूम देण्याचा अखत्यार हेकोर्तास सामील झाल्याचा अगर त्याविषयी माहितगार असल्याचा वहीम ज्या मनुष्यावर आहे त्यांतील एका मनुष्याची साक्ष अगर अनेक मनुष्यांच्या साक्षी चौकशीच्या कामांत मिळावी अगर मिळाल्या या उद्देशाने त्या एका मनुष्यास अगर त्या अनेक मनुष्यांस वर लिहिलेल्या संकेताने माफी मिळेल म्हणून बोलण्याविषयी माजिस्त्रेतास हुकूम देण्याचा अखत्यार त्या खटल्यांत हेकोर्ताला कांहीं लिहून विचारिले असता हेकोर्तास आहे व अपराध करणाराची चौकशी होण्यासाठी त्यास पाठविण्यानंतर व त्याचे चौकशीस आरंभ करण्यापूर्वी सेशन कोर्ताला आहे.

सदरहू प्रकारचा अपराध करण्यांत प्रत्यक्ष अगर परंपरेने सामील झाल्याचा अगर त्याविषयी माहितगार असल्याचा वहीम ज्या मनुष्यावर आहे त्यांतील

एका मनुष्याची साक्ष अगर अनेक मनुष्यांच्या साक्षी चौकशीच्या कामांत मिळावी अगर मिळाल्या या उद्देशाने त्या एका मनुष्यास अगर त्या अनेक मनुष्यांस त्याच रीतीने व तसेच संकेताने माफी मिळेल म्हणून चौकशी चालली असतां कोणतेही वेळीं बोलण्याचा अखत्यार सेशन कोर्तास आहे.

१. आरोपितास माफी देण्याचा अधिकार सेशन कोर्तास चौकशी चालू झाल्यावर आहे. सेशन कोर्तास चौकशीची सुरुवात चार्ज वांचून दाखविल्यावर होते. चौकशी चालली असतां कोणतेही वेळीं व आरोपितांचे तर्फे साक्षी झाल्यावर सुद्धा माफी द्यावी. (क. हा. को. व्हा. ८ फौ. प. नं. १३)

२. एखादे खटल्यांत पुरावा झाला आहे असा माजिस्त्रेताचा अभिप्राय असला तरी अमुक अपराध्यास माफीचे सर्टिफिकेट द्यावे असा माजिस्त्रेतास हुकूम करण्याचा अधिकार ह्या कलमावरून सेशन जज्जास आहे. (टा. स्टेट. म. हा. को. ता. १९ ए-प्रिल सन १८६४)

३. माफी देण्याचे काम फुलपावर माजिस्त्रेताने स्वतः केलें पाहिजे. ताब्यांतील माजिस्त्रेताकडे सौंपण्याचा अधिकार नाही. (टा. स्टेट. म. हा. को. सन १८६४)

४. माफी दिलेले साक्षीदाराचे साक्षीस प्रत्यंतर नसेल तर त्याचे साक्षीवर भरंवसा ठेवण्यास भीति आहे असे जज्जाने जुरीस न सांगितल्यामुळे जुरीने त्या कामांत जो अभिप्राय सांगितला होता तो हायकोर्ताने रद्द केला. (क. हा. को. व्हा. ६ पृ. १७ ता. २ जुलै सन १८६६)

५. माफी दिलेले साक्षीदाराचे जबाबीस प्रत्यंतरी पुरावा पाहिजे किंवा नाही ह्याविषयी फार वाद आहे. परंतु कलकत्ता व मद्रास ह्या दोन इलाख्यांतील हायकोर्ताचे ह्या कलमांवरिल ठराव पाहतां प्रत्यंतरी पुरावा पाहिजेच असा कायदा नाही सबब फक्त माफी दिलेले साक्षीदाराची जबाबी खरी आहे असे जज्जास किंवा ज्युरीस वाटल्यास कज्यांत शिक्षा देण्यास हरकत नाही. (क. हा. को. व्हा. ५ पृ. ३० इलाईबक्ष याचे कज्यांत म. हा. को. अपील नं. १२३ सन १८६३ फैसल ता. १६ नवंबर सन १८६३) परंतु मुंबई हायकोर्ताने ता. १५ एप्रिल सन १८६७ रोजीं इमाम वल्लद बाबन (मुं. हा. को. व्हा. ३ पृ. ५७) ह्याचे कज्यांत इंग्लंडांतील कोर्ताची माफी दिलेले साक्षीदाराचे साक्षीस प्रत्यंतर किती पाहिजे ह्याविषयी जी वहिवाट आहे तीच ह्या देशांत लागू असावी असे ठरविले आहे. ती वहिवाट कशी आहे हे आम्ही खाली लिहितोः—

१. माफी दिलेले साक्षीदाराचे साक्षीस प्रत्यंतर पाहिजे किंवा नाही ह्याविषयी कायद्याचा निश्चित नियम नाही. सबब जुरीने त्याचे एकट्याचे साक्षीवर

भरंवसा ठेवून खुनाचे खटल्यांत मुद्दा पाहिजे तो ठराव करण्यास हरकत नाही. परंतु जज्जाने जुरीस व्याख्यान देते समयी माफी दिलेले साक्षीदाराचे एकट्या साक्षीवर भरंवसा ठेवून कज्याचा फैसल करूं नये अशी सूचना करावी. अशी सूचना करण्यांत कधीही चुकूनये, आणि तशी चुक झाली असतां जज्जाने आपले कामांत चुक केली असे समजले पाहिजे. (टेलर पृ. ८३४।८३५) प्रत्यंतरी पुरावा कोणकोणत्या गोष्टीविषयी असावा ह्याविषयी विचार करतां कज्यांतील एखादे मुख्य गोष्टीविषयी आणि जितके आरोपांत त्या कज्यांत असतील तितक्यांचा संबंध त्या गुन्ह्यांत होता ह्याविषयी मुख्य प्रत्यंतरी पुरावा पाहिजे. कज्यांत तीन चार आरोपांत असून त्यांपैकी काहीं असामीचा गुन्ह्यांत संबंध होता इतकें प्रत्यंतरी पुराव्यावरून शाब्दी झाले आणि बाकीचे असामीचा संबंध गुन्ह्यांत होता किंवा नाही ह्याविषयी प्रत्यंतरी पुरावा नसेल तर त्या बाकीचे असामीस सोडून दिले पाहिजे. [टेलर पृ. ८३६] सदरील गोष्टीबाबत प्रत्यंतरी पुरावा पाहिजे अशी जी इंग्लंडांतील बहिषाट आहे तिला त्या देशांत कायद्याप्रमाणे मान देतात. [रसेल पृ. ६००।६०३।६०४] ह्याचप्रमाणे रास्कोचे ग्रंथांत लिहिले आहे. (पृ. १२१।१२२) ह्याचप्रमाणे आर्चिबाल्ड ह्याचेही ग्रंथांत लिहिले आहे. (पृ. २४७।२४८)

६. सेशन जज्जास कज्या सुरू केल्यावर जुरीचे किंवा असेसराचे मदतीने फैसल कराय्याचे कज्यांत सोबती आरोपितास माफी देण्याविषयी माजिस्त्रेताकडे लिहून पाठविण्यास अधिकार आहे. (क. हा. को. व्हा. ७ फौ. ट. पृ. ११४) हल्ली या दुरुस्त जाहल्या कलमाप्रमाणे सेशन जज्जास चौकशी सुरू झाल्यावर आरोपितास माफी देण्याविषयी माजिस्त्रेताकडे पाठविण्याचा अधिकार नाही असे असतां सदरील ६ नंबरची टीप लिहिण्याचे कारण इतकेंच की, पूर्वीचे कलमांत “असेसराचे मदतीने चालले खटल्यांत” असे शब्द असून हल्लीचेही कलमांत तसेच शब्द आहेत यास्तव जुरीचे कज्यांत अधिकार या कांभी कसा आहे हे समजण्यासाठी सदरील टीप लिहिली आहे.

२११. तुला माफी मिळेल असे कोणा मनुष्याशी कलम २०९ किंवा माफी मिळेल असे व्या मनुष्याशी बोलणें झाले त्या मनुष्यास चौकशी होण्याकरितां पाठविण्याच्या संकेतावर माफी मिळेल म्हणून बोलणें झाले असेल तेव्हां तो त्या संकेताप्रमाणे तो वर्तला नाही म्हणजे त्यानें एकादी मुद्याची गोष्ट बुद्धिपूर्वक छपाविली किंवा खोटी साक्ष अगर खोटी बातमी दिली असें चौकशी होण्यासाठीं तें खटलें

पाठविण्याचा ठराव केल्यापूर्वी माजिस्त्रेताचे नजरेस आल्यास किंवा चौकशीच्या वेळेस सेशन कोर्ताचे नजरेस आल्यास किंवा त्या खटल्यासंबंधी हेकोर्तास लिहून कांहीं धिचारेले असतां हेकोर्ताचे नजरेस आल्यास ज्या अपराधाबद्दल माफी मिळेल म्हणून बोलणें झालें होतें त्या अपराधाविषयी त्याची चौकशी होण्याकरितां त्या मनुष्यास पाठविण्याचा अखत्यार त्या माजिस्त्रेताला आहे. किंवा त्या अपराधाबद्दल त्याची चौकशी होण्याकरितां त्या मनुष्यास पाठविण्याविषयी हुकूम करण्याचा अखत्यार त्या कोर्ताला आहे.

१. ज्या आरोपितानें माफीचे करार मोडले आहेत अशा आरोपितास सेशन जजानें एकदम शिक्षा देऊं नये. ह्या कायद्याप्रमाणें कमिट करण्याचा हुकूम देणें जरूर आहे. (क. हा. को. नं. ९१६ सन १८६५)

२१२. ह्या आक्ताच्या शेवटीं जोडलेल्या कागदाच्या पांचव्या कोष्टकांत ज्या अमुक अपराधाबद्दल जामीन अपराधाबद्दल जामीन घेण्याचा अखत्यार नाही असें घेण्याचा निषेध. सांगितलें आहे तसस एखादा अपराध केल्याची फिर्याद कोणा मनुष्यावर झाल्यामुळें तो माजिस्त्रेतापुढें हजीर झाला असतां अगर आणिला असतां, जो अपराध केल्याची फिर्याद त्याजवर झाली तो अपराध ज्यानें केला असें मानण्यास बाजबी कारण असलें, तर हजीर होण्याविषयी जामीन घेऊन त्यास सोडूं नये; परंतु फिर्याद शाबूद करण्याकरितां जो साक्षी पुरावा झाला त्यावरून, ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्यानें तो अपराध केला असेल खरा, असा मोठा संशय घेऊन चौकशी होण्याकरितां सेशन कोर्ताकडे त्याला अवश्य पाठविलें पाहिजे, असें माजिस्त्रेताचें मत नसलें तरी, किंवा ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याच्या तर्फेच्या साक्षी पुराव्यावरून फिर्यादीच्या साक्षी पुराव्यानें अपराधाविषयी जो संशय आला होता तो कमी झाला तरी, त्यानें अपराध केला कीं नाहीं ह्याविषयी आणखी तपास करण्यास पुरतें कारण आहे असें माजिस्त्रेतास वाटत असल्यास, तो तपास संपेपर्यंत त्या मनुष्यास जामीन घेऊन सोडलें पाहिजे.

१. आरोपितानें गुन्हा केला आहे असें मानण्यास माजिस्त्रेतास योग्य कारण असेल आणि त्या गुन्ह्यास कायद्यांत जामीन सांगिला नसेल तर त्यापासून जामीन घेण्यास माजिस्त्रेतास अधिकार नाही. परंतु क. ४३६ वरून सेशन कोर्ताचे अधिकारास अशी मर्यादा केली नाही.

२. कलम ४३५ प्रमाणें जेव्हां सेशन कोर्ताचे हुकुमानें कोणीं आरोपितास कमिट करण्यांत येईल त्या वेळेस ह्या कलमाप्रमाणें कधीं जामीन घेऊं नये. (ता. २४ जानेवारी सन १८६६ मुं. हा. को. व्यंकाजी गोपाळ ह्याचे कज्यांत.)

३. ह्या कलमाप्रमाणे जामीन घेणे तो कऱ्याचे कांही तरी काम शिलक आहे तो पावेतो घेतला पाहिजे. कदाचित् पुढे कांही तरी पुरावा सांपडेल ह्याच सबबेने कऱ्या तहकूब करून घेऊं नये. (क. हा. को. व्हा. १० घ. ३४ फौ. ठ.)

२१३. ह्या आक्ताच्या शेवटी जोडलेल्या कागदाच्या पांचव्या कोष्टकांत जामीन कधी घ्यावा. ज्या अपराधाबद्दल जामीन घेऊन सोडण्याचा अखत्यार आहे म्हणून सांगितले आहे त्यांपैकी एखादा अपराध केल्याची फिर्याद कोणा मनुष्यावर झाल्यामुळे तो माजिस्त्रेतापुढे हजीर झाला असतां अगर आणिला असतां, हजीर होण्याविषयी जामीन घेऊन त्यास सोडिले पाहिजे.

१. कलम ४३६ प्रमाणे माजिस्त्रेत ह्याने जो जामीन मागितला असेल त्यापेक्षां कमी रकमेचा जामीन घेण्याचा हुकूम करण्यास कोर्तास अधिकार आहे. (प्रि. घ. १०१)

२. आरोपिताने जामीन हजर केला तो लायक आहे किंवा नाहीं ह्याजबदल चौकशी पोलीस मार्फत करणे बरोबर नाहीं. कारण असे केल्याने आरोपितास फार वेळ अटकेंत राहणे पडतें. माजिस्त्रेताने स्वतः चौकशी करून आपली खात्री करून घ्यावी. (क. हा. को. सर. नं. १५ सन १८६४)

३. कलम ४३७ प्रमाणे ज्या मनुष्याजबळ जामीन मागितला असेल त्याला पैसा किंवा सरकारी प्रॉमिसरी नोटी जामीनकीच्या रकमे इतक्या ठेवण्यास अधिकार आहे. (प्रि. घ. १०१)

२१४. एखादा अपराध केल्याची फिर्याद कोणा मनुष्यावर झाली असतां ज्यावर फिर्याद झाली त्याचा मुचलका व जामिनाचे जामीन-कदवे. असतां त्यास जामीन घेऊन सोडावयाचे असेल तेव्हां, पूर्वी करावयाचा जो तपास त्या तपासाच्या वेळेस आणि बोलावतील तेव्हां सेशन कोर्तात फिर्यादीचा जबाब देण्याकरितां तो मनुष्य हजीर रहावा, ह्याविषयी माजिस्त्रेतास पुरता घाटेल तितक्या रकमेचा त्या मनुष्यापासून मुचलका आणि एका जामिनापासून जामीनकदवा अगर अनेक जामीनांपासून जामीनकदवे घेतले पाहिजेत.

१. जे जामीन हजर केले असतील ते जरूर पडल्यास जामीनकदव्यांतील करार पुरे करतील अशी खात्री करून घेण्याचे काम माजिस्त्रेताचे आहे. (क. हा. को. सर. नं. १५ सन १८६४)

२ क. ४३७ पहा.

२१५. चुकीने अगर लबाडीने कमी रकमेचे जामीन घेतले असल्यास, कमी रकमेचे जामीन. किंवा ते जामीन कमी रकमेचे आहेत असे पुढे

झाल्यास, पुऱ्या रकमेचे जामीन देण्याविषयी ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला हुकूम करण्याचा, आणि त्यानें तसे जामीन न दिले तर त्यास तुरुंगांत ठेवण्याचा, अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे.

२१६. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्यास प्रथम जामीन देण्याविषयी अपराध शाबूद झाला नाही हुकूम झाला तेव्हां ते त्याच्यानें देवघले नाहीत तरी तोंपर्यंत कोणत्याही वेळेस जामीन घेऊन सोडण्याचा अखत्यार आहे. तोंपर्यंत अपराध त्यावर शाबूद झाला नाही तोंपर्यंत कोणत्याही वेळेस त्यानें जामीन दिले असतां ते घेऊन त्यास सोडिलें पाहिजे.

२१७. मुचलका व जामीनकदवे कायदाप्रमाणें लिहून दिले असतां, ज्या जामीन घेऊन सोडणें. मनुष्यावर फिर्याद झाली तो अपखुषीनें हजीर झाला असल्यास, किंवा कोणा कामगाराच्या दिमतींत असल्यास, माजिस्त्रेतानें त्यास सोडिलें पाहिजे; आणि तो एखाद्या तुरुंगांत अगर दुसऱ्या एखाद्या कैदेच्या जागेत असला, तर ज्या जेलराच्या अगर दुसऱ्या मनुष्याच्या दिमतींत तो असेल त्याचे नांवाचें वारंत त्यास सोडण्याविषयी माजिस्त्रेतानें केलें पाहिजे, आणि त्या वारंतावरून त्या जेलरानें अगर मनुष्यानें त्याला सोडिलें पाहिजे.

२१८. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला जे जामीन राहिले असतील जामीनक्या काढणें. त्यांस कोणत्याही वेळेस आपल्या जामीनक्या काढून घेण्याविषयी माजिस्त्रेताला अर्ज करण्याचा अखत्यार आहे. तसा अर्ज झाला असतां, तो मनुष्य आपल्यापुढें हजर करण्याविषयी माजिस्त्रेतानें वारंत केलें पाहिजे. तो मनुष्य वारंताप्रमाणें, अगर अपखुषीनें, हजीर झाल्यावर त्या जामीनांच्या जामीनक्या काढण्याविषयी माजिस्त्रेतानें हुकूम करून त्या मनुष्यास दुसरे जामीन देण्याविषयी हुकूम केला पाहिजे; आणि त्यानें जामीन न दिल्यास त्याला तुरुंगांत घालण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे.

२१९. हजीर होण्याविषयी कोणीं जातमुचलका लिहून दिला असून पुढें, ज्यावर फिर्याद झाली त्यास मु- तो हजीर न झाल्यामुळें मुचलक्यांत लिहिलेला दंड चलक्यांत लिहिलेला दंड देणें भाग पाडण्याविषयी काय करावें. वसूल केला पाहिजे, असें माजिस्त्रेतास वाटलें असतां, त्यानें त्या जिल्ह्याच्या माजिस्त्रेताच्या अधिकाराच्या हद्दींत त्या मनुष्याचा जो कांहीं जंगम माल असेल तो जप्त करून व विकून तो दंड वसूल केला पाहिजे.

१. मुचलक्याप्रमाणें वसूल करणें तो जितकी रक्कम मुचलक्यांत लिहिली असेल तितकी सर्व वसूल केली पाहिजे. कमी करण्याचा अधिकार माजिस्त्रेतास नाही. सरकारास आहे. (मु. हा. को. व्हा. १ पृ. १३८) कलकत्ता हायकोर्ताचा अभिप्राय

भिकत आहे. त्यानीं असें ठरविलें आहे कीं, सर्व रकम किंवा त्यापैकीं कोणीं भाग वसूल करण्याची माजिस्त्रेताची मुखत्यारी आहे. (क. हा. को. नं. ६४४ सन १८६४)

२. ह्या कलमाप्रमाणें सवाईनेट माजिस्त्रेता ह्यानीं केलेला हुकूम डिस्ट्रिक्ट माजिस्त्रेता रद्द करूं शकत नाही. (मुं. हा. को. ता. २३ जानेवारी सन १८६५ जमा भाटी ह्याचे कण्यांत)

३. आरोपिताचे गैर हजिरीमुळे जामीन कदबा अमलांत आणल्यामुळे पी. को. क. १७४ प्रमाणें योग्य असेल तर त्या आरोपितावर खटला होण्यास कांहीं प्रत्यबाध आहे असें नाही. (क. हा. को. व्हा. १० पृ. ४ फौ. ठ.)

२२०. एखादा मनुष्य हजीर व्हावयाविषयीं कोणीं एक मनुष्य जामीन जामिनास दंड देणें भाग पाड- राहिला असून अगर अनेक मनुष्य जामीन राहिले असावयांचा काय करारि वगैरे. असून, जामीन देणारा हजीर न झाल्यामुळे जामिनाच्या अगर जामिनांच्या जामीनकदब्यांत लिहिलेला दंड वसूल केला पाहिजे, असें माजिस्त्रेतास वाटलें असतां, तो देण्याविषयीं, अगर न देण्याचें कारण दाखविण्याविषयीं, त्या जामिनास अगर त्या जामिनांस त्यानें नोतीस दिली पाहिजे, आणि, पुरतें कारण न दाखविल्यास, त्या जिल्याच्या माजिस्त्रेताच्या अधिकाराच्या हद्दींत त्या जामिनाचा अगर त्या जामिनांचा जो कांहीं जंगम माल सांपडेल तो जप्त करून व विकून तो दंड वसूल केला पाहिजे; आणि तो दंड दिला नाहां आणि तशी जप्ती व विक्री करूनही तो वसूल होत नाहीं असें असल्यास त्या जामिनास अगर त्या जामिनांस दिवाणी तुरुंगांत कैदेत ठेविण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे; परंतु ती कैद सहा महिन्यांहून ज्यास्त नसावी.

१. ह्या कलमाप्रमाणें झालेल्या दंडांत अपील कोर्त फेरफार करूं शकत नाही. (मुं. हा. को. ता. २ मार्च सन १८६४ मोती भद्र ह्याचे कण्यांत)

२. एका कोर्तापुढें एका मुखत्यारानें फिर्याद अर्जी प्रतिज्ञेवर लिहून दिली, ती खोटी असें कोर्तास वाटल्यावरून त्या मुखत्यारावर खोटी प्रतिज्ञा केल्याबद्दल खटला करून माजिस्त्रेताकडे पाठविला. माजिस्त्रेतास त्या मुखत्याराचे मालकावर खटला चालविणें जरूर वाटल्यावरून मुखत्याराचा त्यानें आपला मालक कोर्तापुढें हजर करण्याविषयीं जामीन कदबा लिहून घेतला. आणि नंतर मालकावर खटला चालविणेंविषयीं अवल कोर्ताकडून परवानगी आणविली. क. १६९ प्रमाणें पुढें नेमले तारखेस मालक हजर न झाला तर जामीन राहिले मुखत्याराचा जामीन कदबा अमलांत आणतां येणार नाही. कारण ज्यावेळीं जामीन घेतला त्या वेळीं मालकावर खटला चालविण्याविषयीं अवल कोर्ताची

फौजदारी काम चालविण्याविषयीचा कायदा. १८२

परवानगी नसून मालक कोर्तापुढेही हजर नव्हता. सर्व असा जामीन घेण्यास माजिखेतास मुळीच अधिकार नव्हता. (क. हा. को. व्हा. ४ पृ. ७८)

३. ह्या कलमाप्रमाणे नोटिस दिल्यावाचून जामिनापासून पैसा घेण्यास माजिखेतास अधिकार नाही. ह्याजकडे माजिखेतांनी लक्ष दिले पाहिजे. (क. हा. को. व्हा. ९ पृ. ४)

२२१. कोणत्याही फौजदारी कोर्तापुढे हजीर होण्याविषयी कोणा फिर्याद कलमें २१९ व २२० यांत दि. दीने अगर ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्यानें अलेला अधिकार कधी चालवावा. गर साक्षीदारानें जातमुचलका लिहून दिला असून किंवा तो फिर्यादी अगर ज्यावर फिर्याद झाली तो अगर तो साक्षीदार हजीर होण्याविषयी कोणा जामिनानें जामीनकदबा दिला असून त्या मुचलक्यांत अगर त्या जामीनकदब्यांत लिहिल्याप्रमाणें त्या कोर्तापुढे तो हजीर झाला नाही तर तशा हरएक खटल्यांत कलमें २१९ व २२० यांत दिलेला अधिकार चालविण्याचा अखत्यार त्या फौजदारी कोर्ताला आहे.

परंतु त्या जातमुचलक्यांत किंवा जामिनानें किंवा जामिनांनीं कदबा लिहून दिला असेल त्यांत लिहिलेले दंडाचा कांहीं अंश आपले नजरेस येईल तर माफ करण्याचा व बाकी राहिलेला दंड मात्र जबरीनें वसूल करण्याचा अखत्यार त्या माजिखेताला किंवा कोर्ताला आहे.

या कलमाचे आधारानें किंवा कलमें २१९ अगर २२० यांच्या आधारानें कोणत्याही माजिखेतानें हुकूम केले असतील ते सर्व जिल्ह्याचे माजिखेताकडून तपासणी होण्यास पात्र आहेत.

२२२. कोणा मनुष्यास कैदेत ठेवण्याचें वारंट करावयाचें तें लेखी तयार कैद करण्याचें वारंट कोणाच्या करून त्यावर तें वारंट करणानें जज्जानें किंवा माजिखेतानें आपली सही व शिक्का केला पाहिजे व तें एकादा जेलर अगर ज्याला कैदी घेऊन राखवालींत ठेवण्याचा अखत्यार आहे असा दुसरा कोणी कामगार अगर मनुष्य याचे नांवाचें केलें पाहिजे. आणि या कायद्याच्या शेवटीं जोडलेल्या कागदांतील (क) निशाणीच्या नमुन्याप्रमाणें अगर त्याच्या अभिप्रायाप्रमाणें तें वारंट असलें पाहिजे.

२२३. कैदेत ठेवण्याचें वारंट जेलर तुरुंगांत असल्यास त्यापार्शी, आणि वारंट कोणापार्शी ठेवावें. जेलर तुरुंगांत नसला तर त्याच्या दुयमापार्शी, ठेविलें पाहिजे. दुयम जेलर नसल्यास, तुरुंगाचा कोणी अधिकारी जो त्या वेळेस तुरुंगांत असेल त्यापार्शी तें वारंट ठेविलें पाहिजे.

२२४. एखादा साक्षीदार हजीर नसल्यामुळे, अगर दुसरे एखादे वाजवी तपास दुसऱ्या वेळेपर्यंत तहकूब ठेवण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास केव्हा आहे. त्यांची साक्ष घेण्याचे काम चालविणे दुसऱ्या वेळेपर्यंत तहकूब ठेवणे जरूर अगर योग्य दिसल्यास, तपास तहकूब ठेवण्याचा लेखी हुकूम वेळेवेळीं करण्याचा, आणि पंधरा दिवसांहून ज्यास्त नाही अशी जी मुदत योग्य वाटेल त्या मुदतीपर्यंत ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला परत लावण्याचा, अधिकार माजिस्त्रेतास आहे; परंतु ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली तो ज्या मुदतीपर्यंत परत लावावयाचा त्या मुदतीपर्यंत कैदेत अटकावून न ठेवितां तपास चालवावयाकरितां जी वेळ व जे ठिकाण नेमिले असेल त्या वेळेस व त्या ठिकाणीं माजिस्त्रेतापुढें हजीर होण्याविषयी त्याजणामून मुचलका घेऊन आणि, माजिस्त्रेताच्या विचारास आल्यास, एक किंवा अधिक जामीनही घेऊन त्यास सोडण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे.

१. कलम २१९।२२०।२२१ ही पहा. खटल्याची चौकशी पुरी झाल्यावर मुख्य गुन्हेगार घरले नसल्यामुळे त्यास धरी तोंपर्यंत चालले खटल्याचा निकाल करणे तहकूब करू नये. (क. हा. को. नं. ७९५ सन १८६५)

२. एका खटल्यांत एका माजिस्त्रेताने साक्षी पुरावा घेतला असून त्या खटल्याचा निकाल होण्यापूर्वी तो माजिस्त्रेत जिल्हा सोडून गेला. त्या कार्मी कलकत्ता हायकोर्टाने असा ठराव केला की, त्याचे जाग्यावर जो दुसरा माजिस्त्रेत आला त्यास खटला कमिट करण्यापुरता पुरावा लिहून घेतला आहे असे वाटल्यास पुनः साक्षी घेण्याची जरूर नाही. परंतु जर त्यास जरूर वाटेल तर पुनः घेण्यास त्यास अधिकार आहे. (क. हा. को. फौ. प. नं. ३ व्हा. ७)

३. परंतु सेशन जज्जाविषयी सदरी लिहिल्याप्रमाणे गोष्ट नाही. (स. रि. सन १८६४ फ. ३२ चारू आणि दुसरा व्हांचा कज्या.)

२२५. कोणा मनुष्यावर फिर्याद झाली असून त्याला सेशन कोर्टापुढें ज्यावर फिर्याद झाली तो केव्हा चौकशी होण्याकरितां पाठविण्यास, अगर आणखी तपास होण्याकरितां त्यास परत लावण्यास, पुरतें कारण नाही असे माजिस्त्रेतास वाटले असतां, त्या मनुष्यास त्यानें सोडून दिलें पाहिजे; परंतु त्या मनुष्याची चौकशी आपल्यापुढें चालली पाहिजे असे माजिस्त्रेतास वाटल्यास, ह्या आक्तांतील १४ व्या बाबेच्या अन्वये त्यानें काम चालवावे.

१. कोणा कैदीवर कायदेशीर पुरावा नाही, परंतु भरपूर वहीम आहे, एवढ्या कारणा-

फौजदारी काम चालविण्याविषयीचा कायदा. १६१

वरून चौकशी अंती त्यापासून चांगले चालीने चालण्याबद्दल जामीन घेण्यास आधार नाही. (प्रो. म. स. को. ता. १८ जानेवारी व ता. ११ मार्च सन १८६२)

२. कोणतेही एखादे कलमाप्रमाणे कोणतेही मनुष्यास सोडला असून पुढे त्यास कमिट करण्यास पुरे असा चांगला पुरावा मिळेल तर पुनः त्याच चार्जावर धरण्यास हरकत नाही. (रा. आ. प्र. १५३)

३. सरकार तर्फे झालेला पुरावा जितका मजबूद आहे तितकाच किंवा बहुधा त्याचे साम्यतेचा आरोपित तर्फेही मजबूद पुरावा आहे असे कमिट करणारे माजिस्त्रेतास वाटल्यास तो कड्या कमिट केलाच पाहिजे. जेव्हा सरकार तर्फे साक्षी खोट्या आहेत असे माजिस्त्रेतास वाटेल तेव्हा मात्र कमिट करू नये. परंतु जेव्हा माजिस्त्रेताच्या मनात शंका येत असेल तेव्हा कमिट करणे जरूर आहे. (क. हा. को. प. नं. ७९९ ता. २ जुलै सन १८६७ व्हा. ८ प्र. १२)

४. फिर्यादीने ज्या गुन्द्याबद्दल फिर्याद केली त्या गुन्द्याखेरीज दुसरा गुन्हा किंवा तो गुन्हा आणि दुसरा गुन्हा पुराव्यावरून चौकशीत शाबीद होत आहे असे एका माजिस्त्रेतास वाटल्यावरून मूळ फिर्याद त्या गुन्द्याबद्दल नाही सबब फिर्याद रद्द केली. कलकत्ता हायकोर्टाने ठराव केला की, हे करणे बरोबर नाही. मूळ ज्या गुन्द्याबद्दल फिर्याद झाली त्याबद्दल चौकशी करून शाबीद किंवा नाशाबीद वाटेल त्याप्रमाणे तजवीज करावयाची होती. (क. हा. को. व्हा. ८ प्र. ८२)

५. माजिस्त्रेताने आरोपितास सोडून दिल्यावरून सेशन कोर्टाने क. ४३५ प्रमाणे त्या आरोपितास कमिट करण्याचा हुकूम दिला. तेव्हा माजिस्त्रेताने पुनः मुळापासून चौकशी करिता क. १२६ प्रमाणे व त्या पुढील कलमाप्रमाणे तजवीज केली. ही वहिवाट बरोबर झाली असा कलकत्ता हायकोर्टाने ठराव केला.

६. ह्या कलमाप्रमाणे आरोपितास सोडून दिला असल्यास त्यावर पुनः काम चालविण्यास माजिस्त्रेतास हरकत नाही. कारण ह्या कलमाप्रमाणे सोडला असता आरोपितास गुन्द्यातून मुक्त केले असे होत नाही. आणि गुन्द्यातून मुक्त केला असल्यास मात्र त्यावर खटला चालविण्यास हरकत आहे. (क. हा. को. नं. ८०२ सन १८६५)

७. ह्या कलमाप्रमाणे आरोपितास सोडून दिला असता जरूर असल्यास सरकार तर्फे त्याची साक्ष घेण्यास हरकत नाही. (क. हा. को. व्हा. ७ प्र. ४४ बेहारीलाल भोस ह्याचे खटल्यांत.)

२२६. ज्या अपराधाची चौकशी करण्याचा अधिकार सेशन कोर्टास मात्र ज्यावर फिर्याद झाली त्याला आहे, अगर ज्याची चौकशी सेशन कोर्टानेच करावी असे माजिस्त्रेतास वाटते, तसा अपराध के-
ठवावे.

ल्याची फिर्याद कोणा मनुष्यावर झाली असता, माजिस्त्रेतापुढे झालेला साक्षी पुरावा तो अपराध त्या मनुष्यावर शाबूत व्हावयास पुरेसा आहे असें दिसत असल्यास, सेशन कोर्तापुढे चौकशी होण्याकरितां माजिस्त्रेतानें त्या मनुष्यास पाठविलें पाहिजे. माजिस्त्रेत जस्टिस आफ धि पीस असल्यास, आणि ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली तो राणी साहेबांची प्रजा झणविणारा युरोपियन मनुष्य असल्यास, न्यायाच्या सुप्रीम कोर्तापुढे चौकशी होण्याकरितां त्यास पाठविलें पाहिजे.

२२६. अ. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्या मनुष्यानें कृत्य केलें तें ज्यावर फिर्याद झाली तो वेडा तो मनुष्य वेडा नसता तर ज्या अपराधाची चौकशी आहे असें नजरेस येईल तेव्हां, करण्याचा अधिकार सेशन कोर्तास मात्र आहे तसा अपराध झाला असतां व तें कृत्य करते वेळेस तो वेडा असल्यामुळे आपले कृत्याचें स्वरूप कसें आहे अगर गैरवाजवी आहे किंवा कायद्याविरुद्ध आहे असें समजण्यास तो असमर्थ होता असें मानण्याला माजिस्त्रेतापुढे झालेले साक्षी पुराव्यावरून पुरा आधार आहे म्हणून दिसत असेल तेव्हां त्याची चौकशी होण्यासाठीं त्याला सेशन कोर्ताकडे त्या माजिस्त्रेतानें पाठविला पाहिजे.

तो माजिस्त्रेत जस्टिस आफ धि पीस असल्यास व ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली तो राणी साहेबांची प्रजा म्हणविणारा युरोपियन मनुष्य असल्यास हे कोर्तापुढे चौकशी होण्याकरितां त्यास पाठविलें पाहिजे.

१. सन १८६६ चा अक्त १३ क. २८ पहा.

२. लहान मुलांचे आंगावरील डागिने चोरण्याकरितां मुलास फुसलावून किंवा घेऊन जाऊन डागिन्याची चोरी केली, आणि मुलास सोडून दिला. असे मोकदमे सेशन कोर्ताकडेसच माजिस्त्रेतानें कमिट केले पाहिजेत. ह्या गुन्ह्याचा समावेश पी. को. क. ३६२ ह्यांत होतो. पी. को. क. ३६९ ह्यांत होत नाही. (क. हा. को. व्हा. ६ ए. २ ता. ९ जून सन १८६६)

३. माजिस्त्रेतानें कमिट करण्याच्या कारणामध्ये कोणा आरोपितावर काय काय कसा पुरावा आहे, हें स्पष्ट तपशीलवार लिहिलें पाहिजे. (क. हा. को. ता. १५ जानेवारी सन १८६६ खुशाल काहार ह्याचे खटल्यांत)

४. एका खटल्यांत पुष्कळ आरोपीत असून प्रत्येकावर निरनिराळे गुन्हे शाबीद होत असतील व त्यांतील एखाद्यावरील गुन्हा सेशन कोर्ताचे ताब्यांतील असेल किंवा त्याची चौकशी सेशन कोर्तात व्हावी असा माजिस्त्रेताचा अभिप्राय असेल तर सर्वच

आरोपितास सेशन कोर्टांत कमिट करावे. (आध्या स. को. सर. नं. १४ सन १८६२)
(क. हा. को. सरक्युलर नं. ता. १९ मे. सन १८६२)

५. एका खटल्यांत आरोपिताचे तर्फे मुखत्यार हजर असून कमिट केल्याचा हुकूम माजिस्त्रेताने सांगितला. ह्या वहिवाटीस कायदावरून हरकत येत नाही, असा कलकत्ता हायकोर्टाने ठराव केला. (क. १८२ वर जी टीप आहे तिच्याशी व हिच्याशी भिन्नता आहे.)

६. आरोपित तर्फे साक्षीदारांची याद माजिस्त्रेताने त्याचे मुखत्यारापाशी मागितली चव्हती ती आगण्याचा माजिस्त्रेतास कोर्टाने हुकूम केल्या. (क. हा. को. ता. २१ मार्च सन १८६५ हरनायराथ ह्याचे खटल्यांत)

क. २५९ ह्यावरील टीप नं. ७ ची पहा.

२२७. कोणा मनुष्यावर फिर्याद झाली असता ज्या चार्जावरून त्याची न्यावर फिर्याद झाली त्याला चौकशी व्हावयाची तो चार्ज ह्या आक्तांत पुढे लि-
चार्जाची नकल दिली पाहिजे. हिल्या रीतीने तयार झाल्यावर तो त्याला वाचून दाखविला पाहिजे, आणि, त्याने मागितल्यास, त्याची नकल अगर त्याचा न्यावर फिर्याद झाली त्याचे त- तरजुमा त्यास दिला पाहिजे. सेशन कोर्टापुढे अ-
फेचे साक्षीदार चौकशीच्या वेळेस. गर सुप्रीम कोर्टापुढे त्याची चौकशी व्हावयाची त्या वेळेस साक्षी दाखवाकरिता ज्या मनुष्यांस समन्स जावे अशी त्याची इच्छा असेल त्याच्या नांवाची याद तेव्हांच तोंडाने दावी अगर लिहून दावी असा हुकूम त्या मनुष्यास झाला पाहिजे. पुढे एखाद्या वेळेस आणखी साक्षी-
दारांची याद देण्याविषयी त्या मनुष्यास परवानगी देण्याचा, माजिस्त्रेताच्या विचारास आल्यास, त्याला अखत्यार आहे. ती याद माजिस्त्रेताने घेऊन ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याची चौकशी ज्या कोर्टापुढे व्हावयाची त्या कोर्टापुढे हजीर होण्याविषयी त्या साक्षीदारांस समन्स केली पाहिजेत. ह्या आक्तांतील कलमें १८७, १८८, १८९, १९०, १९१ व १९२ ह्यांतील नियम साक्षीदा-
रांच्या हजीर होण्याविषयी जिव्हावर लागू आहेत तिथवर ज्यावर फिर्याद झाली त्याने घर सांगितल्याप्रमाणे दिलेल्या यादींत ज्या साक्षीदारांची नांवे असतील त्यांस लागू आहेत.

१. क. २०५ प्रमाणे आरोपिताचा जबाब तो ज्या भाषेत देईल त्या भाषेत लिहून घेण्याचा ठराव आहे, तसेच ह्या कलमाप्रमाणे त्याला जी चार्जाची नकल दाखवाची तीही त्याच भाषेत दावी. (क. हा. को. ता. ३ फेब्रुवारी सन १८६४)

२. आरोपिताला चार्ज करून वाचून दाखविल्यावर कोणत्या मुद्यावर त्याला कमिट केल्या हे त्याला नीट समजून सांगावे. (आध्या स. को. सर. नं. १ सन १८६३)

३. चार्ज आरोपितास वाचून दाखविण्यावर त्याचे काही साक्षी देणे आहेत किंवा नाहींत हे माजिस्त्रेतास त्याजला विचारले पाहिजे. (क. हा. को. व्हा. ८ ए. ५०)

२२८. त्रास द्यावा, अगर खोळंबा करावा, अगर इनसाफ चुकवावा, ह्या अवश्यक नाहीं अशा साक्षीदाराचा खर्च भागण्याकरिता देव देविली नसल्यास तशा साक्षीदारास समन्स करावयाचे नाकबूल करण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे.

हेतूने कोणा साक्षीदाराचे नांव त्या यादीत घातले आहे. असे माजिस्त्रेतास वाटल्यास, तो साक्षीदार हाशिलाचा आहे असे मानण्यास योग्य कारण आहे ह्याविषयी आमची खातरी करावी असा हुकूम ज्या मनुष्यावर फिर्याद द्याली त्यास करण्याचा अखत्यार त्या माजिस्त्रेतास आहे; आणि माजिस्त्रेताची खातरी त्याने न केली, तर तो साक्षीदार इजीर करण्यास जो खर्च पडेल तो भागण्याकरिता जी रक्कम माजिस्त्रेतास जरूर घाटेल ती माजिस्त्रेताजवळ त्याने अमानत देविली नसल्यास, तो साक्षीदार समन्स करून आणण्याचे माजिस्त्रेतास जरूरच आहे असे नाहीं.

१. ज्याला सेशन कोर्तात कमिट केला तो आपल्या तर्फेचे जे साक्षीदार सभेला त्याला प्रायः समन्स करणे माजिस्त्रेतास जरूर आहे. ह्या कलमांत लिहिले प्रसंगी मात्र साक्षीदार नाकबूल करता येतील. (आग्रा स. को. नं. ३६ व्हा. ३)

२. आपले पुढे साक्षीदार झाल्या त्या वेळेस त्याला काहीच मजकूर माहीत नव्हता, एवढ्याच सबबेने त्यास समन्स करण्याचे नाकबूल करण्यास माजिस्त्रेतास अधिकार नाहीं. त्याला क. २२८ ह्यांत लिहिल्याप्रमाणे तजवीज करणे जरूर आहे. (क. हा. को. व्हा. ३ फौ. प. नं. १६)

३. ज्या साक्षीदारांच्या साक्षीची अवश्यकता आहे त्यांचे हजीर राहण्याबद्दल खर्चाची तजवीज करणे क. २२७।२२८ वरून कमिट करणारे माजिस्त्रेतास भाग आहे. (म. ग. आ. ता. २१ ऑक्टोबर सन १८६५ नं. १५०४)

२२९. चौकशी होण्याकरिता सेशन कोर्ताकडे कोणाला पाठवावयाचे अ-
वरिष्ठ कोर्ताकडे कागद पाठ- सल्यास, त्या खटल्याचा संबंध ज्यास आहे असे
विले पाहिजेत.

काही हत्यार अगर मालाचा दुसरा डाग असेल त्या-
मुद्दां माजिस्त्रेताने केलेले त्या खटल्याचे कागद त्या कोर्ताकडे पाठविले पाहि-
जेत. न्यायाच्या सुप्रीम कोर्ताकडे कोणाला चौकशीकरिता पाठवावयाचे
असेल, तर ते कागद आणि ते हत्यार अगर दुसरा डाग हीं क्लार्क आफ धि
क्रौन (त्या कोर्ताचा कारकून) ह्याजकडे पाठविली पाहिजेत; आणि त्या काग-
दांपैकी एखादा कागद इंग्रजी भाषेत नाहीं असे असल्यास त्याचा तर्जुमा
इंग्रजी भाषेत करून तो त्याजबरोबर पाठविला पाहिजे.

१. सन १८६५चा आक्त १३ क. ३ | २८ पहा.

२. सेशनांत खटला कमिट केला असता कमिट करण्याची कारणे लिहून ठेवण्याविषयी व त्या खटल्यापुरता क्वालेंडर तक्ता पाठाविण्याविषयी जरी प्रोसिजुअर कायद्यांत ठरविले नाही तरी कमिट करणारे अंमलदाराने क्वालेंडर तक्ता व कमिट करण्याचे कारणांचे टिपण हे कागद तयार करून खटल्याबरोबर सेशनांत पाठवावे. (क. हा. को. सर. ता. २२ फेब्रुवारी सन १८६२)

३. एका माजिस्त्रेताने कमिट केलेला खटला जिल्ह्याचे माजिस्त्रेतास तपासण्याचा अधिकार नाही. (आग्रा स. को. सर. नं. १७ सन १८६४)

२३०. पूर्वी करावयाचा जो तपास तो संपल्यावर, ज्या मनुष्यावर फिर्याद ज्यावर फिर्याद झाली त्याला झाली त्याने जबाब्याच्या नकला चौकशीच्या अगो-
जबाब्याच्या नकला दिल्या पाहिजेत.
दर योग्य वेळेस मागितल्यास, त्या त्याच्या खर्चाने करवून त्याला दिल्या पाहिजेत.

१. सेशन कोर्टाकडे चौकशी साठी कमिट केलेले मनुष्यास साक्षीदारांच्या जबा-
ब्याच्या नकला देणे त्या साधे कागदावर द्याव्या. व त्यावर माजिस्त्रेताने त्या खऱ्या
असल्याबद्दल सही करावी. (प्रो. म. हा. को. ता. २५ सप्टेंबर सन १८६२)

२. रेकार्डाच्या नकला पक्षकार, वकील अगर दुसरे कोणी खासगी उपयोगासा-
ठी मागतील तर साधे कागदावर द्याव्या. पण त्या खऱ्या असल्याबद्दल त्यावर अं-
मलदाराने सही करण्याची गरज नाही. (प्रो. म. स. को. ता. २३ आक्टोबर सन
१८६०)

३. सन १८६५चा आक्त १३ क. ५ ह्यांत हायकोर्टापुढे जे खटले चौकशी-
करिता कमिट होतील त्या खटल्यांत नकलांविषयी असाच नियम सांगितला आहे. त्यां-
त इतकाच भेद आहे की, दर एक नव्वद शब्दांच्या फोलिओस एक आणा फी द्यावी
असा ठराव आहे.

२३१. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्यास त्याची चौकशी सेशन कोर्टा-
चौकशीकरिता कोणास पाठवि- पुढे व्हावयाकरिता पाठविले असता, वकिलास किंवा
ले असता सरकारी वकिलास बगैरे सेशन कोर्टापुढे खटली चालविण्यासाठी सरकारने
माजिस्त्रेताने नोटिस द्यावी.
नेमलेल्या दुसऱ्या कोणा कामगारास, अमुक मनुष्य चौकशी होण्याकरिता पा-
ठविला आहे असा हुकूम लिहून कळविले पाहिजे, आणि चार्जांत लिहिल्या-
प्रमाणे तो अपराधीही त्या हुकुमांत लिहिला पाहिजे. सरकारी वकील अगर
तो दुसरा कामगार ह्याखेरीज एखादा निराळा मनुष्य ते खटले चालविण्यास

नेमाचा, असें मानिस्त्रेतास योग्य दिसल्यास, ह्या कलमावरून त्यास प्रतिबंध आहे असें नाही.

१. जो खटला कमिट होऊन आला त्यांतील प्रोसिडिंग अगदी गैरकायदा आहे असें सेशन जज्जाचे नजरेस आल्यास त्याने क. ४३४ प्रमाणे लागलाच हायकोर्तास रिपोर्ट करावा. म्हणजे ते कोर्ट अर्से प्रोसिडिंग रद्द करण्याचा हुकूम देईल. (क. हा. को. सर. नं. ७ सन १८६४)

२. ह्या खटल्यांत सरकार तर्फे खटला चालविण्याविषयी सरकारी वकिलास कोणी कामगाराने लिहिलें नाहीं, तशा खटल्यांत आरोपिताने त्यास वकीलपत्र देण्यास हरकत नाहीं. (प्रो. म. स. को. ता. १७ एप्रिल सन १८६१) ह्या कायद्याचे क. ३६० पहा.

३. सरकारी वकिलास खटला कमिट केल्याबद्दल कळविते वेळेस आरोपीत पूर्वी गुन्द्यांत आल्या असल्यास ती शाबिदी करण्याचा पुरावा असेल तो त्याजकडे पाठवीत जावा. आरोपिताचे जबाबांत तो मजकूर कधीही लिहून घेऊं नये. व मानिस्त्रेताने कज्यांत पुरावाही दाखल करूं नये. कारण हल्लींचा आरोप आसेसराचे किंवा जूरीचे मत घेतल्यावर शाबिद ठरेल तर शिवा किती वावयाची ह्याचा विचार जज्जास करण्याचे कामांत मात्र त्या पुराव्याची जरूर आहे. (क. हा. को. फौ. ट. व्हा. ३ ट. ३८) तरी त्या वेळेस तो पुरावा दाखल करण्याची सरकारी प्रासिक्चुटराने तजवीज ठेवीत जावी. मनुष्य पूर्वी गुन्द्यांत आल्या होता असें हल्लींचा गुन्हा त्याजवर शाबिद होण्याचे पूर्वीच जज्जास कळेल तर त्याचा अभिप्राय बहुधा आरोपीत बईट मनुष्य आहे असा झाल्यावांचून राहणार नाहीं; आणि तसें होणे फौजदारी कायद्याचे नियमास अगदी उलट आहे.

३३२. खटलें चालविणारे आणि त्यांच्या तर्फेचे साक्षीदार ज्यांस सेशन खटली चालविणारे व साक्षीदार कोर्तापुढें हजीर व्हावे लागेल, त्यांनीं खटलें चाल-
रा ह्यांचे मुचलके.

वावयाकरितां अगर साक्षी वाचयाकरितां, जसें असेल तसें, बोलावतील तेव्हां सेशन कोर्तापुढें हजीर होण्याविषयी ह्या आक्ताच्या खोबटीं जोडलेल्या कागदांतील (ई) निशाणीच्या नमुन्याप्रमाणें अगर त्याच्या अभिप्रायाप्रमाणें, मुचलके मानिस्त्रेतापुढें लिहून दिले पाहिजेत. कोणी खटलें चालविणारा अगर साक्षीदार सेशन कोर्तापुढें हजीर होण्याविषयी, अगर घर सांगितलेला मुचलका लिहून देण्याविषयी, नाकबूल झाला, तर तसा मुचलका तो लिहून देई पर्यंत अगर सेशन कोर्तापुढें हजीर होण्याची वेळ येई पर्यंत, तो खटलें चालविणारा अगर तो साक्षीदार कैदेत अटकावून ठेवण्याचा

अधिकार माजिस्त्रेतास आहे. सेशन कोर्तापुढें हजीर होण्याची वेळ आली म्हणजे तो खटलें चालविणारा अगर तो साक्षीदार माजिस्त्रेतांनें कोणाच्या दिमतींत देऊन सेशन कोर्तापुढें पाठविला पाहिजे.

१. ह्या कलमांतील मुचलक्याचा दंड वसूल करण्याकरितां क. २१९।२२०।२२१ ह्यांतील तजविजी पहा.

बाब १३.

चार्जाविषयी.

२३३. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला चौकशी होण्याकरितां सेशन कोर्तापुढें पाठवावयाचा निश्चय माजिस्त्रेतांनें केल्यास, त्या मनुष्यावर कोणत्या अपराधाचा चार्ज ठेविला आहे हें लिहून त्यानें आपल्या सही शिक्क्यानिशीं एक कागद तयार केला पाहिजे, आणि त्या चार्जावर त्या कोर्तांनें त्याची चौकशी करावयाविषयीं हुकूम केला पाहिजे. ज्या सेशन कोर्तापुढें त्या मनुष्याची चौकशी व्हावयाची त्या कोर्ताकडे ह्या कागदाची नकल पूर्वीं झालेल्या तपासाच्या कागदांबरोबर पाठविली पाहिजे, आणि सरकारच्या तर्फेनं खटलें चालविणाऱ्याकडे अगर तें खटलें चालविण्याकरितां नेमलेल्या कामगाराकडे एक नकल पाठविली पाहिजे.

१. चार्जाची नकल देण्याविषयी क. २३१ पहा.

२. कलम २२७ पहा.

३. पी. को. क. ४९४ प्रमाणें बायकोवर पहिला नवरा जिवंत असतां दुसरा नवरा केल्याचा चार्ज ठेविला असेल तेव्हां त्या दुसऱ्या नवऱ्यावर पी. को. क. ४९७ प्रमाणें जार कर्माचा चार्ज ठेवावा. सहाय्य केल्याचा बगैरे चार्ज ठेवणें कायदेशीर नाहीं. (मुं. हा. को. व्हा. २ घ. १२४)

४. सिव्हिल कोडतांत एका माणसानें एक प्रकारची जवानी देऊन त्याच मजकुराबद्दल माजिस्त्रेतापुढें दुसरे प्रकारची अगदीं विरुद्ध जवानी दिली असल्यास सिव्हिल कोर्तांतील किंवा माजिस्त्रेतापुढची कोणती तरी एक जवानी त्यानें खोटी दिली असा त्याजवर चार्ज ठेवण्यास हरकत नाहीं. (क. हा. को. व्हा. ८ फौ. ठ. घ. ७९)

५. दरोड्याचा गुन्हा करते समर्थी खून झाला असेल तर दरोड्यांतील प्रत्येक मनुष्यावर खुनाचा चार्ज ठेवावा. (क. हा. को. फौ. ठ. व्हा. २ घ. ३९)

६. खोटे प्रतिज्ञेचे चार्जांत कोणते शब्द खोटे आहेत हें लिहिणें वाजवी आहे.

७. पी. को. क. ५११ प्रमाणे कोणतेही गुन्हाचा प्रयत्न केल्याचा चार्ज ठेवण्यांत येईल तेव्हा ज्या गुन्हाचा प्रयत्न केला असेल तें कलम व ५११ वें कलम चार्जांत लिहिले पाहिजे. (क. हा. को. व्हा. २ फौ. प. पृ. २)

८. पी. को. क. २११ प्रमाणे खोटी फिर्याद केल्याचा जेव्हा चार्ज असेल तेव्हा चार्जांत “अशी फिर्याद करण्यास योग्य व कायदेशीर सबब नसतां समजून उमजून खोटी फिर्याद केली” इतके शब्द चार्जांत लिहिणे अवश्य आहेत. (किता.)

९. खोट्या प्रतिज्ञेचे एकाच खटल्यांत निरनिराळ्या तारखेस गुन्हा घडल्याचे चार्ज ठेवणे असल्यास त्या त्या तारखेस काय काय खोटे सांगितले त्याविषयी निरनिराळे चार्जांत स्पष्ट लिहिले पाहिजे. (क. हा. को. व्हा. ९ पृ. १४)

१०. निरनिराळे तारखेस एकाच मजकुराबद्दल एकमेकांविरुद्ध जबाब्या दिल्या, तर कोणती जबाबी खोटी दिली हें शाबीद करण्यास जरी कायदेशीर पुरावा नसला तरी कोणती तरी एक जबाबी खोटी दिली असा ठराव करण्यास अधिकार आहे. (क. हा. को. व्हा. ८ फौ. ठ. पृ. ७९)

११. चोरीचा माल लबाडीने ताब्यांत ठेविल्याचा चार्ज ठेवणे असेल तेव्हा आरोपिताचे ताब्यांत जो माल सांपडला तो माल अमुक मालकाचा आहे असे चार्जांत नेहेमी लिहीत जावे. (मुं. हा. को. व्हा. १ पृ. ९९)

२३४. ज्या अपराधाचा चार्ज करावयाचा त्या अपराधाचे स्वरूप, घेव-
अपराधाचे स्वरूप कसेलहावे. घतील तितके हिंदुस्थानच्या अपराधांश शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्यांतील शब्द घेऊन चार्जांत लिहिले पाहिजे, आणि ज्या कलमांत त्या अपराधास शिक्षा सांगितली असेल तें कलम दर्शविले पाहिजे.

१. खोटी साक्ष देण्याचे प्रत्येक कृत्य निराळा अपराध आहे. ह्यास्तव प्रत्येक अपराधाबद्दल निराळा चार्ज केला पाहिजे. (प्रो. म. हा. को. ता. २ एप्रिल सन १८६४)

२३५. हिंदुस्थानच्या अपराधांश शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्यांतील अपराधांश शिक्षा करण्याविष-
यां कायदा ह्यांतील साधारण अप- त्यांपैकी कोणताही अपवाद ह्या खटल्यास लागू ना-
वाद लागू नाहीत असे समजले पाहिजे. हीं हें दाखवावयाकरितां चार्जामध्ये कांहीं सबबी लिहिण्याचे कारण नाही, आणि तसा कोणताही अपवाद खटल्यास लागू नाही हें देखील त्यांत लिहावयाचे कारण नाही, परंतु ज्या गोष्टींनीं अपवाद लागू पडेल तशा गोष्टी नाहीत, हें हरएक चार्जांत तसे लिहिल्यावांचून समजले पाहिजे.

१. जर माजिस्त्रेतास असे वाटेल की, पी. को. बाब ४ ह्यांत जे सामान्य अपवाद आहेत त्यावरून केलेले कृत्य किंवा जे करावयाचे असून केले नाही असे कृत्याचा चार्ज आणला असेल तो गुन्हा होत नाही. तर माजिस्त्रेताने त्या आरोपितास सोडून द्यावा. (क. हा. को. सर. नं. १ सन १८६७) परंतु ज्या गुन्ह्याचा चार्ज असेल तो गुन्हा करतांना गुन्हा करणारा वेडा होता असे दिसेल तर हा नियम त्यास लागू नाही. (क. हा. को. सर. नं. ७ सन १८६७)

२३६. अपवाद लागू नाहीत हे प्रथम चौकरीच्या वेळेस खटले चालविणा- साधारण अपवादाविषयी पुरावा. याने दाखवावयाचे प्रयोजन नाही; परंतु ज्या गो- णीवरून अपवाद लागू आहे असे सिद्ध होईल त्या गोष्टीचा पुरावा करण्याचा अखत्यार ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला आहे; आणि मग तो पुरावा रद्द करण्याकरितां पुरवा करण्याचा अखत्यार खटले चालविणाऱ्यास आहे.

२३७. चाज्यांत दर्शविलेल्या कलमांत त्या साधारण अपवादांपैकी नव्हे असा ज्या गोष्टींनी विशेष अपवाद एखादा अपवाद असला, तर ज्या गोष्टींनी त्या कल- मांत सांगितलेला अपवाद लागू पडेल तशा गोष्टी सांगितलेल्या अपवादांत नसल्यास, तशा गोष्टी चाज्यांत नाहीत असे एरवी समजू नये.

१. इ. पी. को. क. १३६।३२३।३२४।३२५।३२६ ह्यांतील चाज्यांत हे अपवाद आढळतात.

२३८. चाज्यांत एक सदर अगर अनेक सदरे करण्याचा अखत्यार चाज्यांत एक किंवा अनेक सदरे आहे. करण्याची परवानगी आहे.

१. क. २४०, २४१, २४२ ह्यांत चाज्यांची निरनिराळी सदरे केव्हां करावी हे सांगितले आहे.

२. एक कृत्य अनेक वेळां केल्याबद्दल आरोपितावर चार्ज करावयाचा असेल तेव्हां या कृत्यामुळे कोणता मोठा अपराध झाला आहे व कोणत्या अपराधान्बद्दल मोठी शिक्षा देता येईल ह्याचा विचार प्रथम केला पाहिजे आणि हा निश्चय केल्यावर चार्जाचे पडिलेले सदर लिहून मागाहून दुसरी सदरे लिहावी. ही दुसरी सदरे लिहिण्याचा उद्देश त्यास अधिक शिक्षा व्हावी असा नाही, तर मुख्य चार्ज त्या पुराव्याने शाबीद न झाल्यास दुसरे चार्ज उपयोगी पडावे असा आहे. (प्रो. मं. हा. को. ता. ३० मार्च सन १८६३)

२३९. चाज्यांत एकच सदर आहे तेव्हां खाली लिहिल्या नमुन्याप्रमाणे चाज्यांतील सदरे. अगर त्याच्या अभिप्रायाप्रमाणे, तो असाचा.

(अ) मी अमुक (येथे माजिखेताचे नांव व हुद्दा वगैरे असावा) असे लिहितों कीं, प ह्याजवर असा चार्ज केला आहे.

(ब) कीं, त्यानें अमुक वर्षाच्या अमुक महिन्याच्या अमुक तारखेस अगर कलम १२१ ह्या अन्वये. त्या सुमारास अमुक ठिकाणीं राणी साहेबांणीं पुढे चालविलें, आणि तसें करून ज्या अपराधास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्यांतील कलम १२१ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे, (क) आणि ज्याची चौकशी सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे, तसा अपराध त्यानें केला आहे.

(द) आणि मी असा हुकूम करितों कीं, त्या चार्जावर त्या कोर्तानें प ह्याची चौकशी केली पाहिजे.

(माजिखेताची सही व शिक्षा.)

(ब) ह्याच्या ऐवजीं लिहावयाचें तें.

(२) कीं तो अमुक वर्षाच्या अमुक महिन्याच्या अमुक तारखेस अगर कलम १२४ ह्या अन्वये. त्या सुमारास अमुक ठिकाणीं अनरबल अ. व. हिंदुस्थानचा गवर्नर जनरल ह्याचा कौन्सिलदार आहे, ह्यास कायदानें जो अधिकार मिळाला आहे तो आपल्या हुद्दाच्या नात्यानें त्यानें चालवूं नये; ह्या विषयीं त्यास वळविण्याच्या इराद्यानें त्याच्या अंगावर गेला, आणि तसें करून ज्या अपराधास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्यांतील कलम १२४ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे, आणि ज्याची चौकशी सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे, तसा अपराध त्यानें केला आहे.

(३) कीं, तो अमुक खात्यांत सरकारी नौकर असून, कांहीं सरकारी काम कलम १६१ ह्या अन्वये. न करण्याबद्दल, कायदानें जें मिळावयाचें त्याखेरीज कांहीं देणगी अमक्यापासून अमक्याकरितां त्यानें प्रत्यक्ष घेतली, आणि तसें करून ज्या अपराधास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्यांतील कलम १६१ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे, आणि ज्याची चौकशी सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे, तसा अपराध त्यानें केला आहे.

(४) कीं, त्यानें अमुक वर्षाच्या अमुक महिन्याच्या अमुक तारखेस अगर कलम ३०४ ह्या अन्वये. त्या सुमारास अमुक ठिकाणीं खून नव्हे असा स- दोष मनुष्य वध केला व त्यामुळे अमक्याचा जीव गेला, आणि तसें करून ज्या अपराधास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्यां-

सील कलम ३०४ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे, आणि ज्याची चौकशी सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे, तसा अपराध त्याने केला आहे.

(५) कीं, त्याने अमुक वर्षाच्या अमुक महिन्याच्या अमुक तारखेस अ-
कलम ३०६ ह्या अन्वये. त्या सुमारास अमुक ठिकाणी अ. व. ह्या अ-
मल चढलेल्या मनुष्याने आत्महत्या केली त्या हत्येस साक्ष केले, आणि तसें
करून ज्या अपरास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा
ह्यांतील कलम ३०६ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे, आणि ज्याची चौकशी
सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे, तसा अपराध त्याने केला आहे.

(६) कीं, त्याने अमुक वर्षाच्या अमुक महिन्याच्या अमुक तारखेस अगर
कलम ३२५ ह्या अन्वये. त्या सुमारास अमुक ठिकाणी अपखुरीने असक्या-
स मोठी दुखापत केली, आणि तसें करून ज्या अपराधास हिंदुस्थानच्या अप-
राध्यांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्यांतील कलम ३२५ ह्यांत शिक्षा सांगि-
तली आहे, आणि ज्याची चौकशी सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे, तसा
अपराध त्याने केला आहे.

(७) कीं, त्याने अमुक वर्षाच्या अमुक महिन्याच्या अमुक तारखेस अगर
कलम ३२५ ह्या अन्वये. त्या सुमारास अमुक ठिकाणी जवरीची चोरी केली,
आणि तसें करून ज्या अपराधास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्या
विषयी कायदा ह्यांतील कलम ३२२ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे, आणि
ज्याची चौकशी सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे, तसा अपराध त्याने केला
आहे.

(८) कीं, त्याने अमुक वर्षाच्या अमुक महिन्याच्या अमुक तारखेस अगर
कलम ३२२ ह्या अन्वये. त्या सुमारास अमुक ठिकाणी दरवडा घातला,
आणि तसें करून ज्या अपराधास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्या
विषयी कायदा ह्यांतील कलम ३२५ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे, आणि ज्या-
ची चौकशी सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे, तसा अपराध त्याने केला आहे.
आणि ज्या चाजौत एकच सदर असेल ते चार्ज हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस
शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्यांतील इतर कलमांतल्या अपराधाविषयी करा-
वयाचे तें ह्याच नमुन्याप्रमाणें होईल तितकें करून केलें पाहिजे.

२४०. ज्या गोष्टी घडल्या असें साक्षीपूराव्यावरून सिद्ध होऊं शकेल
हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा त्या गोष्टी पाहतां, त्या खटल्यास हिंदुस्थानच्या अप-
राध्यांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्यांतील दोन
अगर अधिक कलमांतल्या अपरा-
धाविषयी चार्ज. अगर अधिक कलमें लागू आहेत असें माजिस्ट्रेतास

वाटेल तेव्हां, त्या चार्जांत दोन अगर अधिक सदरें असावीं, आणि त्यांपैकीं प्रत्येक सदर त्या कलमांतील एकेका कलमाच्या संबंधाचें असावें.

२४१. ज्या गोष्टी घडल्या असें साक्षीपुराव्यावरून सिद्ध होऊं शकेल त्या एकच कलमान् ज्यास शिक्षा गोष्टी पाहतां, ज्यास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयीं कायदा ह्यांतील एकच कलम लागू आहे असे दोन अगर अधिक अपराध झाले असें मानिखेतास वाटेल, तेव्हां चार्जांत दोन अगर अधिक सदरें असावीं, आणि प्रत्येक सदर त्या अपराधांपैकीं एकेका अपराधाच्या संबंधाचें असावें.

१. पी. को. क. १९३ प्रमाणें समजून उमजून खोटा पुरावा देणें किंवा तयार करणें ह्याविषयीं चार्ज असूं शकेल तेव्हां दोन्ही गुन्ह्यांचा चार्ज कैदीवर जर ठेवण्याचा हेतु असेल तर चार्जांचीं दोन सदरें केलीं पाहिजेत.

२. निरनिराळ्या तीन कृत्यांनीं जर तीन मनुष्यांस दुखापत झाली असेल तर चार्जांचीं तीन सदरें केलीं पाहिजेत. (क. हा. को. व्हा. ५ फी. प. नं. ४)

२४२. ज्या गोष्टी घडल्या असें साक्षीपुराव्यावरून सिद्ध होऊं शकेल कोणतें कलम लागू आहे, अ- त्या गोष्टी पाहतां, ज्यास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस यर कोणता अपराध झालून होऊं शकेल, ह्याचा संशय असला तर शिक्षा करण्याविषयीं कायदा ह्यांतील दोन अगर अधिक कलमांपैकीं एखादें कलम लागू पडेल असें खटलें आहे, परंतु कोणतें कलम लागू पडेल ह्याचा संशय आहे, किंवा त्या गोष्टी पाहतां ज्यास त्या कायद्यांतील एकच कलम लागू पडेल असे दोन अगर अधिक अपराध झाले आहेत, परंतु कोणता अपराध शाबुत होऊं शकेल ह्याचा संशय आहे, असें मानिखेतास वाटेल, तेव्हां चार्जांत दोन अगर अधिक सदरें असावीं, आणि प्रत्येक सदर त्या कलमांपैकीं एकेका कलमाच्या संबंधाचें असावें, किंवा प्रत्येक सदर त्या अपराधांपैकीं एकेका अपराधाच्या संबंधाचें असावें.

१. एका खटल्यांत झालेल्या पुराव्यावरून आरोपितानें खून किंवा सदोष मनुष्यवध ह्यांतून कोणता गुन्हा केला असा संशय आल्यास चार्जांत दोन सदरें करावीं. तसेंच चोरी केली किंवा चोरीचा माल घेतला असा संशय आल्यासही चार्जांत दोन सदरें करावीं. (प्रि. ट. ११९)

२४३. चार्जांत एकाहून अधिक सदरें असतील तेव्हां खालीं लिहिलेल्या वर्णित अनेक सदरें आहेत अ- नमुन्याप्रमाणें, अगर त्याच्या अभिप्रायाप्रमाणें, तो चार्ज असावा;

१. मी अमुक (येथे पूर्वी सांगितलेला मानिखेत किंवा दुसरा कामगार ह्यांचे नांव व हुद्दा वगैरे असावा) असें लिहितों कीं, प ह्याजवर असा चार्ज केला आहे,

पहिलें—कीं, त्यानें अमुक वर्षाच्या अमुक महिन्याच्या अमुक तारखेस कलमें २४१ व २४२ ह्यांच्या अगर् त्या सुमारास अमुक ठिकाणीं, जें नाणें नक-
अन्वये. ली आहे असें त्यास माहीत होतें तें खरें म्हणून अ. व. नांवाच्या दुसऱ्या मनुष्यास दिलें, आणि तसें करून ज्या अपराधास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयीं कायदा ह्यांतील कलम २४१ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे, आणि ज्याची चौकशी सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे, तसा अपराध त्यानें केला आहे.

दुसरें—कीं, त्यानें अमुक वर्षाच्या अमुक महिन्याच्या अमुक तारखेस अगर् त्या सुमारास अमुक ठिकाणीं, जें नाणें नकली आहे असें त्यास माहीत होतें तें खरें म्हणून घेण्याविषयीं अ. व. नांवाच्या दुसऱ्या मनुष्यास बलविण्याचा प्रयत्न केला, आणि तसें करून ज्या अपराधास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयीं कायदा ह्यांतील कलम २४२ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे, आणि ज्याची चौकशी सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे, तसा अपराध त्यानें केला आहे.

आणि मी असा हुकूम करितों कीं, ह्या चार्जावर त्या कोर्तानें प ह्याची चौकशी केली पाहिजे.

(मानिखेताची सही व शिक्षा असावा.)

पहिलें.—कीं, त्यानें अमुक वर्षाच्या अमुक महिन्याच्या अमुक तारखेस कलमें ३०२ व ३०४ ह्यांच्या अगर् त्या सुमारास अमुक ठिकाणीं अमक्याच्या
अन्वये. मरणास कारण होऊन खून केला, आणि तसें करून ज्या अपराधास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयीं कायदा ह्यांतील कलम ३०२ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे, आणि ज्याची चौकशी सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे, तसा अपराध त्यानें केला आहे.

दुसरें.—कीं, त्यानें अमुक वर्षाच्या अमुक महिन्याच्या अमुक तारखेस अगर् त्या सुमारास अमुक ठिकाणीं अमक्याच्या मरणास कारण होऊन स-
दोष मनुष्यवध केला, आणि तसें करून ज्या अपराधास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयीं कायदा ह्यांतील कलम ३०४ ह्यांत शिक्षा सांगि-

तली आहे, आणि ज्याची चौकशी सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे, तसा अपराध त्यानें केला आहे.

पहिलें.—कीं, त्यानें अमुक वर्षाच्या अमुक महिन्याच्या अमुक तारखेस अगर त्या सुमारास अमुक ठिकाणीं चोरी केली, कलम ३७९ व ३८२ ह्यांच्या अन्वये.

आणि तसें करून ज्या अपराधास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्यांतील कलम ३७९ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे, आणि ज्याची चौकशी सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे, तसा अपराध त्यानें केला आहे.

दुसरें.—कीं, त्यानें अमुक वर्षाच्या अमुक महिन्याच्या अमुक तारखेस अगर त्या सुमारास अमुक ठिकाणीं चोरी करावयाकरितां कोणा मनुष्याचा जीव घेण्याची तयारी करून चोरी केली, आणि तसें करून ज्या अपराधास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्यांतील कलम ३८१ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे, आणि ज्याची चौकशी सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे, तसा अपराध त्यानें केला आहे.

तिसरें.—कीं, त्यानें अमुक वर्षाच्या अमुक महिन्याच्या अमुक तारखेस अगर त्या सुमारास अमुक ठिकाणीं आपणास चोरी केल्यावर पळून जातां याचें ह्याकरितां कोणा मनुष्यास प्रतिबंध करण्याची तयारी करून चोरी केली, आणि तसें करून ज्या अपराधास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्यांतील कलम ३८१ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे, आणि ज्याची चौकशी सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे, तसा अपराध त्यानें केला आहे.

चौथें.—कीं, त्यानें अमुक वर्षाच्या अमुक महिन्याच्या अमुक तारखेस अगर त्या सुमारास अमुक ठिकाणीं चोरलेला माल आपल्या ताब्यांतून न जावा ह्याकरितां कोणास दुखापतीचें भय घालण्याची तयारी करून चोरी केली, आणि तसें करून ज्या अपराधास हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्यांतील कलम ३८१ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे, आणि ज्याची चौकशी सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे, तसा अपराध त्यानें केला आहे.

आणि ज्या चाजांत एकाहून अधिक सदरें असतील तसे चार्ज हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्याच्या इतर कलमांतील अपराधाविषयी करावयाचे ते हॉर्डल तितके करून ह्याच नमुन्याप्रमाणें केले पाहिजेत.

२४४. कोणत्याही कोर्तापुढे कोणाची चौकशी चालली असता, त्या चौ-
चाजं दुरुस्त करणे. कशीच्या कोणत्याही पर्यायास चार्ज दुरुस्त करण्या-
चा अगर त्यांत फेरफार करण्याचा अखत्यार त्या कोर्ताला आहे.

१. अनेक गुन्हाचे चार्ज पीनलकोडांतील एकाच कलमाप्रमाणे ठेवणे असतील
तेव्हां निरनिराळीं सदरे चार्जाचे कागदांत माजिखेताने क. २३८/२४१ प्रमाणे लिहिजे
त्यांत माजिखेताने चूक केली असल्यास ह्या कलमाप्रमाणे सेशन कोर्तात तजवीज करावी.
सेशन जज्जास एकाच कज्यांत सदर चार्जाचा निकाल करणे वाजवी वाटेल तर त्या-
प्रमाणे करावे. तसे न वाटेल तर माजिखेताकडून लिहून आले चार्जाचा फैसला करून
बाकीच्या गुन्हाबद्दल निराळे चार्ज तयार करून कज्या पाठविण्याविषयी सेशन जज्जाने
माजिखेतास लिहिण्यास हरकत नाही. आणि माजिखेताने तसे लिहून आल्यावर पुनः
नव्या जबाब्या न घेतां चार्ज मात्र तयार करून पाठवावा. (क. हा. को. व्हा. ७ पृ. ८)

२. माजिखेताकडील चार्जांत फेरफार करणे झाल्यास तो चार्ज अगदींच गैरशिस्त
रीतीने तयार केला आहे असे वाटून फेरफार करणे तो फार जरूरीचा आहे असे वाटेल
तर मात्र ह्या कलमाप्रमाणे चार्ज दुरुस्त करित जावा. उगीच शब्दांचा फेरफार क-
रण्याची जरूरी नाही. (क. हा. को. व्हा. १० पृ. ४)

३. "कोणतेही कोर्त" ह्या शब्दांत "सेशन कोर्त" व क. २५० प्रमाणे काम
चालविणारे माजिखेतचे कोर्त ह्यांचा समावेश होतो.

४. चार्जांत कमतरता असली तर सेशन कोर्तात तसेच काम चालवून नये. ह्या कलमा-
प्रमाणे चार्ज दुरुस्त करून घ्यावा. (क. हा. को. सर. तारीख ११ मार्च सन १८६३)

५. ह्या कलमाप्रमाणे सेशन कोर्तात चार्ज दुरुस्त केल्यास दुरुस्त करण्याची कार-
णे प्रोसेडिंगावर लिहून ठेवावी. (आग्रा नं. ६७ व्हा. १)

६. सेशन कोर्तात चार्ज बदलला किंवा दुरुस्त केला तरी क. ३६२ ह्यांत लिहि-
ल्याप्रमाणे तजवीज केली पाहिजे. (आग्रा नं. २९ व्हा. ३)

७. सेशन कोर्तात जुरी किंवा आसेसर ह्यांचा अभिप्राय होई पर्यंत व माजिखेतचे
कोर्तात माजिखेत आपला ठराव व शिक्षेचा हुकूम लिही तोपर्यंत चार्ज बदलण्यास किंवा
दुरुस्त करण्यास अधिकार आहे. परंतु त्याप्रमाणे चार्ज बदलला किंवा दुरुस्त केला
असतां क. २४५/२४६/२४७ ह्यांत लिहिल्याप्रमाणे तजवीज केली पाहिजे. (आग्रा
सर. नं. १६ सन १८६४)

८. जेव्हां जरूर असेल तेव्हां पूर्वीचा चार्ज आहे तसाच ठेवून त्यांत कैदी निर्दोष
आहे असा अभिप्राय घेऊन तो चार्ज न बदलतां दुसरा चार्ज करावा हें बरें आहे. (क.
हा. को. व्हा. ८ फौ. प. नं. १२)

९. कोर्तास कमिट केलेला खटला सेशन जज माजिस्त्रेताकडे परत पाठवू शकत नाही. चार्जप्रमाणे पुरावा नसेल तर आरोपितास सोडून देण्याचा हुकूम त्याने करावा किंवा चार्ज दुरुस्त करावा. व ज्या कांही चुका असतील त्या माजिस्त्रेतास दाखवाव्या. (टा. स्टेट. मो. म. हा. को. ता. ९ मे सन १८६३)

१०. अपरुशीने दुखापत केल्याबद्दलच्या चार्जाची कोणी माजिस्त्रेत चौकशी करीत आहे आणि आरोपीत असा जाब देईल की, दुखापत करण्यापूर्वी आपणास क्रोधास चढण्यास मोठे व आकस्मिक कारण झाले होते, तर माजिस्त्रेताने आरोपितास सोडावा अगर चार्ज दुरुस्त करावा. अगर ज्या अपराधास पी. को. क. ३२४ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे त्या अपराधाबद्दल चौकशी करण्यास लागवें. क. २४४ ह्यावरून चार्ज दुरुस्त करण्याचा अधिकार आहे तरी जे कलम लागू नाही अशा कलमाप्रमाणे चार्ज करून माजिस्त्रेताने खटला करू नये. (रा. आ. ट. १६९)

२४५. चार्ज असा दुरुस्त केला अगर त्यांत असा फेरफार केला की चौकशी लागलीच पुढे चालविली तरी ज्या मनुष्यावर चार्ज दुरुस्त केल्यावर लागली. कशी लागलीच पुढे चालविली तरी ज्या मनुष्यावर च चौकशी केव्हा चालवावी. फिरीद झाली त्यास चार्जाचा जबाब देण्याविषयी बहुत करून हरकत पडणार नाही, असे कोर्तास वाटले, तर, कोर्ताच्या विचारास आल्यास, चार्ज दुरुस्त केल्यावर अगर त्यांत फेरफार केल्यावर दुरुस्त केलेला चार्ज मुलचाच चार्ज आहे असे समजून चौकशी चालविण्याचा अखत्यार कोर्ताला आहे.

२४६. चार्ज असा दुरुस्त केला अगर त्यांत असा फेरफार केला की चौकशी लागलीच पुढे चालविली असता ज्या मनुष्यावर चार्ज दुरुस्त केल्याचा हुकूम केव्हा द्यावा. फिरीद झाली त्यास आपला बचाव करण्यास बहुत करून हरकत पडेल, असे कोर्तास वाटले, तर नवी चौकशी चालविण्याविषयी हुकूम करण्याचा, अगर ज्या मनुष्यावर फिरीद झाली त्यास दुरुस्त केलेल्या अगर फेरफार केलेल्या चार्जाचा जबाब देतां याचा इतक्या मुदती पर्यंत चौकशी तहकूब ठेवण्याचा, अखत्यार कोर्ताला आहे; आणि त्याचा जबाब ऐकिल्यावर, ज्या मनुष्याची साक्ष मुद्याची आहे असे कोर्तास वाटेल तो मनुष्य हजीर होण्याकरितां, किंवा आपल्या तर्फे साक्ष द्यावयाकरितां ज्याला समन्स जावें, अशी ज्यावर फिरीद झाली त्याची इच्छा असेल, तो मनुष्य हजीर होण्याकरितां, आणखी कांहीं मुदती पर्यंत चौकशी तहकूब ठेवण्याचा अखत्यार कोर्ताला आहे.

२४७. चार्ज दुरुस्त केला आहे अगर त्यांत फेरफार केला आहे अशा ज्या साक्षीदाराची साक्ष घेतली आहे त्यास फिर्दाद झाली त्यास सर्व खटल्यांत ज्या मनुष्यावर फिर्दाद झाली त्यास ज्या साक्षीदाराची साक्ष घेतली आहे त्या साक्षीदारावर फिर्दाद झाली त्यास याची परवानगी द्यावी.

बाब १४.

ज्यांची चौकशी करण्याचा अधिकार माजिस्त्रेतास असून ज्यांत फिर्दाद झाली असतां वारंत करण्याचा अखत्यार आहे अशा खटल्यांविषयी.

२४८. ज्याची चौकशी करण्याचा अधिकार कोणा माजिस्त्रेतास आहे कोणत्या खटल्यांत माजिस्त्रेतास आणि ज्यास सहा महिन्यांहून अधिक मुदतीची वारंत करावी. कैद देतां येते तसा अपराध कोणा मनुष्याने केला आहे अगर केला आहे असा वहीम आहे अशी फिर्दाद त्या माजिस्त्रेताकडे कोणां केली असतां त्या मनुष्यास धरण्याविषयी वारंत करण्याचा अधिकार त्या माजिस्त्रेतास आहे.

परंतु ज्या माजिस्त्रेताकडे ती फिर्दाद झाली त्याला योग्य कारण दिसले वारंत न करितां समन्स करणे, असतां पहिल्याने वारंत न करितां ज्या मनुष्यावर फिर्दाद झाली त्याला त्या फिर्दादीचा जबाब देण्याकरितां हजीर होण्याविषयी समन्स करण्याचा अखत्यार त्याला आहे.

१. क. ६६ आणि ४३ आणि सन १८६७ चा आक्त २६ परिशिष्ट व रूल १० माफी सुद्धा पहा.

२. ह्या कलमावरून पीनलकोडांत ज्या गुन्ह्यास सहा महिन्यांवर शिक्षा सांगितली आहे तितक्या गुन्ह्याच्या आरोपितास धरणें तें वारंतानें धरावे. व योग्य वाटेल तर समन्सही करावे. असे स्पष्ट सांगितले आहे, परंतु या आक्तांत जोडलेल्या तेरांज्यांत काहीं काहीं गुन्हे सहा महिन्यांवर शिक्षेचे असून त्यांतील आरोपितांस समन्सानें धरावे असे जेव्हे कोष्टकांत लिहिले आहे तितके ठिकाणीं या कलमावरून विरोध येतो. पण ते चवथे कोष्टक ह्या कायद्याच्या भागांत गणले जाईल किंवा नाहीं याची शंका आहे याजकरितां ह्या कलमांत लिहिल्या प्रमाणेच माजिस्त्रेताने तजवीज केली पाहिजे. पीनल

कोडाखेरीज इतर विशेष कायद्यांतून सांगितलेल्या गुन्द्यांची जेव्हां फिर्याद असेल तेव्हां आरोपितास धरण्याची कशी तजवीज करावी ही शंका येईल. परंतु क. २१ ह्यावरून सर्व प्रकारच्या गुन्द्यांचे चौकशीचे काम ह्याच कायद्याप्रमाणे करावे असे सांगितले आहे. तेव्हां गुन्हा सहा माहिण्यांवरील किंवा कमी शिक्षेचा आहे ह्याचा विचार पाहून समन्स किंवा वारंट देण्याची तजवीज करावी.

३. ह्या चौकशी बाबेप्रमाणे चौकशी करण्याच्या गुन्द्यांची फिर्याद माजिस्ट्रेताकडे दिली असता क. १८० प्रमाणे पोलिसाकडे किंवा दुसऱ्या अंमलदाराकडे चौकशीस पाठविण्याचा अधिकार नाही. कारण क. २४९ ह्यांत क. १८२ ह्याचा समावेश होत नाही. (क. हा. को. व्हा. ८ प्र. १२/१३)

४. ह्या बाबेप्रमाणे जेव्हां काम चालत असेल तेव्हां जरी आरोपितास प्रथमतः वारंताचा गुन्हा असता समन्स करून आणला असेल इतक्याच मुळे फिर्यादी हजर झाला नसला तरी माजिस्ट्रेतास कज्जा काढून टाकता येणार नाही. (क. हा. को. व्हा. १० प्र. ३१ फौ. ठ.)

५. फिर्यादी गैरहजर असल्यास त्याला साक्षीदाराप्रमाणे समन्स किंवा वारंट पाठवून त्याची साक्ष माजिस्ट्रेताने घेतली पाहिजे.

६. ज्या गुन्द्यास एखाद्या विशेष अगर स्थलसंबंधी कायदावरून शिक्षा होते व ज्या गुन्द्यास ई. पी. कोडांत सहा माहिण्यांहून कमी शिक्षा सांगितली आहे व ज्याविषयी दुसरी विशेष तजवीज केली नाही अशा गुन्द्यांच्या चौकशीस ही बाब लागू आहे. (क. २१ पहा.)

७. समन्स काढणे व बजाविणे ह्याविषयीच्या नियमांकरिता कलमे ६९, ७४ पहा. कैद करण्याचे वारंट काढणे व बजाविणे ह्याविषयीच्या नियमांकरिता कलमे ७६ व ९९ पहा.

२४९. कलम १८० याच्या प्रारंभापासून कलम २०६ याचे शेवटापर्यंतचे समन्स नोटिस वगैरे करणे. कलमांत व कलम २१२ याच्या प्रारंभापासून कलम २२१ याचे शेवटापर्यंतचे कलमांत व कलम २२४ यांत जे नियम सांगितले आहेत ते या बाबेचे आधाराने ज्या खटल्यांची चौकशी करावयाची त्या खटल्यांस लागू आहे.

या कलमाच्या अन्वये साक्षीदाराची साक्ष घेणे संपल्यावर जी याद कलम १९९ यांत सांगितली आहे ती लिहून हरएक साक्षीदार साक्ष देत असता कसा वर्तला याविषयी जो मजकूर लिहून ठेवण्यास माजिस्ट्रेतास जरूर वाटे तोही त्याने लिहून ठेवावा.

फौजदारी काम चालविण्याविषयीचा कायदा. १७२

१. कलमें २०७, २२७, २२८ ह्या माजिस्त्रेच्या पुढें जी चौकशी होते तीस लागू नाहींत. (आप्रा स. को. स. नं. २५ सन १८६५)

२. ह्या कलमांत सांगितलेले बाबते बाबेंतील नियम खटला क. २२४ प्रमाणें सहकूब करण्याचे कामी मात्र उपयोगांत आणावे. त्या पुढील प्रोसिडिंग क. २५० तागार्हित २५६ यांत सांगितलेले नियमाप्रमाणें चालवावे.

३. कितीएक सब् माजिस्त्रेची चौदावे बाबेप्रमाणें होणाऱ्या चौकशीस क. २६५ लागू करितात पण तसें करणें बाजबी नाहीं. ते क. पंधराव्या बाबेंतील खटल्यास मात्र लागू आहे. [रा. आ. घ. १७४]

४. कित्येक सब् माजिस्त्रेतास असें वाटतें की, ज्या खटल्यास सहा माहिण्यांहून अधिक कैदेची शिक्षा सांगितली आहे, म्हणजे पी. को. क. ३२३ व त्याच प्रमाणें दुसऱ्या खटल्याच्या सुनावणीचे दिवशीं फिर्यादी हजर नसल्यास खटली काढून टाकतां येतात, व त्यांचे राजीनामे घेतां येतात. परंतु तसें करण्यास ह्या बाबेंत कोठें सांगितलें नाहीं. फिर्याद काढून टाकण्याचे व राजीनामे घेण्याचे नियम पंधरावे बाबेस म्हणजे ज्या खटल्यांत सहा माहिण्यांहून कमी शिक्षा सांगितली आहे त्यांस मात्र लागू आहेत. पी. को. कलम ३५२ पहा व ह्या कायद्याची कलमें २५९, २६९, २७१ पहा.

२५०. फिर्यादी व खटलें चालविणाऱ्याकडचे साक्षीदार ह्यांच्या जबाब्याचा ज्ञ. घेतल्यावर, आणि ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला माजिस्त्रेतास जरूर दिसली तशी पुरस्चीस केल्यावर, त्या मनुष्यावर अपराध शाबूत नाहीं असें माजिस्त्रेताचें मत असल्यास, त्या मनुष्यास त्यानें सोडून दिलें पाहिजे. हिंदुस्थानच्या अपराधांसा शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्यांतील अमुक एक कलमांत सांगितलेला अपराध, किंवा त्या कायदांतले अमुक अनेक कलमांत सांगितलेल्या अपराधांपैकीं एखादा अपराध, ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्यावर शाबूत होतोसें दिसतें असें माजिस्त्रेताचें मत असल्यास, ह्या आक्तांतील १३ व्या बाबेंत सांगितल्या रीतीनें त्या मनुष्यावर चार्ज लिहून तयार केला पाहिजे व त्या बाबेंतील सर्व नियम ह्या बाबेच्या अन्वये करवयाच्या चार्जास लागू आहेत. ह्या कलमाच्या अन्वये करवयाच्या चार्जांत, “ज्याची चौकशी सेशन कोर्ताच्या अधिकारांत आहे” हे शब्द न लिहितां त्याच्या जागीं “ज्याची चौकशी माझ्या अधिकारांत आहे” हे शब्द चार्जाच्या शेवटीं लिहिले पाहिजेत, आणि “त्या कोर्तानें” हे शब्द हुकुमांतून गळले पाहिजेत.

१. गुन्हा शाबीद नाहीं अशा कारणावरून आरोपितास माजिस्त्रेतानें सोडून दिला

तत्रापि माजिस्त्रेतास जरूर बाटेल तर आरोपिताच्या चांगल्या वर्तणुकीविषयीचा जामीन घेण्याबद्दल क. २९७ प्रमाणे काम चालविण्यास हरकत नाही. अपील कोर्तीने कैदीस सोडून दिले असले तरी जरूर बाटेल तर माजिस्त्रेतास क. २९७ प्रमाणे काम चालविण्यास लिहिले असतां हरकत नाही. (क. हा. को. फौ. ठ. व्हा. ३ ए. २३)

२. एका गांवच्या काही लोकांनी त्यांनी लाविलेले पीक दुसऱ्या गांवच्या काही गांवकऱ्यांनी कापून नेले. सबब त्या लोकांवर अन्यायाची मंडळी म्हणून पी. को. चे कलम १४४ प्रमाणे माजिस्त्रेतापुढे फिर्याद केली. फिर्यादी लोकांचे जबाब्यावरून तो गुन्हा शाबीद झाला नाही; कदाचित् अन्यायाची अगळीक वगैरे दुसरा गुन्हा होईल पण त्या गुन्ह्याबद्दल फिर्याद नाही सबब आम्ही विचार करीत नाही. असे माजिस्त्रेताने ठरवून आरोपितास सोडून दिले. ह्या कामांत सेशन जजाने क. ४३४ प्रमाणे क. हायकोर्तीस लिहिल्यावरून त्या हा. कोर्तीने ठराव केला की, हा गुन्हा चौदाव्या बाबेतील असल्यामुळे जरी फिर्यादीत एकच चार्ज लिहिला असून तो मात्र नाशाबीद असे माजिस्त्रेतास बाटले असेल तरी सर्व चौकशी ह्या कलमांत सांगितल्याप्रमाणे करून काय तो ठराव करणे जरूर होतें. तसे केले नाही ही चूक आहे. सबब फिर्यादीचा तपास पुनः ह्या कलमांत सांगितल्या नियमाप्रमाणे करावा. (क. हा. को. व्हा. ९ ए. १५)

३. पुरावा नसल्यास चार्ज करणे कायद्याप्रमाणे गैर आहे. (आग्रा, नं. १४ व्हा. ३)

४. ह्या बाबेप्रमाणे खटल्यांची चौकशी चालली असतां फिर्यादीच्या म्हणण्यास प्रत्यंतरी पुराव्यास साक्षी नसल्यास एकटया फिर्यादीच्या म्हणण्यावरून गुन्हाची शाबीदी करूं नये. एका मनुष्याला अशा रीतीने शिक्षा झाली होती ती गैर कायदा झाली असे ठरवून क. ४०४ प्रमाणे कैदीस सोडून देण्याचा हुकूम कोर्तीने केला. (आग्रा, नं. ४ व्हा. ३)

५. ज्याची चौकशी चौदाव्या बाबेप्रमाणे व्हावयाची अशा गुन्ह्याबद्दल एखाद्या मनुष्यास चार्ज करण्यापूर्वी सोडून दिले असल्यास त्यावर पुनः खटला चालविण्यास जिल्हा माजिस्त्रेतास अधिकार आहे. कारण आरोपिताला गुन्ह्यातून मुक्त केला असे ह्या सोडण्यावरून होत नाही. (क. हा. को. नं. ९३०/१०९९ सन १८६४ व नं. १५५ ८०२ सन १८६५, व जुडीशियल कमिशनर पंजाब नं. ४०१८ ता. २९ आगस्ट सन १८६२)

६. ज्या गुन्ह्यांची चौकशी करण्याचा अधिकार माजिस्त्रेतास व सेशन कोर्तीस आहे तशा खटल्यांची चौकशी माजिस्त्रेताने चौदाव्या बाबेप्रमाणे करून दोन्ही पक्षांचा पुरावा घेऊन चार्ज करण्याचे कारण नाही असे ठरवून आरोपितास सोडून दिले तर दुसऱ्या माजिस्त्रेतास शालेली चौकशी बरोबर शाली नाही ह्या सबबेने तो खटला पुनः चालविता.

येत नाही. (आग्रा हायकोर्टाने असा ठराव केला आहे की दप्तरप्रमाणे चौकशी करून माजिस्त्रेताने हुकूम दिला असता आरोपितास गुन्हांतून मुक्त केलें असें समजलें पाजिजे. आग्रा नं. १८९ व्हा. ४)

७. फिर्यादी हजर झाला नाही म्हणून चौदाव्या बाबेप्रमाणे खटला चालणारा माजिस्त्रेताने सोडून दिला हें माजिस्त्रेताने गैर केलें असें क. हा. कोर्टाने ठरविलें, कारण पंधराव्या बाबेप्रमाणे ज्यांची चौकशी व्हावयाची आहे असे हलके खटले मात्र फिर्यादी गैर हजर झाल्यास सोडवें. (क. हा. को. ता. १८ नवंबर सन १८६४ जदु पहाडी याचे खटल्यांत) व मद्रास हायकोर्टानेही असाच ठराव केला आहे.

८. आरोपितास सवाल करून जबाब घेण्याविषयी अधिकार क. २०२ यावरून खटला कमिट करणारे माजिस्त्रेतास दिला आहे. क. ३७३ वरून सेशन कोर्तास दिला आहे. तो या बाबेप्रमाणे चौकशी होणाऱ्या खटल्यांत म्हणजे ज्या खटल्यास सहा महिन्यांहून अधिक मुदतीची कैद सांगितली आहे तशा खटल्यांत माजिस्त्रेतास चार्ज करण्यापूर्वी आहे. माजिस्त्रेता पंधराव्या बाबेप्रमाणे खटला चालवीत असेल तेव्हां तो अधिकार नाही. (प्रो. म. हा. को. ता. २ मार्च सन १८६३)

९. चोरीच्या व दुसऱ्या मोठ्या खटल्यांत ज्यांचे नुकसान झालें तो हजर नसेल तर आरोपितास सोडून न देतां खटला तो हजर होण्यासाठी तसाच तहकूब ठेवावा. (ब्या. स्टेट. म. हा. को. सन १८६४ प्रो. म. हा. को. ता. १२ सप्टेंबर सन १८६४)

१०. आरोपिताचा जबाब घेतला नाही इतक्या कारणावरून कमिट केलेला खटला गैर कायदा कमिट झाला असें होत नाही. (क. हा. को. व्हा. २ ट. ५०)

२५१. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला तो चार्ज वाचून दाखविला न्यावर फिर्याद झाली त्याचे पाहिजे. आणि हा चार्ज तूं कबूल करतोस, किंवा बोलणें. त्याचा कांहीं जबाब दाखव्याचा आहे? असें त्याला विचारिलें पाहिजे.

१. माजिस्त्रेताने आरोपित चार्ज कबूल करितो किंवा नाही तें व त्याचा डिफेन्स जेव्हां माजिस्त्रेताची भाषा इंग्रजी असेल तेव्हां इंग्रजीत तें लिहून ठेवावें; व मागून त्याचा तरजुमा दाखल करित जावा. (मुं. हा. को. चें पत्र नं. ४४६ ता. १९ सन १८६५.)

२५२. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्यास त्या चार्जाचा कांहीं जबाब माझी चौकशी करा असें बघा दाखव्याचा असल्यास, तो दाखव्यास लागवें व आपले वर फिर्याद झाली त्याचे बोलणें. साक्षीदार आले असल्यास ते हजीर करावे, असा हुकूम त्याला झाला पाहिजे, आणि खटलें चालविणाऱ्याकडच्या साक्षीदारांस परत बोलावून त्यांस उलट सवाल करण्याची परवानगी त्याला दिली पाहिजे.

१. कलम ४३२ व सन १८६५ चा आक्ट २० ह्यांतील कलम ४० पहा.

२. चार्ज तयार करण्याच्या पूर्वी आरोपिताचा जो जबाब झाला असेल त्यावरून चार्ज तयार केल्यावर त्याला आपला डिफेन्स देण्यास हरकत होणार नाही. (आर्गो नं. १५६ व्हा. ३) आरोपित जो मजकूर तोंडी अगर लेखी सांगेल तो खटल्याच्या कागदांत फेल करून ठेवणे मानिखेतास जरूर आहे. (क. हा. को. व्हा. २४. ५८ कृष्ण चंद्र घोस ह्याच्या कण्यांत)

३. आरोपिताने दिलेले साक्षिदार मानिखेताने न घेतल्यास ती चूक आहे, परंतु त्या सबबेने दिलेली शिक्षा बेकायदा होत नाही. (प्रो. म. हा. को. ता. २२ दिजंबर सन १८६३)

४. आरोपित चार्जाचा जबाब देत असेल तेव्हां त्यास सवाल करून जबाब घेण्याचा मानिखेतास अधिकार नाही. आरोपितास वाटेल ते त्यास बोलू द्यावे आणि ते बोलणे अक्षरशः लिहून घ्यावे. त्याच्या सांगण्यांत त्याविरुद्ध कांहीं मजकूर असला तरी त्याविषयी त्यास खुल्यासा विचारण्याची जरूर नाही. त्याने खुल्यासा न केल्या तर त्याविषयी योग्य वाटेल ते मानिखेताने अनुमान करावे. (रा. आ. घ. १८१)

५. फिर्यादी तर्फे साक्षीदारांस परत बोलवून उलट पालट सवाल करण्याचा अधिकार आरोपितास आहे. तो द्या बाबेंतील खटल्यांत आहे. पंधराव्या बाबेंतील खटल्यांत नाही. (रा. आ. घ. १८२)

६. चार्ज वाचून दाखविल्यावर व त्यावर आरोपिताचा जबाब घेतल्यावर आरोपितास तुझे कांहीं साक्षी अगर इतर पुरावा द्यावयाचा आहे की, काय असे कोर्टाने त्याला विचारलेच पाहिजे. एका कामांत तसे विचारले नव्हते असे क. हा. कोर्तास वाटल्यावरून त्या कामांत दिलेली शिक्षा रद्द केली. (क. हा. को. व्हा. १० फी. ठ. घ. ७)

२५३. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याच्या विरुद्ध जो साक्षी पुरावा द्यावा फिर्याद झाली त्याकड- झाला असेल त्याचा जबाब दाखवाकरितां अगर चा साक्षी पुरावा. तो रद्द करावयाकरितां ज्या साक्षीदाराची साक्ष घ्या घ जो पुरावा पहा असे तो मनुष्य म्हणेल, तो साक्षीदार समन्स करून आणून मानिखेताने त्याची साक्ष घेतली पाहिजे, आणि तो पुरावा पाहिला पाहिजे; आणि ह्याकरितां मानिखेताच्या विचारास आल्यास जसे जरूर पडेल तसे, वेळेवेळीं पुढल्या वेळेपर्यंत चौकशी तहकूब ठेवण्याचा अखत्यार त्याला आहे.

१. कलम २२४ प्रमाणे खटला तहकूब करणे तो पंधरा दिवसांहून अधिक मुदत पर्यंत करू नये. चौदाव्या बाबेप्रमाणे चौकशी करित असतां मानिखेतास आरोपिताच्या

तर्फे साक्षीदारास समन्स करणे जरूर आहे. (आम्हा नं. १०७ व्हा. ३ व नंबर २१५ व्हा. २ क. हा. को. ता. २६ जून सन १८६५ अब्दुल सेटरच्या खटल्यांत. व क. हा. को. व्हा. ५ घ. ६५ काली ठाकूर ह्याच्या कज्यांत)

२. परंतु कैदीतर्फे ज्या साक्षीदारास समन्स बजाविले असून ते हजर झाले नाहीत अशा साक्षीदारांवर योग्य रीतीने समन्स बजाविले नाही असा पुरावा असल्याशिवाय वारंत काढणे माजिस्त्रेतास जरूरच आहे असे नाही. (क. हा. को. व्हा. ७ घ. ३७ अब्दुल रहिमान ह्याच्या कज्यांत)

३. राया कामाठी ह्याचे कज्यांत एका सवाईनेत माजिस्त्रेताने चौकशी सुरू करून चार्ज ठेविला होता; दुसऱ्या सवाईनेत माजिस्त्रेताने फैसला केला. ह्या कामांत मुं. हा. कोर्ताने ता. ८ जानेवारी सन १८६४ रोजी असे ठराविले आहे की, क. ४०४ प्रमाणे निकाल करण्या सारखा यांत कांही कायद्याचा मुद्दा निघत नाही सबब आम्ही हात घालीत नाही.

४. ज्या मनुष्यावर उशीर लावण्याचा किंवा त्रास देण्याचा आरोप असेल त्याच्या कज्यास क. २२८ ह्यातील ठराव लागू आहेत, व ते लक्षांत ठेविले पाहिजेत. (रा. आ. घ. १८२)

२५४. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याने आपल्या तर्फेचे साक्षीदार ह्यावर फिर्याद झाली त्याच्या- सांगितले त्यांस ह्या आवृत्तीतील कलमें १८७, १८८, कडचे साक्षीदार. १८९, १९०, १९१, आणि १९२ ह्यांतील नियम लागू आहेत.

१. आरोपिताचे साक्षीदार न घेतां माजिस्त्रेत याने शिक्षा दिली ती क. हा. कोर्ताने रद्द करून माजिस्त्रेतास आरोपिताचे साक्षीदार घेऊन निकाल करण्याविषयी हुकूम दिला. (क. हा. को. व्हा. ३ घ. ३६)

२५५. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याने तो अपराध केला नाही, असा अपराध केला नाही हा ठराव माजिस्त्रेताने ठराव केल्यास, तो ठराव त्याने लिहून अगर अपराध शाबूत होणे. ठेविला पाहिजे. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्यावर अपराध शाबूद झाल्यास, माजिस्त्रेताने त्यास कायदाप्रमाणे शिक्षा सांगितली पाहिजे.

१. कैदीतर्फे पुरावा घेतल्यानंतर गुन्हा शाबीत आहे असे वाटल्यास शिक्षा किती द्यावी हें ठरविण्याकरितां मात्र जर आरोपित पूर्वी गुन्ह्यांत आला असल्यास त्याबद्दल पुरावा घ्यावा, त्या पूर्वी घेऊनये.

२. आरोपिताच्या विरुद्ध साक्षी व आरोपिताच्या तर्फे साक्षी झाल्यावर त्या आरोपिता-

बद्दल कोर्तानें काय तो ठराव केला पाहिजे. त्या संबंधांतले दुसरे खरे गुन्हेगार आहेत त्यांजवर खटला चालविण्याच्या कारणानें हा कज्या तहकूब ठेवणें कायदेशीर नाहीं. (क. हा. को. व्हा. ८ प्र. १८) ही गोष्ट क. २२५, २७२, २८० प्रमाणें तजवीब करते समर्थी लक्षांत ठेविली पाहिजे.

३. कलमें ३८१, ४२९, ४३० हीं पहा.

४. एकदां माजिस्त्रेताणें शिक्षा सांगितल्यावर त्यांत फेरफार करण्याचा अधिकार त्यास नाहीं. (मुं. हा. को. व्हा. १ प्र. ३)

५. आपण दिलेली शिक्षा जरी गैर कायदा असली तरी ती रद्द करण्याचा अधिकार फौजदारी कोर्तास नाहीं. (क. हा. को. व्हा. ६ प्र. ७०)

६. ह्या नियमास एक अपवाद आहे त्याबद्दल क. १६४ पहा.

७. ह्या कलमाप्रमाणें कज्याचा निकाल करते वेळीं एक क्वालेंडर तक्ता पाठविला पाहिजे. (क. ३८२ रक्कम १२, १३ पहा.)

८. जर सब् माजिस्त्रे त यांस आरोपित अपराधी आहे असें वाटेल तर त्यानें कायद्याप्रमाणें शिक्षा द्यावी, अगर ज्यास्ती शिक्षा होण्याकरितां क. २५७ प्रमाणें तो कज्या पाठवावा. जर त्यानें आपण दंडाची शिक्षा दिली असेल तर इ. पी. को-डचें कलम ६४ प्रमाणें दंड न दिल्यास त्यास कैदेची शिक्षा देण्यास चुकूनये. ज्या अपराधास पीनलकोडांत शिक्षा सांगितली आहे अशा प्रकारचा अपराध असून दंडाऐवजी कैद ठरविली असेल तर क. २२, ४५ ह्यांतील ठरावाप्रमाणें त्यांस सात दिवसांहून अधिक शिक्षा ठरवितां येणार नाहीं. (रा. आ. प्र. १८२)

९. क. २३१ वरील टीप नं. ३ ची पहा.

२५६. कोणा माजिस्त्रेतापुढें एखादी चौकशी सुरू झाली असून त्या खट-
चौकशी सुरू झाल्यावर खटलें त्याची चौकशी माजिस्त्रेताच्या अधिकाराच्या बा-
आपल्या अधिकाराबाहेर आहे असें हेर आहे, अगर त्या खटल्याची चौकशी सेशन
माजिस्त्रेतास समजून आले असता
त्यानें कस करावे.

कोर्तानेंच केली पाहिजे, असें त्या चौकशीच्या को-
णत्याही पर्यायास कोणत्याही कारणावरून त्या माजिस्त्रेतास दिसून आले
असता, ह्या बाबेच्या आधारानें ती चौकशी चालविणें त्यानें बंद करावें, आणि
ज्या खटल्याची चौकशी करण्याचा अधिकार सेशन कोर्ताला आहे त्याविषयीं
पूर्वीं करावयाच्या तपासाबद्दल ह्या आक्तांतील १२ वी बाब आहे त्या बाबे-
च्या अन्वये त्यानें काम चालवावें.

बाब १५.

ज्या खटल्यांची चौकशी करण्याचा अधिकार माजिस्त्रेतास
असून ज्यांत फिर्याद झाली असतां प्रायः समन्स
केलें पाहिजे अशा खटल्यांविषयीं.

२५७. ज्या खटल्याची चौकशी करण्याचा अधिकार कोणा माजिस्त्रेतास
कोणत्या खटल्यांत समन्स के- आहे आणि ज्यास दंड मात्र करतां येतो अगर स-
ल पाहिजे.

हा महिन्यांहून अधिक नाही अशा मुदतीची कैद
देतां येते असा अपराध कोणा मनुष्यानें केला आहे अगर केला आहे असा
वहीम आहे अशी फिर्याद त्या माजिस्त्रेताकडे कोणीं केली असतां त्या फिर्या-
दीचा जबाब दावयाकरितां आपल्यापुढें अमक्या वेळेस अमक्या ठिकाणीं
हजीर होण्याविषयीं समन्स त्या मनुष्याचे नांवाचें करण्याचा अधिकार त्या
माजिस्त्रेतास आहे.

परंतु ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली तो पळून जाणार आहे अशी त्या मा-
जिस्त्रेताची खातरी झाल्यास अगर असें मानण्यास
त्याला कारण असल्यास, समन्स न करितां तो मनुष्य धरण्याविषयीं प्रथमच
वारंत करण्याचा अखत्यार त्या माजिस्त्रेतास आहे.

१. कलम २४८ वरील टीप पहा. व कलमें ७३/७५ पहा.

कलम २४८ ह्याजवरील टीप पहा, कारण पंधराव्या बाबेतही क. १८० प्रमाणें
तज्जविज करण्याचा कोठें नियम नाही.

२. या बाबेप्रमाणें जेव्हां काम चालत असेल तेव्हां क. १८० प्रमाणें ती फिर्या-
द तपासाकरितां पोलिसाकडे पाठविण्यास माजिस्त्रेतास अधिकार नाही. (क. हा.
को. व्हा. १० पृ. ४९)

३. ज्या खटल्यांत आरोपितास प्रथमतः समन्स करण्याचें होतें त्या खटल्यांत माजि-
स्त्रेतानें चुकून वारंत केलें येवढ्या गैरशिस्त पणाबद्दल वरिष्ठ कोर्तास खटला फिरवितां
येत नाही. कारण क. ४२६ वरून ज्या चुकीमुळे अन्याय झाला नाही तशा चुकीब-
द्दल शिक्षेमध्ये कमज्यास्ती करतां येत नाही. (क. हा. को. व्हा. १ पृ. १६)

४. ज्या गुन्द्यास एखाद्या विशेष अगर स्थलसंबंधी कायद्यावरून शिक्षा होते, व ज्या
गुन्द्यास इतर प्रकारची शिक्षा न सांगतां इंडियन पीनलकोडांत सहा महिन्यांहून अधिक
शिक्षा सांगितली नाही अशा गुन्द्यास ही बाब लागते. (कलम २१
पहा.) ज्या गुन्द्यास फक्त दंडाची शिक्षा सांगितली आहे अशा गुन्द्याचा ज्यावर आरोप

असेल त्या लोकांची चौकशी करण्याकरितां कोठें तजवीज दिसत नाही. परंतु अशा गुन्ह्यांची पंधराव्या वावरेप्रमाणें चौकशी चालते. (प्रि. प्र. १२७)

५. कलम ६६ व त्यावरील टीपा पहा. समन्सांऐवजी वारंत करण्यापूर्वी माजिस्त्रेताने विचार केला पाहिजे. ह्या बाबेतील गुन्ह्यांचें स्वरूप अगदी बदललेले आहे म्हणून काम चालविण्याची रीति फार सोपी केली आहे. आरोपित पळून जाणार आहे अशी माजिस्त्रेताची खात्री झाल्याशिवाय प्रथम वारंत देऊं नये. हजर होण्याचा दिवस नेमणें तो समन्स बजाविण्यास व त्या मनुष्यास येण्यास किती काळ दिवस लागेल ह्याचा चांगला विचार करून त्यापेक्षां दोन किंवा तीन दिवसांची अधिक मुदत नेमावी. कारण नेमल्या दिवशीं पक्षकार अगर साक्षीदार हजर नाहींत असें होऊं नये. (रा. आ. प्र. १८३)

२५८. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली तो हजीर होण्याविषयी त्याजवर बजाविलेल्या समन्सावरून नेमलेल्या दिवशीं आप-
सून जामीन अगर जातमुचलका खुशीनें हजीर झाला असतां, किंवा वारंतावरून
पेडन त्यास सोडण्याचा असल्या माजिस्त्रेतापुढें तो आणिला असतां, माजिस्त्रेताच्या
विचारास येईल त्याप्रमाणें त्याजपासून जामीन घेऊन अगर त्याचा जातमुचलका घेऊन माजिस्त्रेतानें त्यास सोडोवें. जामीन देण्याविषयी हुकूम झाला असतां त्याच्यानें जामीन देवघत नसल्यास, त्याला कैदेत ठेविलें पाहिजे.

१. कलमें २१२।२१३ पहा.

२. मुचलक्यावर सोडून दिलेला आरोपित गैरहजर होईल तर कलमें २१९ व २२२ ह्यांत लिहिल्याप्रमाणें तो अमलांत आणावा. आकस्मिक कारणानें किंवा बुद्धिपुरःसर गैरहजर झाला ह्याचा विचार माजिस्त्रेतानें मुचलका अमलांत आणत्या वेळेस करून आरोपित कारण दाखविल तें ऐकून निकाल करावा. (रा. आ. प्र. १८४)

२५९. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली तो हजीर होण्याविषयी जो दिवस फिर्यादी हजीर न झाला तर, नेमिला त्या दिवशीं अगर पुढें ज्या दिवशीं खटलें निघावयाचें असेल त्या दिवशीं फिर्यादी हजीर न झाल्यास माजिस्त्रेतानें तो फिर्याद काढून टाकावी; परंतु कांहीं कारणामुळे तो चौकशी पुढल्या एखाद्या दिवसापर्यंत तहकूब ठेवणें त्यास योग्य वाटेल, तर त्याला जे संकेत योग्य वाटतील त्या संकेतावर त्यानें चौकशी तहकूब ठेवावी.

१. ह्या कलमाप्रमाणें जी फिर्याद एकदां काढून टाकिली ती पुनः चालू नये. (क. हा. को. नं. ४६१ सन १८६४)

२. पूर्ण अधिकारी माजिस्त्रेत यानें फिर्यादी हजर न झाल्या कारणानें ह्या कलमाप्र-

माणें फिर्याद काढून टाकिली असतां तो खटला पुनः चालविण्याविषयीं जिह्वा माजिखे-
त त्या माजिखेताला हुकूम करूं शकत नाही. (क. हा. को. नं. ८३३ सन १८६३)

३. "जे संकेत योग्य वाटतील" फिर्यादीच्या कमुरीमुळे खटला तहकूब झाल्या-
ने आरोपितस जो खर्च होईल तो त्याला देवविण्यासाठी हे शब्द घातले असावे असे
वाटते. (प्रि. घ. १२८)

४. आरोपित हजर होण्याच्या दिवशीं फिर्यादीची चौकशी नेमली असेल आणि फि-
र्यादी त्या दिवशीं हजर होणार नाही तर कलम २५९ व २६९ प्रमाणें फिर्याद माजि-
खेतानें काढून टाकावी. (प्रो. म. स. को. ता. २५ जुलै सन १८६२)

५. ह्या कायद्याची कलमें २५९, २६९ प्रमाणें काढून टाकलेली फिर्याद नेमले-
ल्या दिवशीं हजर न होण्याचे कारण योग्य दाखविल्यास पुनः घेण्यास हरकत नाही.
(रा. आ. घ. १८५)

६. फिर्याद तहकूब ठेवण्याविषयी व आपलें गैर हजिरीचे कारण सांगण्याविषयी
कोणी योग्य मुक्त्यार फिर्यादीने पाठविली नाही किंवा आपणास त्रास देण्यासाठी ही
पोकळ व त्रासदायक फिर्याद केली आहे. ह्यास्तव कलम २७० अमलांत आणण्याकरितां फि-
र्यादीस बोलवून त्याचे म्हणणें ऐकावें असें आरोपित खात्रीने समिल तर फिर्याद काढून
टाकावी. ह्यापैकी कोणत्याही कारणामुळे फिर्याद तहकूब ठेवण्याचा हुकूम केला तर
आरोपिताचा हजर जामीन किंवा हजर जात मुलका ध्यावा. न दिल्यास त्यास अटकेंत
ठेवून फिर्यादीस कलम २६३ प्रमाणें समन्स करावें, अगर जरूर असल्यास वारंतांनं
हजर करावा. फिर्यादी हजर झाल्यास त्याचे व त्याच्या साक्षीदाराचे म्हणणें ऐकून
ध्यावें. आणि हजर असलेल्या लोकांच्या जबाबावरून निकाल हुकूम देतां येत नसेल
तर खटला तहकूब करून गैरहजर लोकांस समन्स करावी. (रा. आ. घ. १८५)

७. ज्या अपराधांस सहा महिन्यांहून अधिक मुदतीची शिक्षा सांगितली आहे असा
अपराध असला तर फिर्यादीच्या गैर हजिरीवरून फिर्याद काढून टाकतां येत नाही
फिर्याद तहकूब ठेवून त्यास क. २०१ प्रमाणें समन्स केलें पाहिजे. (रा. आ. घ. १८५)

२६०. कोणा मनुष्यास हजीर होण्याविषयीं समन्स झालें असून त्यांत
समन्स मानिलें नाही तर वारंत. सांगितलेल्या वेळेस तो माजिखेतापुढें न झाल्यास,
आणि हजीर होण्याविषयीं जी वेळ त्यांत नेमिली होती त्या वेळेच्या अगोदर
माजिखेतास वाजवी घाटेल तितक्या फुरसतीवर तें समन्स बरोबर बजाविलें
होतें अशो माजिखेताची खात्री झाल्यास, किंवा करावयाचा तितका उद्योग
केला तरी ह्या आक्ताच्या नियमांच्या अन्वये तें समन्स बजाविलें नाही असें
माजिखेताच्या नजरेस आल्यास, ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्यास धरण्या-
विषयीं वारंत करण्याचा अखत्यार माजिखेतास आहे.

१. आरोपितानें समन्स कोणत्या रीतीने बजवार्हे हें कलमें ७१ व ७२ ह्यांत सांगितलें आहे. जर आरोपित पळून गेला किंवा छपून बसला तर त्याबद्दल कलम १८३ प्रमाणें तजवीज करतां येत नाही. पंधराव्या वाबेप्रमाणें चालणाऱ्या हलक्या खटल्यांत ते कलम लागू नाही. अशा खटल्यांत पुनः वारंत करण्याशिवाय दुसरा मार्ग नाही. [क. हा. को. व्हा. ३ पृ. ३४] (क. हा. को. व्हा. ३ फौ. प. नं. २)

२. आरोपितास समन्स केलें असून तो हजर झाला नाही तर ताबडतोब वारंत करणें कायदेशीर नाही. परंतु ज्या अपराधास सहा महिन्यांहून अधिक शिक्षा सांगितली आहे अशा खटल्यांत एकदम वारंत करणें कायदेशीर आहे. समन्स योग्य रीतीने बजाविलें होतें असा पुरावा देण्याची सव् माजिस्त्रेतास अवश्यकता नाही. आरोपित स्वतः किंवा मुखत्यार मार्फत हजर झाला नाही एवढें कारण वारंत करण्यास बस आहे. (रा. आ. पृ. १८५)

२६१. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला, माजिस्त्रेतास योग्य कारण बजावत फिर्याद झाली त्याला दिसल्यास जातीनें हजीर होण्याची माफी देण्या-
जातीनें हजीर होण्याची माफी जा, आणि आपले तर्फेनें काम चालविण्याकरितां
देण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास बरोबर नेमलेल्या मुखत्याराच्या मार्फतीनें हजीर
आहे. होण्याविषयी परवानगी देण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे. परंतु चौकशी-
च्या कोणत्याही पर्यायास त्या मनुष्यास खुद्द जातीनें हजीर होण्याविषयी हुकूम
करावा असें माजिस्त्रेताच्या विचारास आल्यास, तसा हुकूम त्यानें करावा. ज्या
मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला चौकशीच्या वेळेस जातीनें हजीर होण्याची
माफी मिळाली असून दंडाची मात्र शिक्षा सांगायची असल्यास, मुखत्या-
राच्या मार्फतीनें हजीर होण्याची परवानगी त्या मनुष्यास मिळाली असली,
तर त्या मुखत्याराच्या समक्ष ती शिक्षा सांगण्याचा, किंवा ती शिक्षा एका-
वयाकरितां जातीनें हजीर होण्याविषयी त्या मनुष्यास हुकूम करण्याचा, अख-
त्यार माजिस्त्रेतास आहे.

माजिस्त्रेतानें आरोपितास मुखत्यार मार्फत खटला चालविण्याचा हुकूम न दिल्यास त्या हुकुमावर अपील चालणार नाही. (क. हा. को. नं. ५६७ सन १८६२) कलम ४३२ पहा.

२६२. फिर्यादी तर्फेची अगर ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याच्या त-
साक्ष देण्याकरितां हजीर हो- फेची मुद्याची साक्ष दावयासारखा अमुक मनुष्य
प्याविषयी साक्षीदारास समन्स आहे, आणि ती फिर्याद एकावयासाठीं जी वेळ व
जें ठिकाण नेमिलें आहे त्या वेळेस व त्या ठिकाणीं तो मनुष्य अपखुशीनें

हजीर होण्यासारखा नाही, असे माजिस्त्रेतास दिसून आल्यास, फिर्यादींच्या मजकुराविषयी जें काय माहीत असेल त्याविषयी साक्ष दाखवाकरितां अमुक घेलेस अमुक ठिकाणीं हजीर व्हावें असे त्या मनुष्यास आपल्या सहीशिक्या-निशां समन्स माजिस्त्रेतानें करावें.

२६२. अ. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्या मनुष्याला पुरशीस करून ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली जबाब घेणें तो कलमें २०२, २०३, २०४ व २०५ त्याला पुरशीस करून जबाब घेणें. यांतील ठरावांस अनुसरून घेण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेताला आहे.

१. पक्षकारांनीं प्रायः आपआपले साक्षीदार हजर करावे. ज्या साक्षीदारांच्या साक्षीपासून चांगला पुरावा होणार आहे व जे आपण होऊन हजर होणार नाहीत तेवढ्यांस मात्र माजिस्त्रेतानें समन्स करावी. (क. हा. को. नं. १६० सन १८६२)

२. ह्या कलमाप्रमाणें व २६३ व २०७ प्रमाणें साक्षीदारांस बोलाविणें माजिस्त्रेताच्या मर्जीवर आहे. कलम २५३ प्रमाणें मर्जीवर नाही हें लक्षांत ठेविलें पाहिजे. कलम १८६ ह्यावरिल टीप पहा.

३. ज्या अपराधांस सहा महिन्यांहून ज्यास्ती मुदतीची कैद नाही तशा अपराधांसंबंधी फिर्याद असेल तर साक्षीदारांस हजर होणें माजिस्त्रेतानें भाग पाडल्याशिवाय ते येणार नाहीत असे शपथ घेऊन फिर्यादीने सांगितलें नसल्यास माजिस्त्रेतास समन्स देण्याची आवश्यकता नाही; व फिर्यादीने असे सांगितल्यावर ही समन्स करणें तीं ज्यांचा साक्षी मुद्यास उपयोगाची आहे त्यांस मात्र करावी. आपल्या मर्जीप्रमाणें फिर्यादी नांवें सांगेल त्यांस वारंत अगर समन्स करूं नये. आरोपिताच्या साक्षीदारांस समन्स करणें अगर न करणें ही माजिस्त्रेताच्या मुखत्याराची गोष्ट आहे. (रा. आ. प्र. १८७)

४. ज्या अपराधांस सहा महिन्यांहून ज्यास्ती शिक्षा सांगितली आहे अशा अपराधांविषयी फिर्याद असेल तर ज्या लोकांचीं नांवें फिर्यादी तर्फे साक्षी देण्याकरितां फिर्यादी किंवा दुसरा कोणी मनुष्य सांगेल त्या सर्वांस समन्स करणें माजिस्त्रेतांस भाग आहे. त्यांपैकी कोणी मनुष्य वारंत केल्याशिवाय येणार नाही असे माजिस्त्रेतास वाटेल तर त्यास प्रयमच वारंत करावें; पण क्षुल्लक कारणावरून करूं नये. (रा. आ. प्र. १८७)

२६३. खटल्याचा खरा निकाल व्हावयाकरितां अमुक मनुष्याची साक्ष ज्याची साक्ष अवश्यक आहे न-अवश्यक आहे असे माजिस्त्रेतास वाटलें असतां, ह्या मनुष्यास समन्स करण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे. चौकशीच्या कोणत्याही पर्यायास त्या मनुष्यास समन्स करून आणून त्याची साक्ष घेण्याचा अखत्यार त्याला आहे. साक्ष दा-

घ्याकरिता समन्सावरून आला नाही; परंतु एरव्ही कोतांत आला आहे अशा मनुष्याचीही साक्ष घेण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे.

२६४. ह्या आक्तांतील कलमें १८७, १८८, १८९, १९०, २९१ आणि पूर्वी सांगितलेले नियम लागू. २९२ ह्यांतील नियम कलमें २६२ व २६३ ह्यांतील नियमां अन्वये समन्स केलेल्या साक्षीदारास लागू आहेत.

१. कलमें ६९ पासून ७४ पर्यंत पहा.

२६५. चौकशीच्या नेमलेल्या दिवशीं फिर्यादी व ज्या मनुष्यावर फिर्याद ज्यावर फिर्याद झाली त्यानें झाली तो हे उभयतां हजीर झाल्यावर, ज्या मनुष्या-
फिर्याद कबूल केली तर.

वर फिर्याद झाली त्याला फिर्यादींतील मजकूर घा-
चून दाखविला पाहिजे, आणि हा अपराध तुजवर शाबूत न होण्याविषयीं
कांहीं कारण तुला दाखवावयाचें आहे कीं नाहीं, असें त्याला विचारिलें पाहिजे.
ज्यावर फिर्याद झाली त्यानें फिर्याद कबूल करून आपणावर तो अपराध शाबूत
न होण्याविषयीं योग्य कारण न दाखविलें, तर तो अपराध त्याजवर शाबूत
आहे असा ठराव करण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे.

१. माजिस्त्रेताच्या अधिकारांतील हलक्या गुन्ह्यांची चौकशी व मोठ्या गुन्ह्यांच्या चौकशीविषयी क. २५० यांत जो फरक सांगितला आहे तो लक्षांत ठेविला पाहिजे.
(मि. घ. १३०)

२. कलमें २०२/२५० ह्यांत लिहिल्याप्रमाणे पंधराव्या बाबेप्रमाणे चालणारे खट-
ल्यांत आरोपितांला पुरशीस करण्याचा अधिकार माजिस्त्रेतास नाहीं. (म. हा. को
सन १८६३)

३. एखाद्यासमयी फिर्याद खरी आहे असें आरोपित कबूल करील आणि आपण
अ मनुष्यास त्याच्या जमिनीतून जवरीनें काढून दिलें असें म्हणेल आणि अशी साक्ष
दाखवाल की, असें करणें आपणास वाजवी होतें तर अशा खटल्यांत माजिस्त्रेतानें प्रथम
फिर्यादी तर्फेच्या साक्षीदारांच्या जबाब्या घेण्याची जरूर नाहीं. आरोपिताचें व त्याच्या
साक्षीदाराचें बोलणें ऐकून घेऊन त्यानें आपल्या बचावाचा पुरावा केला तो बरोबर आहे
किंवा नाहीं तें पहावें. कारण अशा खटल्यांत आरोपित दाखवूं शकेल कीं आपण
जमिनीचे गहाणदार असून ती जमीन आपल्या कबजांत होती. आणि अ हा माझ्या
नांगरास हरकत करूं लागला सवव त्यास बाहेर ढकलून घातला, परंतु तसें करण्यांत
वाजवीपेक्षा ज्यास्ती जवरी केली नाहीं हें त्याचें म्हणणें पीनलकोडचे कलम ९६ वरून
वाजवी आहे. ह्यास्तव फिर्यादीचें बोलणें न ऐकतां आरोपितास सोडून दिलें पाहिजे.
(रा. आ. घ. १८८)

२६६. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याने फिर्याद कबूल न केली, तर फिर्याद कबूल न केली तर. फिर्यादीचे व आपल्या फिर्यादीच्या पुराव्यास तो जे साक्षीदार हजीर करील त्याचे बोलणे माजिस्त्रेताने ऐकिले पाहिजे, व ज्यावर फिर्याद झाली त्याचे व आपल्या जबाबाच्या पुराव्यास जे साक्षीदार तो हजीर करील त्याचे बोलणेही ऐकिले पाहिजे.

१. सहा महिन्यांहून अधिक कैद सांगितली नाही अशा खटल्यांची चौकशी माजिस्त्रेता पंधराव्या बाबेप्रमाणे करित असेल तेव्हा आरोपितास सवाल करून जबाब घेण्याचा अधिकार माजिस्त्रेतास नाही. (प्रो. म. हा. को. ता. २ मार्च सन १८६३)

२. हे कलम कलमे २६२, २६३, २६२ ह्यांबरोबर वाचावे.

३. ह्या कलमाप्रमाणे कैदीचे किंवा फिर्यादीचे साक्षीदार बोलाविणे न बोलाविणे माजिस्त्रेताच्या मर्जीवर आहे. (क. हा. को. व्हा. १० ट. ३६)

४. आरोपितास तो आपले साक्षीदार हजर करित असल्यास तसे करून द्यावे. साक्षीदार हजर करण्यास त्याला मुदत पाहिजे असल्यास खटला तहकूब करावा. ज्या साक्षीदारांच्या साक्षीपासून आरोपिताचा उपयोग होणार असून ते आपण होऊन हजर होणार नाहीत त्यांस माजिस्त्रेताने समन्स करावे. (क. हा. को. नं. १८८ सन १८६५)

५. ह्या बाबेप्रमाणे खटल्यांची चौकशी चालली असता फिर्यादीच्या म्हणण्याला प्रत्येती पुराव्याला साक्षी नसल्यास एका फिर्यादीच्या म्हणण्यावरून गुन्ह्याची शाबिदी करूनये. (आम्ना नं. ४० व्हा. ३)

६. ज्या मनुष्यावर गुन्ह्याचा आरोप असेल त्याला कोणत्याही फौजदारी कोर्टापुढे कायदेशीर मुक्त्यार आपला बचाव करण्याकरिता देण्याचा हक्क नाही माजिस्त्रेताचे मर्जीवर आहे. कलम ४३२ पहा. ह्या गोष्टीत सन १८६५ चा आक्ट नं. २० कलम ४० वरून फेरफार झाला आहे. कलम १८२ वरील टीपा पहा. (मि. ट. १३०)

२६७. हरएक साक्षीदाराची साक्ष चालली असता तो साक्षीदार जो म- साक्ष कशी लिहून ठेवावी. जरूर सांगतो त्याच्या सारांशाची याद माजिस्त्रेताने लिहिली पाहिजे. ती याद माजिस्त्रेताने आपल्या हाताने लिहून तिजथर आपली सही केली पाहिजे, व ती याद खटल्याच्या कागदांत ठेविली पाहिजे. जर वर सांगितल्याप्रमाणे माजिस्त्रेताला स्वतः याद लिहिण्यास अडचण असली, तर ती अडचण कोणती हे त्याने लिहून ठेविले पाहिजे, आणि ती याद उघड को- र्तात आपण मजकूर सांगून दुसऱ्याकडून लिहवावी, आणि त्या यादीवर आप- ण सही करून ती याद खटल्याच्या कागदांत ठेवावी. हरएक साक्षीदार साक्ष देताना कसा वर्तला ह्याविषयी जो मजकूर लिहून ठेवण्यास माजिस्त्रेतास ज- रूर घाटेल, तो त्याने लिहून ठेवावा.

१. साक्षीच्या हांशिलीचे टिपण मात्र केले पाहिजे. आरोपिताची पुरशीस लिहून घेण्याची जरूर नाही.

२. ह्या बाबेप्रमाणे होणाऱ्या चौकशीची रीत अगदी सोपी केली आहे. म्हणून फिर्यादीस किंवा उभय पक्षांच्या साक्षीदारांस उलट पालट सवाल करण्याविषयी ह्या बाबेत सांगितले नाही. (रा. आ. घ. १८९)

३. ह्या बाबेप्रमाणे होणाऱ्या खटल्यांत चार्ज तयार करित नाहीत म्हणून तेरावी बाब ह्यास लागू नाही. (रा. आ. घ. १८९)

४. ह्या बाबेप्रमाणे चालणाऱ्या खटल्यांत प्रायः माजिस्त्रेताने साक्षीदारांच्या साक्षीचा मतलब आपल्या हाताने लिहून घेतला पाहिजे म्हणजे बस आहे. परंतु कलकत्ता हाय-कोर्टाने असे ठरविले आहे की, जर एखादा साक्षीदार खोटी साक्ष देतो आहे सबब त्याजवर फौजदारीत कदाचित् काम चालविण्याची जरूरी पडेल असे माजिस्त्रेतास वाटेल तर त्या साक्षीदाराची जबाबी तपशीलवार लिहून घ्यावी. खोटी साक्ष दिल्याबद्दल शाबिदी करण्याकरिता तपशीलवार जबाबी असली म्हणजे माजिस्त्रेताने केलेल्या सारांशाचे टिपण बरोबर केले नाही असे म्हणण्यास जागा राहणार नाही. (फ. हा. को. सरक्यु. ता. ३० मार्च सन १८६४)

२६८. कोणत्याही खटल्यांत माजिस्त्रेतास जरूर वाटेल की साक्षीदाराच्या काही खटल्यांत साक्ष कशी साक्षीचा सारांश न लिहितां, कलम १९५ ह्यांत लिहून देवावी.

लिहिल्या रीतीने, अगर, कलम १९६ ह्यांत सांगितलेला हुकूम त्या माजिस्त्रेताच्या अधिकाराच्या हद्दींत इलाख्याच्या सरकाराने केला असल्यास, त्या कलमांत लिहिल्या रीतीने, ती साक्ष लिहून घ्यावी, तर त्या रीतीने लिहून घेण्याचा अखत्यार त्याला आहे. तशी साक्ष लिहून घेतली असतां कलमें १९९ व २०० ह्यांतील नियम तशा रीतीने घेतलेल्या साक्षीस लागू आहेत.

२६९. कोणत्याही फिर्यादीची चौकशी सुरू झाल्याचे पूर्वी, अगर ती चा-
दुसऱ्या वेळे पर्यंत चौकशी त- लली असतां फिर्यादीच्या किंवा फिर्यादी व ज्यावर
हकूब ठेवणें.

फिर्याद झाली तो ह्या दोघांच्या समक्ष व त्यांस ऐकूं जाई अशा रीतीने एक दिवस नेमून व तो कोणता ते बोलून दाखवून त्या दि-
वसा पर्यंत ती चौकशी तहकूब ठेवण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे.
आणि ज्या दिवसा पर्यंत ती चौकशी करणें अगर चालविणें तहकूब ठेविलें
असेल, त्या दिवशीं ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली तो हजीर न होईल, तर
त्यास धरण्याविषयी वारंट करण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे; आणि

फिर्यादी हजेर न होईल, तर ती फिर्याद काढून टाकण्याचा अखत्यार माजि-
खेतास आहे.

१. जी फिर्याद एकदां काढून टाकिली ती पुनः चालवण्याची नाही. परंतु काम
चालविण्यांत म्हणजे समन्सांत लिहिल्या ठिकाणी कोर्ट भरलें नाहीं वगैरे गैरशिस्तपणा-
मुळे मात्र पुनः चालेल. (क. हा. को. व्हा. ५ घ. ५१) (क. हा. को. नं. ४६१
सन १८६४.)

२७०. एखादी फिर्याद पोकळ अगर त्रासदायक झणून माजिखेत काढून
पोकळ अगर त्रासदायक फि- टाकील तेव्हां त्या फिर्यादीमुळे झालेले नुकसानीव-
यादीचे खटल्यांत नुकसानी भरून हल त्या माजिखेताच्या विचारास आल्यास पन्नास
रुपयांपर्यंत जी रक्कम योग्य व वाजवी घाटेल ती फिर्यादीने ज्या मनुष्यावर
फिर्याद केली त्याला द्यावी असा ठराव फिर्याद काढून टाकण्याच्या हुकुमांत
करण्याचा अखत्यार त्या माजिखेतास आहे.

वर सांगितलेले प्रकारचे खटल्यांत एकाहून अधिक मनुष्यांवर फिर्याद झा-
ली असल्यास त्या फिर्यादीमुळे झालेले नुकसानीबद्दल त्यापैकीं प्रत्येकास पन्ना-
स रुपये पर्यंत देण्याविषयी त्याच रीतीने ठराव करण्याचा अखत्यार माजिखे-
ताला आहे.

ती देवविलेली रक्कम त्या फिर्यादीचा जो कांहीं जंगम माल त्या जिल्ह्या-
नुकसानीचा एवज कसा वसूल च्या माजिखेताच्या हद्दींत सांपडेल तो जप्त करून
करावा.
व विकून वसूल करण्याचा अखत्यार आहे आणि
तसें न होईल तर तीस दिवसांहून अधिक नाही अशा कोणत्याही मुदती पर्यंत
त्याला दिवाणी तुरुंगांत कैदेत ठेवण्याचा अखत्यार आहे. परंतु तो दंड त्यानें
मध्यें दिला तर बाकीची कैद माफ असावी.

१. पंधराव्या बार्बेत ज्या गुन्द्याबद्दल चौकशी करण्याचा प्रकार सांगितला आहे
त्या गुन्द्याच्या फिर्यादींत मात्र ह्या कलमाप्रमाणें फिर्यादीस दंड करतां येईल, इतर
गुन्द्यांच्या फिर्यादींत दंड करणें कायदेशीर नाही. (क. हा. को. व्हा. २ घ. ५७)

२. पंधराव्या बार्बीप्रमाणें चौकशी करण्याचे जे गुन्हे असतील त्यांत लिहिल्याप्रमाणें
मात्र ह्या कलमाप्रमाणें फिर्यादीस दंड करतां येईल. (मुं. हा. को. व्हा. १ घ. १८१)

३. ह्या कलमाप्रमाणें केलेल्या ठरावावर अपील चालणार नाही. (मुं. हा. को.
ता. २७ जानेवारी सन १८६४ उसमान ह्याच्या कज्यांत.)

४. नंबर २ च्या टिपेप्रमाणेंच कलकत्ता हायकोर्टानें ठरविलें आहे. (क. हा.
को. व्हा. ८ घ. ५४ ता. २९ जुलै सन १८६७)

५. पोकळ व त्रासदायक फिर्याद केल्याबद्दल दंड करण्यास चार्ज केला पाहिजे असे नाही. दंड न होण्याबद्दल आरोपिताचे म्हणणे काय आहे हे माजिस्त्रेताने विचारले म्हणजे पुरे आहे. (क. हा. को. नं. ६७२ सन १७६३)

६. ह्या प्रमाणे रक्कम ताब्यांतील माजिस्त्रेताही देवविण्याचा हुकूम करू शकतो. त्याच्या हुकुमावर कलम ४१२ प्रमाणे अपील चालत नाही. (क. हा. को. नं. ९०४ सन १८६३)

७. चोरीच्या खटल्यांत ह्याप्रमाणे रक्कम देवविण्याचा ठराव करता येत नाही. कारण त्या गुन्ह्याची चौकशी पंधराव्या बाबेप्रमाणे होत नाही. (क. हा. को. ता. ३ एप्रिल सन १८६५) गोगान सेन ह्याच्या कज्यांत. (मुं. हा. को. व्हा. १ घ. १८१ म. हा. को. सन १८६४)

८. ह्याप्रमाणे रक्कम घेतली असता पीनलकोडचे कलम २११ प्रमाणे खोटी फिर्याद केल्याबद्दल फौजदारीत काम चालविण्यास हरकत नाही. परंतु जर माजिस्त्रेतास असे वाटेल की दिलेली रक्कम बस आहे, अधिक शिक्षेची जरूरी नाही तर त्याने कलम १६९ प्रमाणे खटला चालविण्यास मंजुरी देऊ नये. (क. हा. को. नं. १११ सन १८६५)

९. हे कलम ज्या अपराध्यांस सहा महिन्यांहून ज्यादा शिक्षा सांगितली नाही अशा अपराधासंबंधी पंधराव्या बाबेतील खटल्यांस लागू आहे. सहा महिन्यांहून ज्यादा शिक्षेच्या अपराधांस लागू नाही. (प्रो. म. हा. को. ता. ७ नवंबर सन १८६२ ता. २८ फेब्रुवारी सन १८६५)

१०. ज्या अपराधाची फिर्याद झाली त्यास सहा महिन्यांहून ज्यादा शिक्षा सांगितली असेल म्हणजे सन् माजिस्त्रेताचा जो अधिकार आहे त्याहून ज्यादा शिक्षा सांगितली असेल तर तशा खटल्यांत नुकसान देणे कायदेशीर नाही. (प्रो. म. हा. को. सन १८६४)

२७१. कोणत्याही खटल्यांत ह्या बाबेच्या आधाराने शेवटचा हुकूम फिर्याद काढून घेण्याची परवानगी नसणे पर्यंत कोणत्याही बेजेस, फिर्याद काढून घेण्याची परवानगी देण्यास पुरती कारणे आहेत अशी फिर्यादीने माजिस्त्रेताची खातरी केली असता, त्यास फिर्याद काढून घेण्याची परवानगी देण्याचा अखत्यार माजिस्त्रेतास आहे. ह्या कलमाच्या आधाराने जी फिर्याद काढून घेतली ती पुनः घेऊ नये.

१. पंधराव्या बाबेप्रमाणे ज्या खटल्यांची चौकशी होते, त्यांतील फिर्यादी काढून घेता येतात. व त्याबद्दल अपसांत समजूत करिता येते. तसेच पीनलकोडचे कलम २१४ ह्यातील अपवादांत लिहिल्याप्रमाणे ज्या अपराधांत अपराध करणाऱ्याच्या इराद्याक-

लक्ष नाही, व ज्याविषयी नुकसान झालेल्या मनुष्यास दिवाणी कोर्तात फिर्याद करितां येते, अशा अपराधांवरून अपसांत तोड करण्यास हरकत नाही. परंतु अशा अपराधांवरून जर एकदां फिर्याद झाली तर मग काढून घेतां येत नाही. (क. हा. को. नं. १६४/१६६। १८१ सन १८६५)

२. जुडीशियल कमिशनर पंजाब द्वारि ह्या कलमावर आपला अभिप्राय दिला आहे त्याचे तात्पर्य;—

“जार कर्माच्या गुन्ह्याची चौकशी पंधराव्या बाबेप्रमाणे होत नाही सबब त्याला कलम २७१ हें लागू होणार नाही. परंतु अशा खटल्यांत आरोपितापासून पैसा घेऊन अपसांत खटल्याची तोडजोड केल्यास पीनल कोडचे कलम २१४ ह्यावरून हरकत येत नाही. एकदां फिर्याद कोर्तात दाखल केली असतांना ती केव्हां काढून घेतां येते हें क्रिमिनल प्रोसीजर कोडांत लिहिले आहे. अशी फिर्याद काढून घेण्याची ती योग्य कारण दाखवून कोर्ताची मंजुरी घेऊन काढून घेतली पाहिजे. एकदां कोर्तात फिर्याद दाखल केली म्हणजे फिर्यादीने ती शाबीत करावी, किंवा आपण खोटी फिर्याद केल्याचे चार्जांत पावे हें वाजवी आहे. नाही तर लोक पाहिजे तेव्हां विनाकारण कोर्तात फिर्यादी आणून त्या द्वारे लोकांवर पुष्कळ जुलूम करू शकतील. आरोपितास समस्त किंवा वारंत्त होण्याचे अगोदर फिर्याद काढून घेण्याची यत्ता कायद्यांत ठरविली आहे. हा नियम फार चांगला आहे ”

२७२. ह्या बाबेच्या आधारानें ज्या खटल्याची चौकशी झाली अशा कोण-
अपराध केला नाही हा ठराव त्याही खटल्यांत, ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली
अथवा अपराध शाबूत होणे. त्यानें तो अपराध केला नाही, असा माजिस्त्रेत्तानें
ठराव केल्यास, तो ठराव त्यानें लिहून ठेविला पाहिजे. ज्या मनुष्यावर
फिर्याद झाली त्यावर अपराध शाबूत झाल्यास, माजिस्त्रेत्तानें त्यास कायद्या-
प्रमाणें शिक्षा सांगितली पाहिजे.

१. कलमे ४२९।४३।४८१।४८२ ही पहा.

२. कलम २५५ ह्यावरील नंबर १ ची टीप पहा.

बाब १६.

ताब्यांतील माजिस्त्रेतापुढे व्हावयाचे तपास व चौकशी ह्यांविषयी.

२७३. जिल्ह्याच्या माजिस्त्रेताकडे अगर जिल्ह्याच्या विभागाच्या माजि-
 ताब्यांतील माजिस्त्रेताकडे ख- खेताकडे अपराध झाल्याची फिर्याद कोणी साक्षात
 टली पाठविणे. केल्यामुळे अगर पोलीस कामगाराने त्याचा रिपोर्ट
 केल्यामुळे आपल्यापुढे आलेली फौजदारी खटली आपल्या ताब्यांतील माजि-
 स्त्रेताकडे पाठविण्याचा अखत्यार त्या माजिस्त्रेताला आहे. खटले पाठवा-
 य्याचे ते तपास करावयाकरिता, किंवा त्या अपराधाची चौकशी करण्याचा
 अधिकार त्या ताब्यांतील माजिस्त्रेतास असला, तर चौकशी करावयाकरिता,
 किंवा सेशन कोर्ताकडे पाठविण्याचा अखत्यार त्या ताब्यांतील माजिस्त्रेतास
 असल्यास, सेशन कोर्ताकडे पाहिजे तर पाठवावयाकरिता, किंवा न्यायाच्या
 सुप्रीम कोर्ताकडे पाठविण्याचा अखत्यार त्या ताब्यांतील माजिस्त्रेतास अस-
 ल्यास, त्या सुप्रीम कोर्ताकडे पाहिजे तर पाठवावयाकरिता, पाठवावे
 परंतु. परंतु जे खटले घेण्याचा अधिकार त्या वेळेस चालू
 अशा कोणत्याही कायद्याने ताब्यांतील माजिस्त्रेतास आहे तसे खटले, कोणा
 ताब्यांतील माजिस्त्रेताकडे कोणी प्रत्यक्ष फिर्याद केली असता, किंवा, त्या
 विषयी पोलीस कामगाराने केलेला रिपोर्ट घेण्याचा अखत्यार त्या ताब्यांतील
 माजिस्त्रेतास असल्यास, पोलीस कामगाराने त्याचा रिपोर्ट केला असता,
 घेण्यास ह्या कलमावरून त्या माजिस्त्रेतास प्रतिबंध आहे असे समजू नये.

१. ह्या कलमा बरोबर १८० कलम लक्षांत असावे.

२. जिल्हा माजिस्त्रेताकडे किंवा ज्या माजिस्त्रेतास परभारे फिर्याद घेण्याचा अधिकार
 आहे त्याकडे फिर्याद झाली असता त्यांनी ती आपल्या ताब्यांतील माजिस्त्रेताकडे एकद-
 म चौकशी करण्यास व निकाल करण्यास पाठवावी; किंवा फिर्यादीची जवानी घेऊन
 समन्स किंवा वारंट करून आपल्या ताब्यांतील माजिस्त्रेताच्या अधिकारांतील गुन्हा असे-
 ल तर त्याकडे पाठवावी. (क. हा. को. सरक्यु. नं. ६ सन १८६४)

३. कलम ६८ प्रमाणे म्हणजे कोणी फिर्याद केल्यावाचून जी खटली जिल्हा मा-
 जिस्ट्रेट किंवा जिल्ह्याच्या विभागाच्या माजिस्त्रेते चालवितो ती आपल्या ताब्यांतील सबार्डि-
 नेट माजिस्त्रेताकडे चौकशीस पाठविण्याचा अधिकार जिल्हा माजिस्त्रेतास किंवा जिल्ह्या-
 च्या विभागाच्या माजिस्त्रेतास नाही, तर त्या खटल्यांची चौकशी त्यांनीच केली पाहिजे.
 (क. हा. को. नं. ९६५ सन १८६५)

४. सबॉर्डिनेट माजिस्त्रेट यांनी साधारण आपल्या हद्दी बाहेरच्या गुन्ह्याचा तपास करू नये, वारंतही देऊ नये असे मुंबई हायकोर्टाने ठरविले आहे. पत्र नंबर २१० ता. ८ मार्च सन १८६४ (मुं. हा. को.) पण हायकोर्टाचा ठराव कायदेशीर दिसत नाही. कारण फुलपावर माजिस्त्रेट किंवा सबॉर्डिनेट माजिस्त्रेट यांच्या नेमणुका ह्या प्रेसिडेन्सीत होतात. त्या सर्व जिल्ह्याच्या हद्दीत होत असतात. तेव्हा सर्व जिल्ह्याच्या हद्दीत कायद्याप्रमाणे त्याचा अधिकार आहे, असे समजले पाहिजे. रेविन्यू संबंधाने मात्र जिल्ह्यात हद्दी वांटल्या आहेत, परंतु त्याचा उपयोग ह्या कायद्याप्रमाणे काम करते वेळेस होणार नाही.

५. आग्रा स. कोर्टाचे असे मत आहे की, सबॉर्डिनेट माजिस्त्रेटाकडे खटला चौकशीस पाठविला तर जरी त्याला चौकशी करण्याचा अधिकार असला तरी त्याला चौकशी करता येणार नाही. (आग्रा. ता. ३१ सन १८६३)

सोळावे बाबेचा मुख्य उद्देश असा आहे की, ज्या खटल्यांत सबॉर्डिनेट माजिस्त्रेटास शिक्षा देण्याचा अधिकार नाही तशा खटल्यांत पुरावा दाखल करण्याचाही त्याला अधिकार नाही. जर प्रथम दर्शनी खटला निराधार आहे असे दिसत असेल व चौकशी करण्याजोगा नाही असे दिसत असेल तर ज्या अंमलदारास त्याचा चौकशी करण्याचा अधिकार नाही अशा अंमलदारांकडे पाठवू नये. (क. हा. को. नं. ४०६ सन १८६३)

६. ज्या खटल्यांत काम चालविणे योग्य आहे किंवा नाही ह्याचा संशय येईल ते खटले कलम १३५ व हे कलम ह्यावरून फुलपावर माजिस्त्रेटास सबॉर्डिनेट माजिस्त्रेटाकडे तपासास पाठविण्याचा अधिकार आहे. (रा. आ. घ. १९२)

२७४. ह्या बाबेच्या अन्वये एखादे फौजदारी खटले ताब्यांतील माजिस्त्रेटाकडे पाठवावे. खेताकडे पाठवावयाचे असेल तेव्हां, ते खटले पोलीस कामगाराच्या रिपोर्टावरून आले असल्यास, ते पाठविण्याविषयीचा हुकूम त्या रिपोर्टावर लिहिला पाहिजे; आणि ज्या मनुष्याविषयी रिपोर्ट झाला तो अगर साक्षीदार हे हजीर होण्याविषयी जे हुकूम करावयाचे ते सर्व कोर्टापुढे हजीर होण्याविषयी केले पाहिजेत.

२७५. ह्या बाबेच्या अन्वये ज्या खटल्यांचा तपास अगर चौकशी करा-
माजिस्त्रेटाने कसे चालावे ह्या विषयी जे नियम आहेत त्या नियमाप्रमाणे ताब्यांतील माजिस्त्रेटाने चालावे. माजिस्त्रेटाने कसे चालावे ह्याविषयी जे नियम सांगितले आहेत त्या नियमाप्रमाणे ताब्यांतील माजिस्त्रेटांनी चालावे; आणि तशा

खटल्यांत केलेले जे समन्स घेऊन हुकूम ते सर्व जिल्ह्याच्या माजिस्त्रेताने के-
ल्याप्रमाणे पोलीस कामगारांस व दुसऱ्यांस मानणें भाग आहे.

२७६. कोणा ताब्यांतील माजिस्त्रेतापुढें एकाद्या खटल्याची चौकशी चाल-

आपल्या अधिकाराच्या बाहेरी- ली असतां ज्या अपराधाची चौकशी करण्याचा अ-
ल खटल्याविषयी ताब्यांतील माजि- धिकार आपणास नाही किंवा ज्या मनुष्यावर फि-
स्त्रेताने कसे चालवें तें. र्याद झाली त्यास ज्या अपराधाबद्दल चौकशी होण्याकरितां पाठविण्याचा

अखत्यार आपणास नाही तसा अपराध ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्यानें
केला असेल असा संशय धरण्यास साक्षी पुराव्यावरून आधार आहे असें
माजिस्त्रेतास वाटल्यास त्यानें पुढें चौकशी बंद करून आपण ज्या माजिस्त्रे-
ताच्या ताब्यांत आहे त्या माजिस्त्रेताकडे तें खटलें पाठविलें पाहिजे. अगर
योग्य अधिकाराच्या ज्या दुसऱ्या माजिस्त्रेताकडे तें खटलें पाठविण्याविषयीं
जिल्ह्याचा माजिस्त्रेता हुकूम करील त्या दुसऱ्या माजिस्त्रेताकडे तें खटलें पाठ-
विलें पाहिजे.

ज्या माजिस्त्रेताकडे तें खटलें आलें त्यानें त्या खटल्याची चौकशी आपण
स्वतः करावी अगर योग्य अधिकाराच्या आपल्या ताब्यांतील कोणा कामगार-
कडे तें पाठवावें. किंवा ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला चौकशी होण्या-
करितां पाठविण्याचा अखत्यार त्याला आहे.

तसें खटलें आलें असतां वर सांगितलेला माजिस्त्रेता अगर दुसरा कामगार
याणें फिर्यादी व ज्यावर फिर्याद झाली तो व साक्षीदार यांस पुरविसी करून
त्यांचे जबाब घेतले पाहिजेत आणि दुसऱ्या कोणत्याही कोर्तांत त्या खटल्याची
चौकशी कांहीं न झाल्याप्रमाणें सर्व प्रकारें त्याणें काम चालविलें पाहिजे.

ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याची चौकशी ताब्यांतील माजिस्त्रेतापुढें
चालली असतां त्याणें योग्य रीतीनें जो मजकूर सांगितला असेल अगर अप-
राध कबूल केला असेल तें त्याचें बोलणें पुराव्यास घेतलें पाहिजे.

१. ह्या कलमाप्रमाणें ह्या प्रेसिडेन्सीत सबॉर्डिनेट माजिस्त्रेतानें कप्ये पाठवावयाचे ते
दिस्त्रिक्ट माजिस्त्रेता झाल्याकडेच पाठविले पाहिजेत. (मुं. हा. को. ता. ८ मार्च सन
१८६६ विठू याचे कप्यांत)

२. ह्या कलमांत “आपल्या बरिष्ठाकडे खटला पाठविला पाहिजे” असें लिहिलें
आहे तर तो बरिष्ठ अंमलदार जिल्ह्याचा माजिस्त्रेता किंवा जिल्ह्याच्या विभागाचा माजि-
स्त्रेता समजावा. (क. २७३ पहा)

३. जर ह्या कायद्याचें कलम ३८ प्रमाणें सबॉर्डिनेट माजिस्त्रेतास कमिट करण्या-

चा अधिकार असला आणि गुन्हा सेशन कोर्ट किंवा जिल्हा माजिस्त्रेट यांना चौकशी करण्याजोगा असला तर सब् माजिस्त्रेटाने आपण तपास करून कमिट न करितां माजिस्त्रेटाकडे पाठवून द्यावा. कारण तपास करून कमिट करणे हे कायदेशीर आहे. परंतु असे केल्याने सेशन कोर्टाचा वेळ फुकट जातो. (क. हा. को. व्हा. २ फौ. प. नं. १९)

४. कलम २७६ प्रमाणे सर्वाडिनेत माजिस्त्रेटाने आपल्यास अधिकार नाही म्हणून पाठविलेला खटला त्या सर्वाडिनेत माजिस्त्रेटापुढे झालेले प्रोसिडिंग वाचून पाहून वरिष्ठ माजिस्त्रेटाने सोडून दे. त्याने स्वतः चौकशी करून कायद्याप्रमाणे पुरावा होत नसेल तर आरोपितास सोडून द्यावे. (म. हा. को. प्रि. ५. १३६)

२७७. आपल्या अधिकारांतल्या एखाद्या खटल्याची चौकशी ताब्यांतील ताब्यांतील माजिस्त्रेटाने शिक्षा माजिस्त्रेटाने केली असून ज्या मनुष्यावर फिर्याद न सांगता खटले माजिस्त्रेटाकडे झाली त्याजवर अपराध शाबूद झाल्याचा ठराव झाला असता, जी शिक्षा देण्याचा अधिकार आपणास आहे तीहून मोठी शिक्षा त्या मनुष्यास शाबूत झालेल्या अपराधाबद्दल दिली पाहिजे, असे त्या माजिस्त्रेटास वाटले, तर आपण केलेला ठराव लिहून ठेवून ज्या माजिस्त्रेटाच्या ताब्यांत आपण आहे त्याजकडे ते खटले पाठवावे; आणि मग जी शिक्षा अगर जो हुकूम त्या माजिस्त्रेटास कायद्याप्रमाणे असून योग्य वाटेल ती शिक्षा अगर तो अशा खटल्यांत माजिस्त्रेटाने हुकूम त्या खटल्यांत त्याने दिला पाहिजे. माजिस्त्रेटाकडे तसे एखादे खटले आले असता फिर्यादीला व ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला पुराशिरा करून जबाब घेण्याचा आणि त्या खटल्यांत ज्या साक्षीदाराने साक्ष दिली असेल त्यास परत बोलावून त्याची जबाबी घेण्याचाही अखत्यार त्याला आहे.

१. ह्या कलमाप्रमाणे आपल्याकडे आलेला कज्या दिखित माजिस्त्रेटाने आपल्या समोर चालल्याप्रमाणे समजावा. दिखित माजिस्त्रेट जो ठराव करील त्याजवरील अपील सेशन कोर्टात चालेल. (मुं. हा. को. ता. २७ एप्रिल सन १८६४ चिम्य याच्या कज्यांत. व पत्र नं. १२१७ ता. ६ सप्टेंबर सन १८६४)

२. ह्या कलमाप्रमाणे दिखित माजिस्त्रेटाने जे काम करावयाचे ते सर्व आरोपितासमक्ष करावे व त्याचा डिफेंस असेल तो ऐकून घ्यावा. (क. हा. को. व्हा. ७ प्र. ५६ ता. ६ मार्च सन १८६१)

३. ताब्यांतील माजिस्त्रेटाकडून ह्या कलमाप्रमाणे कज्या आपल्याकडे आला असे तां तो कज्या पुढे सेशन कोर्टास कमिट करण्यास दिखित माजिस्त्रेटास अधिकार नाही.

त्याचा निकाल दिखित मानिखेतानेच केला पाहिजे. (क. हा. को. व्हा. १० पृ. ५०)

४. ह्या कलमाप्रमाणे सबॉर्डिनेट मानिखेताने गुन्हा शाबीद ठरवून पाठविला असता वरिष्ठ मानिखेतास गुन्हा शाबीद नाही असे दिसल्यास आरोपितास सोडून द्यावा. (जुडिशियल कमिशनर पंजाब सन १८६३)

५. ह्या कायद्याच्या २७७ व्या कलमाप्रमाणे आलेल्या खटल्यांत जिल्हा मानिखेतास फटक्यांची शिक्षा देण्याचा अधिकार नाही. कारण (जास्ती कडक शिक्षा पाहिजे) ह्याचा अर्थ त्याच प्रकारची अधिक शिक्षा असा समजावा; आणि ज्या शिक्षेविषयी निश्चयाने ती अधिक कडक आहे किंवा नाही हे सांगता येत नाही अशा प्रकारची निराळी शिक्षा असा समजू नये. (क. हा. को. व्हा. ८ फौ. प. नं. १५) मद्रास इलाख्यांत याच्या उलट व्हिवाट सुरू आहे.

६. जिल्हा मानिखेताने आपल्या ताब्यांतील सबॉर्डिनेट मानिखेतांस असा हुकूम केला की तुमच्या अधिकारांतील खटली आहेत तरी त्यांस तुम्हास शिक्षा देण्याचा अधिकार आहे त्यापेक्षा ज्यास्ती कडक शिक्षा पाहिजे म्हणजे ती खटली तुम्ही चौकशी न करता ज्यास ज्यास्ती शिक्षा देण्याचा अधिकार असेल त्याकडे पाठवावी. मुंबई हायकोर्टाने असा ठराव केला की, हा हुकूम कायदेशीर नाही. (मुं. हा. को. व्हा. ३ पृ. २९ कीन केसेस)

७. एका सबॉर्डिनेट मानिखेताने या कलमाप्रमाणे ज्या त्या जिल्ह्यांतील फु. पा. मानिखेताकडे पाठविल्यावर फु. पा. मानिखेत याने शिक्षा दिली. हा कोर्टाने या कामांतील शिक्षा रद्द करून ठराव केला की, या कलमाप्रमाणे सर्व खटले दि. मानिखेत याजकडे पाठविले पाहिजेत. (मुं. हा. को. व्हा. ४ फौ. प. पृ. ८ गणनाक विन रंगनाक ह्याचे कज्यात.)

२७८. मागील कलम २७७ ह्यांत लिहिल्याप्रमाणे एखाद्या खटल्याची

ज्यावर फिर्याद झाली त्याजवर चौकशी ताब्यांतील मानिखेतापुढे झाली असता अपराध शाबूत झाल्याचा ठराव न करता, सेशन कोर्टापुढे चौकशी करिता पाठविण्याचा अधिकार कोर्टाला आहे तशा खटल्यांविषयी पूर्वी करावयाचा जो तपास तो करण्याचा अधिकार आणि सेशन कोर्टापुढे चौकशी होण्याकरिता पाठविण्याचा अधिकार त्या ताब्यांतील मानिखेतास असला, तर ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याजवर अपराध शाबूत झाल्याचा ठराव न करता त्याला सेशन कोर्टापुढे चौकशी होण्याकरिता पाठविण्यास त्या कलमावरून त्या ताब्यांतील मानिखे-

तशा खटल्यांत चालण्याची तास कांहीं प्रतिबंध आहे असे समजू नये. ज्या म-
रीत.

नुष्यावर फिर्याद झाली त्याला सेशन कोर्टापुढे
चौकशी होण्याकरिता पाठविलें पाहिजे, असे ताब्यांतील माजिस्त्रेताचे मत
असले, तर ज्या खटल्यांची चौकशी करण्याचा अधिकार सेशन कोर्टाला
आहे त्या खटल्यांविषयी पूर्वी करावयाचा जो तपास तो चालविण्याबद्दल जी
ह्या आक्ताची १२ वी बाब आहे त्या बाबे अन्वये त्याने काम चालविलें पाहिजे.

१. ज्या ताब्यांतील माजिस्त्रेतास खटला कमिट करण्याचा अधिकार आहे त्या मा-
जिस्त्रेताने कमिट केलेला खटला जिल्हा माजिस्त्रेतास रद्द करूं शकत नाही. जो मनुष्य
एकदा कमिट झाला त्याची सुटका कायद्यांत लिहिलेल्या रीतीनेच झाली पाहिजे. (म.
झ. को. सन १८६४)

बाब १७.

ज्या जागेंत पूर्वी करावयाचे तपास आणि चौकशी होतात
ती जागा उघड कोर्ट आहे ह्याविषयी.

१७१. एखाद्या फिर्यादीची चौकशी करण्याकरिता किंवा ज्या खटल्याची
ज्या जागेंत तपास होतो ती चौकशी सेशन कोर्टानें अगर न्यायाच्या सुप्रीम
जागा उघड कोर्ट आहे. कोर्टानें अगर एखाद्या वरिष्ठ कोर्टानें करावयाची
त्याविषयी पूर्वी करावयाचा कोणताही तपास करण्याकरिता, ज्या जागेंत
माजिस्त्रेताचे कोर्ट भरतें ती जागा उघड आणि सार्वजनिक कोर्ट आहे, असें
मानिलें पाहिजे, व त्यांत समावेश सोयीवार हेरिल तेथवर साधारणपणें सर्व
लोकांस जाण्याची मोकळीक आहे. परंतु तशा कोर्तास योग्य वाटल्यास,
ज्या खटल्याची चौकशी सेशन कोर्टानें अगर सुप्रीम कोर्टानें करावयाची
तशा एकाद्या विशेष खटल्याचा तपास चालला असता, कोर्ताच्या अनुमता-
वांचून अगर परवानगीवांचून त्या खोलींत अगर त्या घरांत कोणी येऊं नये
अगर असूं नये अगर राहूं नये असा हुकूम करण्याचा अधिकार त्या कोर्तास
आहे.

१. आगगाडीच्या अपघाताची चौकशी माजिस्त्रेताने ज्या ठिकाणी अपघात झाला
असेल तेथून जवळचे स्टेशन असेल तेथे करावी. (बंगाल सरकार नं. ५१५६ ता.
८ सप्टेंबर सन १८६५)

बाब १८.

लोकांचा स्वस्थपणा राखण्याबद्दलचा मुचलका व जामीन
ह्यांविषयी.

२८०. गर्दी केल्याची अगर मारामारी केल्याची अगर दुसऱ्या रीतीने अपराध शाबीत झाला असता लोकांचा स्वस्थपणा राखण्याविषयी जातमुचलका. साह्य केल्याची अगर तसें करण्याच्या उघड इराद्यानें हत्यारबंद मनुष्ये जमविल्याची अगर दुसरे गैर कायद्याचे उपाय केल्याची फिर्याद कोणा मनुष्यावर झाली असून एकाद्या सेशन कोर्तापुढें किंवा जिल्ह्याच्या माजिस्त्रेतापुढें अगर जिल्ह्याच्या विभागाच्या माजिस्त्रेतापुढें अगर माजिस्त्रेताचा अधिकार चालविणाऱ्या दुसऱ्या कोणा कामगारापुढें तो अपराध त्याजवर शाबीत झाला,

आणि ज्या कोर्तानें अगर ज्या माजिस्त्रेतानें अगर ज्या दुसऱ्या कामगारानें त्या मनुष्यावर अपराध शाबीत झाल्याचा ठराव केला असेल किंवा वर सांगितलेल्या ज्या कोर्तानें अगर ज्या माजिस्त्रेतानें अगर ज्या दुसऱ्या कामगारानें त्या खटल्यांत शेवटली शिक्षा सांगितली असेल अगर शेवटचा हुकूम केला असेल त्याला घाटेल कीं, ज्या मनुष्यावर अपराध शाबीत झाला त्याजपासून लोकांचा स्वस्थपणा राखण्याविषयी जातमुचलका घेणें बाजवी व जरूर आहे तर,

त्या मनुष्यावर अपराध शाबीत झाल्याचा ठराव करणाऱ्या किंवा वर सांगितलेली शेवटची शिक्षा सांगणाऱ्या अगर वर सांगितलेला शेवटचा हुकूम करणाऱ्या, वर सांगितलेल्या कोर्ताला अगर माजिस्त्रेताला अगर दुसऱ्या कामगाराला तें करून जी मुदत नेमावयास योग्य घाटेल त्या मुदती पर्यंत लोकांचा स्वस्थपणा राखण्याविषयी त्या मनुष्याची लायकी व खटल्याचें स्वरूप पाहून रकम ठरवून त्या रकमेचा मुचलका देण्याविषयी त्या मनुष्यास हुकूम करण्याचा अधिकार आहे. मुचलक्यांतील मुदत एखाद्या माजिस्त्रेतानें ती शिक्षा सांगितली असेल अगर हुकूम सांगितला असेल तर एक वर्षाहून अधिक नसावी आणि सेशन कोर्तानें ती शिक्षा सांगितली असेल अगर हुकूम सांगितला असेल तर तीन वर्षाहून अधिक नसावी.

ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्यास कैदेची शिक्षा सांगितली असतां ज्या मुदतीचा मुचलका देण्याविषयी त्यास सांगितलें असेल ती मुदत तो त्या कैदेतून सुटेल तेव्हांपासून चालू होईल.

या कलमांत सांगितलेला अपराध केल्याची फिर्याद झालेले मनुष्यावर तो अपराध ठरविणारे कामगारा- अपराध मानिखेताचा अधिकार चालविणारा नव्हे स माजिखेताचा अधिकार नसेल अशा कामगाराने ठरविला असता या मनुष्यापासून लोकांचा स्वस्थपणा राखण्याविषयी जातमुचलका घ्यावा हें घातवी व जरूर आहे असे त्यास घाटले तर जिल्ह्याचे मानिखेताच्या अगर मानिखेताचा अधिकार चालविणाऱ्या ज्या दुसऱ्या कामगाराच्या ताब्यांत आणण आहे त्याला त्या खटल्याचा रिपोर्ट त्याने केला पाहिजे; मग ज्याला रिपोर्ट झाला त्याने आपल्यापुढे तो अपराध शाबीत झाल्याप्रमाणे त्या खटल्याविषयी जें काय करायाचें तें केलें पाहिजे.

१. ह्या कलमाप्रमाणे केलेल्या ठरावावर सेशन कोर्टांत अपील चालत नाही. (मु. हा. रि. व्हा. ३ क्रौ. के. ५. १)

२. चोरी केल्याबद्दल गुन्हा कोणावर शाबीत झाला आहे इतक्याच कारणावरून ह्या कलमाप्रमाणे किंवा कलम २५९ प्रमाणे जात मुचलका कैदीपासून मागण्याचा अधिकार नाही. (क. हा. को. व्हा. ७ ५. ५७ ता. ४ माहे एप्रिल सन १८६१)

३. पंजाबचे जुडिशियल कमिशनर व आया सदर कोर्ट ह्यांनी असा ठराव केला आहे की ही बाब राणी सरकारची प्रजा म्हणविणारे युरोपियनांस लागू आहे. परंतु क. २८० हें त्या लोकांस लागू आहे किंवा नाहीं ह्याविषयी संशय आहे. कारण तिसऱ्या जार्जाच्या ५३ व्या वर्षातील कायद्याचा चात्तर १५० कलम १५५ अथवा सन १८५३ चा आक्ट ७ प्रमाणे जरी राणी सरकारची प्रजा म्हणविणारे युरोपियनांस मानिखेत व जस्टिस आफ् दि पीस याने आगावर जाण्याबद्दल शिक्षा द्यावी असे सांगितले आहे. ह्यास्तव मानिखेताने कलम २८० प्रमाणे ज्यास्ती काम चालविण्यास कांहीं हरकत दिसत नाहीं तरी त्याबद्दल कांहीं विशेष तजवीज नसल्यामुळे आणि क. २८२ ह्यांत दंगा वगैरे न करण्याविषयी राणी सरकारची प्रजा म्हणविणाऱ्या युरोपियनापासून जामीन घेण्याची तजवीज सांगितली आहे. त्यावरून ह्या लोकांस क. २८० लावूं नये असा कायदे करणारांचा उद्देश असावा असे दिसते. (प्रि. ५. १३८)

४. ह्या कलमांत व क. २८२ ह्यांत सांगितलेल्या प्रकारांत भेद हा आहे की क. २८० प्रमाणे मुचलका घेणे झाले तर त्या फौजदारी खटल्यांत आरोपितास शिक्षा झाली त्या खटल्यांत जी चौकशी झाली तेवढ्यावरूनच घेतां येतो. परंतु क. २८२ प्रमाणे प्रथम चौकशी करणे जरूर आहे. (प्रि. ५. १३९)

५. कलम २८० प्रमाणे मानिखेतास तुरुंगातून शिक्षा भोगून सुटलेल्या मनुष्यापा-

सून एक वर्ष पर्यंत दंडा वगैरे करणार नाही असा जामीन घेण्याचा अधिकार आहे. (क. हा. को. व्हा. ६ पृ. ७१)

२८१. ज्या मनुष्यावर तसा अपराध द्यावून झाला आहे त्यापासून लोकांचा स्वस्थपणा राखण्याचा स्वस्थपणा राखण्याविषयी जातमुचलका घेऊन त्याशिवाय जामीन घेणे जरूर आहे असे कोणत्याही खटल्यांत वाटले असता, मागील कलम २८० ह्याच्या आधारेनं दंडाचा मुचलका देण्याविषयी हुकूम करण्याचा अधिकार मागे सांगितलेल्या ज्या कोर्ताला अगर ज्या माजिस्त्रेताला अगर ज्या दुसऱ्या कामगाराला आहे त्याला त्या मनुष्यापासून जातमुचलका घेऊन, त्याशिवाय जामीन दे असा हुकूम करण्याचा, आणि त्या जामिनाने अगर जामिनांनी जो जामीनकदबा द्यावयाचा अगर जे जामिनकदबे द्यावयाचे त्यांतील दंडाची रक्कम ठरविण्याचा, आणि त्या मनुष्याने जामीन न दिल्यास त्यास कैदेत ठेवण्याचा अधिकार आहे. तो कैदेची मुदत, जिल्ल्याच्या माजिस्त्रेताने अगर माजिस्त्रेताचा अधिकार चालविणाऱ्या दुसऱ्या कामगाराने तो हुकूम केला असला तर, एक वर्षाहून अधिक नसावी; आणि सदर कोर्टाने किंवा सेशन कोर्टाने तो हुकूम केला असला, तर तीन वर्षाहून अधिक नसावी.

१. जामीन कतवे व मुचलके अमलांत आणण्याविषयी नियम सारखेच आहेत. (कलमे २९३, २९४ पहा.)

२. माजिस्त्रेताने एकास पीनलकोडचे कलम १५५ प्रमाणे गुन्हा शाबीत करून शिक्षा दिली ती अपिलांत सेशन जजाने रद्द केली. माजिस्त्रेताने आरोपितापासून मुचलका घेण्याचा हुकूम केला होता तो सेशन जज्याच्या ठरावानंतर गैर कायदा झाला असे हायकोर्टाने ठरविले. (क. हा. को. व्हा. ३ पृ. ३३)

३. कलकत्ता हायकोर्टाने असे ठरविले आहे की जामिनाएवजी पैसा घेतां येतो. (क. हा. को. व्हा. ७ पृ. ३०)

२८२. कोणी मनुष्य तो राणी साहेबांची प्रजा सणविणारा युरोपियन लोकांचा स्वस्थपणा राखण्याचा असो अगर दुसरा असो, लोकांचा स्वस्थपणा बहुत विषयी आपण मुचलका का देऊ न-वे ह्याचें कारण दाखवावयाकरिता करून मोडील, किंवा जेणे करून लोकांचा स्वस्थपणा बहुत करून मोडील असे कांहीं कृत्य करील, अशी खरी मानावयाजोगी बातमी जिल्ल्याच्या माजिस्त्रेताला अगर माजिस्त्रेताचा अधिकार चालविणाऱ्या दुसऱ्या कामगाराला लागली असता, जामिनासुद्धा अगर जामिनावांचून, त्या माजिस्त्रेतास योग्य वाटेल तसे, लोकांचा स्व-